

MUNTANYA

708

1980

SERVAL

EL MATERIAL SERVAL
PRESENT A LA EXPEDICIÓ
AL DHAULAGIRI - 8.172 mts.

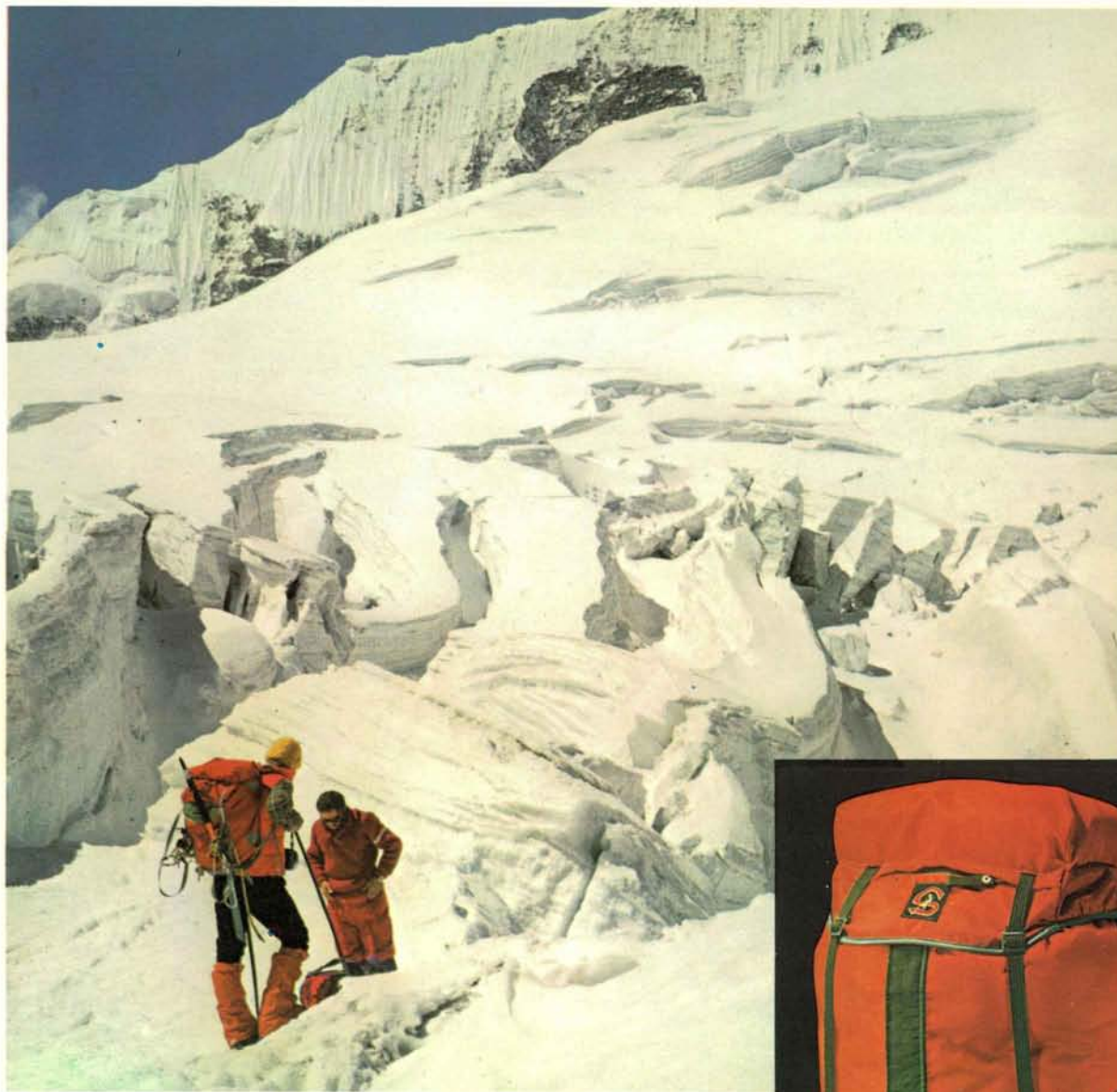

Foto: Cordada entre seracs a 5.600 mts. «Expedició DHAULAGIRI-79».

Model **SUPER VIVAC HIVERNAL** — Capacitat màxima 102 litres, mínima 85 litres. Fabricada amb nyló extra, espatlla de cotó encoixinada i ample cinturó anatòmic. Cremallera frontal que permet la seva utilització en vivacs.

«El seu disseny avançat, la seva gran capacitat i especial resistència l'han feta decisiva per assolir el nostre objectiu.»

GREGORIO ARIZ, Cap de l'Expedició.
Component del Comitè Tècnic **SERVAL**.

Redacció i administració:

Paradís, 10 - Barcelona (2)

Tel. 315 23 11

Director:

Josep Casanovas i Garcia

Maqueta:

Jordi Gené i Mauri

Secretari:

Josep Velázquez i Crespan

Publicitat:

Lluís Belvis

Paradís, 10 - Barcelona (2)

Tel. 315 23 11

Adjunts al director:

Josep Elesbaan Paül i Torrent,

Salvador Filella

Equip Redacció Crònica:

David M. Aloy, Jaume Altadill,

Pere Aymerich, Lluís Belvis,

Modest Montlleó, Alfred

Montserrat, Ricard Vila.

Subscripció:

900 pessetes l'any (sis exemplars).

Estranger 1.200 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 150 pessetes. (Comanda de números endarrerits, a la redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 16.571**Impremta:**

Gràfiques Marina, S. A.

Passeig de Carles I, 142.

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

ANY CIV N.º 708 VOL. 88 ABRIL 1980

SUMARI

Editorial	2
El meus tres Sants Jordis	
<i>Pau Vila</i>	4
Expedició a la Vall de Ladakh	
<i>Ramon Pintó i Comas</i>	5
Esgrafiats i terres cuites	
<i>Ramon Pujol i Alsina</i>	10
El «Cañón» del riu Colca	
<i>Dr. Josep M. Arias</i>	14
Alta ruta Chamonix-Zermatt-Sass-Fee	
<i>Enric Font i Lloret</i>	20
Ama Dablam	
<i>Louis Audoubert</i>	22
Notes de Camp	
<i>Martí Boada i Funcá</i>	26
La invasió de les Llaunes	
<i>Armand Gutiérrez</i>	30
Esquí extrem i cinema	
<i>Patrick Vallençant</i>	32
Crònica excursionista	
<i>Equip Redacció Crònica</i>	
Alpinisme	35
Espeleleologia	41
Actes	42
Recerca	44
Semblances	45
Bibliografia	48

Portada: El Sagarmatha (8.848 m) conquerit per l'expedició Basca el 13 de maig de 1980. (Foto: J. Altadill)

Bosc A. Llosàs. (Vall Hibierna, Benasc). (Foto: J. Altadill)

Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

DIADA DE SANT JORDI

Il·lustre senyor Regidor de l'Ajuntament de Barcelona, senyores i senyors,

Catalunya triomfant, tornarà a ésser rica i plena! Aquestes són les profètiques i belles paraules que inicien el nostre himne nacional i que ens cal considerar en aquests històrics moments, que amb unes Corts Catalanes ben constituïdes i a punt de ser nomenat el nou Govern i President de la Generalitat podrem regir-nos lliurement per a configurar la nostra antiga Nació Catalana, tants anys sotmesa i menyspreada, però que tal com digué Ventura i Gassol, «va morir tan vella, que mai ningú no la gosà enterrar».

Però per a ésser rica i plena, cal donar-li contingut i aquest no podem ni haurem de demanar-lo portes enfora, ben al contrari, els catalans, el bons catalans amb fe i confiança en la nostra Pàtria, l'hem de demanar i obtenir dels propis catalans.

I aquest contingut, ha de ser entre d'altres, el de l'engrandiment de la tasca acomplerta modestament i en ambient contrari, per les nostres espontànies i sacrificades entitats culturals, tals com el nostre Centre Excursionista de Catalunya, que ha ensenyat els catalans, els forasters, i la nostra joventut, a conèixer els més amagats indrets de la nostra terra, perquè l'estimessin amb la seva història, la seva situació, el seu clima, les seves cases, els seus costums, la seva llengua, i la manera característica de ser i de viure dels seus habitants.

Hem resistit moltes hostilitats.

Hem lluitat contra moltes dificultats.

Tornem a tenir Catalunya viva, sí, però també molt feble.

De dificultats continuarem tenint-ne, d'hostilitats en seguirem trobant; però amb treball anirem vencent les primeres i amb valentia les altres i sabrem inventar nous somnis a mesura que Catalunya se'ns vagi refent.

Tot costarà; però, per ventura no ens ha costat molt sempre?

No ens ho hem guanyat tot sempre a pols?, i en els moments més difícils, no hem sabut avançar?

Anar d'excursió, anar a la muntanya, és constant posar a prova el nostre enginy, la nostra voluntat, la nostra imaginació, sensibilitat, intel·ligència, fortalesa... Tota la persona entra en el joc i a tantes petites proves, tantes petites victòries, que ens van infontent el desig de tornar-hi un altre dia.

Ara hi ha moltes coses que estan esperant que algú les faci.

Els nostres polítics, amb habilitat i saviesa, sabran crear les condicions més convenients perquè un dia, deixeu-m'ho dir amb les precises paraules de l'Espriu, la nostra Pàtria, sigui una Pàtria «neta i noble, culta, rica, lliure, desvetllada i feliç».

Però nosaltres hi hem de col·laborar també.

Activament.

Fins a aconseguir que tothom, tots els ciutadans de Catalunya trobant-se bé en aquesta casa nostra, s'hi identifiquin, se l'estimin i arribin a tenir la satisfacció que nosaltres tenim ja, de sentir-nos catalans.

Cal sortir de casa.

Cal revitalitzar les entitats culturals i cíviques.

Tothom hi fa falta. Tothom és necessari.

Cal impulsar-ne la creació allà on no n'hi hagi i cal sobretot

prendre's seriosament, responsablement, el fet que al nostre país, li manca cultura, molta informació, molta sensibilitat i si els catalans no sortim a la palestra a treballar-hi, a fer-ho catalanament, correm el perill de no reconèixer dies a venir, la nostra pròpia terra.

Ara no s'hi val a passar. Cal que juguem tots.

En un acte històric, l'Honorable President Tarradellas, digué que no havíem de subvalorar la intel·ligència l'habilitat i la força dels nostres contraoponents.

Cal tenir-ho present, per tal d'evitar que la nostra eufòria i la nostra alegria en moments històrics favorables, ens privi de veure la lluita necessària que cal desenvolupar amb molta habilitat i cautela per a consolidar i fer créixer el nostre triomf col·lectiu de la llibertat per Catalunya, vencent voluntats adverses i augmentant el nombre dels que volem una Pàtria rica i plena, la qual per ser governada democràticament necessita el major nombre de partidaris que s'aconsegueix sumant i no diferenciant, o sigui restant.

El nostre Centre Excursionista de Catalunya, és un bon exemple del que ja es fa en aquest sentit, ja que sempre ha conservat la seva bàsica catalanitat i ha aconseguit una bella convivència de socis de tota mena de creences i partidismes i fins dels indiferents en el nostre patriotisme, però que han acabat sentint-se com nosaltres.

En aquests moments, en que tanta falta fa l'aportació de tots, ens trobem que la situació econòmica és difícil i això ens dóna preocupacions complementàries.

Però si no ens sobren els diners almenys potser tenim temps.

Temps que destinem a evadir-nos de les complicacions i maldecaps quotidians.

Temps que destinem a noves obligacions que la mateixa societat de consum ens imposa i que nosaltres anem acceptant per inèrcia.

Temps que diem que no tenim...

Treballar en una obra col·lectiva com és el Centre Excursionista de Catalunya, és una eficaç manera de tenir menys maldecaps particulars.

Treballar en una obra col·lectiva, allunya moltes obligacions de les que imposa la societat de consum.

Treballar en una obra col·lectiva, fa sortir temps d'allà on no n'hi ha.

Cada dia més, les persones aïllades les unes de les altres, va caient preses de manipulacions que els estalvien la feina de pensar.

Fugir d'aquest cercle aviat, és una necessitat vital, que molts sobretot els joves, emprenen de diverses maneres.

Treballar en una obra col·lectiva repeteixo, és una manera segura de separar-se d'aquest cercle.

A més els catalans tenim tantes coses reals i urgents per resoldre, que no ens hauria de ser permès ni tan sols d'entrar-hi.

En aquest dia de festa que és el de Sant Jordi, celebrem un ritual que es va repetint any rera any. Hem visitat la parada de llibres de les nostres publicacions a l'entrada del nostre estatge social, hem inaugurat el 47 Saló Internacional de Fotografia de Muntanya al Palau de la Virreina i ara en aquest històric Saló

del Consell de Cent, tan gentilment cedit pel nostre Ajuntament, tenim el goig de trobar-nos per escoltar la valuosa conferència que sobre «Geòlegs i Excursionistes Primicers de la Geologia Catalana», ens donarà el Professor i consoci nostre senyor Lluís Solé i Sabarís i homenatjar els nostres estimats socis del Centre, que fa 25 o 50 anys que ho són.

Permeteu-me que us doni les gràcies a tots, a les personalitats ací presents per la seva concurrència en aquest acte, molt especialment al senyor Lluís Reverter, Regidor de l'Ajuntament de Barcelona, i al Professor senyor Lluís Solé i Sabarís i també a tots vosaltres socis i amics de la nostra venerable entitat, per l'escalf que doneu a aquesta manifestació de vida col·lectiva.

Com en ocasions anteriors vull també en aquest acte públic, retre un homenatge a les altres entitats excursionistes de Catalunya i enguany especialment al Centre Excursionista de la Comarca de Bages, soci Corporatiu nostre des de fa vint-i-cinc anys, i que celebra el setanta-cinc aniversari de la seva fundació. Totes elles com la nostra entitat realitzen una tasca semblant i digna d'elogis, i així sortosament no estem sols i la nostra labor es veu en gran manera facilitada per la coincident activitat i existència d'aquelles altres associacions.

Els que fa anys som socis del Centre Excursionista de Catalunya, ho som sobretot perquè ens l'estimem.

Sabem que el Centre és el que són els seus socis i el que els seus socis li donen.

Repasseu la seva història i us adonareu que la tasca ingent de servei a Catalunya en el camp cultural, esportiu i ciutadà que ha fet durant els seus 104 anys d'existència, és impressionant en

conjunt i això li ha fet guanyar estimació i respecte moltes vegades demostrats, de ciutadans, entitats, i organismes; però siguem-ne conscients, és també una tasca fluctuant, és a dir, segons els homes que el Centre té, segons les aptituds d'aquests homes, segons l'entusiasme d'aquests homes, varia la dinàmica del Centre.

En una paraula, segons el que donen els seus socis, el Centre dona més o menys.

De retruc, i en la modesta parcela que al Centre Excursionista li correspon, Catalunya en rep més o en rep menys.

I ara avui, vull expressar el meu optimisme com a President del nostre estimat Centre Excursionista de Catalunya.

Veig una nova joventut, que posant-se al costat dels més grans, pren responsabilitats serioses en el regiment de la nostra entitat.

Veig un interès creixent per a portar a terme més activitats.

I veig sobretot un rigor per fer les coses cada dia més ben fetes.

Amb aquest conjunt d'aportacions i amb constància i seriositat, crec que entre tots haurem fet una tasca important.

La tasca ben feta que ara li cal a Catalunya, perquè assolida ja l'autonomia, vagi esdevenint com tots la volem: RICA I PLENA.

He dit.

Amb aquest breu parlament, el nostre president, Lluís Puntís i Pujol, inicià l'acte de la Festivitat de Sant Jordi a la Casa de la Ciutat.

ELS MEUS TRES SANTS JORDIS

Pau Vila i Dinarès

Parlament de PAU VILA i DINARÈS al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona la diada de Sant Jordi de 1979, en ocasió del lliurament de les insígnies de Platí, Or i Argent als socis del Centre que acomplien 75, 50 i 25 anys a l'entitat.

Dames i cavallers: No us faré pas l'apologia de Sant Jordi, ni tampoc les lloances de la seva simbologia, ni una relació comentada de la seva tipologia, ni la recordança de la popularitat catalana assolida per ell des de la Renaixença, però sí que us diré quelcom del que hi tenen a veure els meus tres Sants Jordis a través de les meves investigacions professorals.

Quan a Veneçuela em dedicava als estudis geogràfics del país, i particularment al de la fundació i evolució de la capital, de Caracas, em sorprengué trobar en una carta del Cabilde secular una referència a Sant Jordi en la qual era posada la ciutat sota la seva protecció. Però la sorpresa fou en llegir que se li demanava la protecció dels sembrats, i l'extirpació de la cuca —el gusano— que els assolava especialment els camps de blat; el blat que era el que més els dolia per a poder menjar pa com a Castella. Sota l'advocació que demanaven, el sudit Cabilde es comprometia per tal dia com avui a dedicar-li una missa solemne perpètuament, a celebrar processó i fer festa (correr bou i bornejar —«correr cañas»).

Cal dir que la sorpresa que l'advocació em causà, em féu esbrinar la raó que no fos el Sant deslliurador de la princesa si no l'anul·lador d'una plaga. Bo i lligant caps vaig arribar a la conclusió que Diego de Losada, el fundador de Caracas, era del Bierzo, entre Lleó i Galícia, i allí al Sant se li rendia culte, i sembla que era imatge a peu. En aquesta frontera ja n'hi havia un altre a cavall.

L'acord es complí; aquells cabildans proveïren la catedral d'una imatge jordiana «al bulto». Avui no existeix, però en un vitrall hi figura el Sant a cavall en acció d'abatre un drac alat. Una llegenda recorda l'acord (1597).

Aquesta nova que us dono ho fóra també a Caracas.

Ja a la llista dels països que se sol donar per a tenir el Sant com a patró: Lituània, Polònia, Anglaterra, Portugal, Catalunya i Gènova, cal afegir-hi la ciutat de Caracas.

Fou encara la capital de Veneçuela on Sant Jordi m'ocasionà una altra sorpresa ben agradable. El vaig veure exposat per a la venda en una botiga d'obsequis no lluny de casa. Vaig entrar-hi per a demanar el preu. Em digueren que era d'ivori. Era el típic model del Sant Jordi muntat amb el drac sota les potes del cavall, la llança clavada a la gorja de la fera. Té 17 cm d'alçada la figura i 24 amb la peanya de caoba. Feia goig! Ara el tinc en un prestatge de llibres en la meua habitació de treball. Com a geògraf vaig inquirir per la seva procedència. Ja m'havia fet càrrec que era asiàtic, però ni xinès ni japonès. Em digueren que era hindú, indostànic. Ja resultava Sant Jordi, en aquell semicontinent peninsular asiàtic del politeisme i de l'hinduisme, molt fora de lloc. De cop em va desorientar aquella procedència. Però bo i pensant-hi vaig trobar-hi l'explicació: era una deixalla del colonialisme anglès en l'hàbil artesanía d'algun dels pobles indostànics d'ètnies superposades ancestrals.

Cal que confessi que un dia, ja de retorn a Barcelona, la bella escultura m'ocasionà un disgust: de bon matí la vaig veure a terra feta a trossos. Què havia passat? Fou l'únic objecte caigut dels diversos que tinc en aquells prestatges. Sens dubte en algun dels breus sismes que commouen de tant en tant el pla de Barcelona l'havia tombat i m'havia ocasionat la desfeta. Més d'una vegada he sentit, a la nit dedicada a la lectura, moure's el balancí en el sentit contrari al que li és propi.

Però l'habilitat d'un artesà barceloní, em reféu de nou aquella figura de Sant Jordi sense que presentés cap indici de la desastrosa circumstància.

D'un altre dels meus Sant Jordis en teniu una còpia a les vostres mans en la tarja que heu rebut a l'entrada. És un

Estampa del Sant a cavall sobre el mapa de Catalunya. (Atribuit al gravador Vaquer.)

gravat en coure setcentista degut a un gravador del qual se sap ben poca cosa: es deia Vaquer. Ho sabem perquè així firmà el gravat.

Bella imatge com veieu. Quelcom coneguda cap als anys vint per reproduccions disminuïdes encapçaladores d'algunes edicions amb els goigs al Sant. I quina no fou la meua sorpresa un dia a casa d'un llibrer del carrer de la Palla, que traslladava la seva botiga, en agafar jo un gros volum que encara restava en un prestatge que se m'obrí i el primer foli era l'estampa del Sant a cavall sobre el mapa de Catalunya. El llibre estava en llatí i dedicat a acords contemporanis del Parlament català (Sacro supremi regis senatus Cathalonie decisionis) imprès a can Figueró el 1688. Hom entreveu que ja hi havia problemes de bilingüisme en les publicacions oficials i es resolien bo i imprimint els textos en llatí, que tots els lletraferits seglars encara llegien. Davant l'estampa que el llibre mostrava la temptació em corprengué; a mi el llibre no m'interessava i convencí el llibrer que em vengués el gravat i hi accedí; repeteixo, en teniu una còpia ara vosaltres.

Ja ho veieu: realment fa goig: el cavaller armat de cap a punta sobre la noble bèstia, de còrpora rubensiana, que té el drac sota les potes amb la llança del Sant clavada a la gorja. Admirable la fantasia del gravador que per a deixar lloc a la gesta alliberadora, passà el Montserrat al Pirineu on espera confiada la princesa.

I a nosaltres, ciutadans de Catalunya, no és una princesa que ens espera d'ésser alliberada sinó el propi Principat. Així, doncs, que l'esperit alliberador que simbolitza el noble cavaller Sant Jordi ens impregni a tots per a recolzar els gestadors de l'Estatut fins a l'Autonomia plena per al redreçament de Catalunya.

EXPEDICIO A LA VALL DE LADAKH

Ramon Pintó i Comas

Haig de confessar que sempre m'han interessat, sense saber el perquè, tots els llibres que tracten sobre el Tibet, no sé si per considerar aquesta terra una mica misteriosa pel fet que ha estat tostemps molt difícil de ser visitada, per no dir impossible, ja que a part de la invasió xinesa de l'any 1950, que l'ha tancada definitivament, ha romàs sempre aïllada del món occidental, tal vegada perquè mai no han deixat filtrar coses de la seva particular història que no podem lligar amb cap època de les nostres, atès que han utilitzat el seu propi calendari i les seves dades que no permeten cap verificació concreta. El poc que n'hem pogut anar coneixent està estretament lligat amb l'extensió del budisme a partir del segle V per tot el món tibetà.

És per això que quan se'ns presentà l'oportunitat de fer una visita a la vall de Ladakh ens hi vàrem aferrar amb ganes, perquè encara que no fos ben bé el que podíem haver desitjat, almenys es pot considerar com una part ben important del Tibet, de religió, clima, paisatge i edificacions totalment iguals. D'altra banda, és l'únic lloc actualment, juntament amb el Nepal, Sikim i Buthan, on es conserva purament la vida tibetana, ja que malhauradament els xinesos amb la seva invasió de Lhasa han espoliat i cremat la major part dels monestirs, han deportat els monjos i els habitants han hagut d'emigrar per salvar-se i poder conservar les seves tradicions de segles.

Ladak-Pa és el nom d'aquest petit Tibet Occidental, que significa país de colls, a causa de la gran quantitat de colls de tremendes alçades que el viatger es veu obligat a anar travessant en els seus desplaçaments, alguns de 5.000 m, ja que la vall està tancada per les més altes muntanyes de la terra, la gran cadena Himalaia al sud i la Transtibetana i el Karakorum al nord. Se'ns presenta, doncs, aquest país, com una sèrie d'altiplans elevats de més de 3.500 m d'alçada de mitjana, i rodejats

de pics de neus eternes de més de 7.000 m.

Vàrem emprendre la ruta d'aquesta inoblidable experiència des de l'Índia, a partir de Delhi, en un avió de «Indian Airlines» que ens va traslladar a Srinagar, capital de Catxemira, estat semi-independent de religió musulmana, raó per la qual el Pakistan se'l disputa amb l'Índia que l'administra. Anàvem molt ben acompanyats d'un bon amic català, doctor en Tibetologia a la Universitat de Nàpols, on viu.

Amb el vehicle que ens varen assignar, un petit i desballestat autocar amb una suspensió molt allunyada de la comoditat, vàrem anar fent els primers quilòmetres tot deixant el món musulmà per entrar al món budista, senyalat per un senzill monument de pedra amb una imatge de Buda ja desdibuixat per les inclemències del temps, particularment cru, ja que la variació tèrmica entre el dia i la nit és molt accentuada. Fins i tot durant el dia, només que un núvol tapi el sol, ja n'hi ha prou per a sentir fred, tot i tenir la pell cremada del sol de fa uns instants. Per això els ladakis porten uns gruixuts abrics de llana anomenats *xubes*, que es porten també per tot el Tibet, molt apropiats per a defensar-se d'aquests canvis sobtats.

Ens cridà tot seguit l'atenció assabentar-nos que havíem de travessar una de les zones habitades més fredes de la terra després de Sibèria, la regió de Drass, on tot i ser a primers d'agost vàrem trobar unes geleres imponents i unes allaus que feia poc temps havien tallat la migrada carretera, que comença a enlairar-se en semicercles a dreta i esquerra muntanya amunt. Sentim les primeres esgarriances, però no precisament de fred sinó per la por que fa circular per aquella pista sense cap protecció a l'abisme, i sense tenir la seguretat que el cotxe fos prou ben revisat de frens i de motor. Després vàrem saber que el nostre xofer, un indi sik, era curt de vista; en fi, tot estava

deixat a la mà de Buda.

Després de travessar el primer port, el Zoji-La, de 3.800 m, arribem a la vila de Kargil, de població majoritàriament musulmana encara, però amb la vestimenta totalment diferent de la dels homes de la capital, ja que porten els abrics esmentats a la manera afgana, necessaris en aquesta alçada en què ens trobem. Hem estat dotze hores per fer 200 km, això ens donarà una idea de les dificultats de la carretera. L'endemà és quan entrarem en contacte amb els veritables tibetans de raça mongol, que poblen el desèrtic paisatge que ens acompanyarà els dies que duri la nostra visita.

Arribem al primer monestir, anomenat Mulbeck, adossat a una gran roca, on hi ha una gegantina imatge de Buda esculpit, i ens diuen que és el Buda Maitreia o Buda de l'esdevenidor. El visitem, i tot i que no té gaire importància, ni històricament ni artísticament, ens sorprèn agradablement per la pau que s'hi respira i que contrasta amb el desèrtic paisatge que hem anat recorrent. Crec que no he dit que tot el Ladak, com tot el Tibet, és un immens desert de sorra i pedres a causa de l'escassa pluviositat, de 3 a 5 mm l'any, i no és gens estrany que transcorri tot l'estiu sense caure ni una gota d'aigua. És per la gran barrera himalaia, que no hi plou, ja que resulta insalvable als monsons. Sols a l'hivern la neu cobreix tots els cims. Els ladakis aprofiten el desglaç per a crear uns petits oasis de vegetació mitjançant els rierols que s'esmunyen de les muntanyes, en els quals cultiven ordi i unes poques verdures, a més d'uns albercoquers de fruits petits i tan extraordinàriament dolços que fins el pinyol és bo com una ametlla, la qual cosa fa que els resulti un fruit doble. És en aquests oasis on han construït els monestirs i les seves cases tan típiques anomenades *kaxa*, fetes d'argila i palla. Aquestes cases tenen una característica molt particular per tal d'aconseguir l'aïllament del fred: fan els sostres molt dobles, d'un pis de branques posades molt juntes, una al costat de l'altra, i a sobre un tou de fang, palla i pedres, d'uns 60 a 80 cm de gruix, que ha donat lloc a un dit tibetà: ves a comptar les branques, o com diríem a casa nostra comptar les bigues o comptar moltons quan un no pot dormir. Aconsegueixen també escalfar les cambres dormint a sobre la cort del bestiar per tal d'aprofitar la calor dels animals, mentre que a l'estiu dormen a la terrassa.

El bestiar d'aquesta alta terra és l'iak, espècie de bou que es troba en estat salvatge, del qual domesticat i creuat amb la vaca s'aconsegueix major quantitat de llet i mantega, imprescindible per a la vida. Aquest creuament de l'iak amb la vaca, dona un animal anomenat dzò. L'economia del Ladak es basa en la ramaderia: iaks als 4.000 m, on és l'únic animal segur per muntura i càrrega, i moltons i cabres a la plana, que no sols donen la carn sinó la llana indispensable per a teixir els abrics.

Seguint per aquest desert travessem el punt més alt de la ruta, el coll de Namika-La, de 4.500 m, per arribar a l'imponent monestir de Lamaïuru, centre importantíssim edificat abans de la introducció del budisme al Tibet, i un dels puntals de la religió Bön imperant a tot el país des de l'antigor, espècie de xamanisme i animisme que ha influenciat fortament la religió budista, ja que es varen aprofitar dels antics déus com a protectors de la nova llei. Déus amb cares ferotges que guarden els monestirs en unes capelles amagades dels ulls de la gent. Aquí, el segle XI, el mestre iogui Naropa hi va fundar la primera comunitat i avui hi viuen 200 monjos. Cèlebre pel seu emplaçament incomparable a dalt d'un pujol que domina el poble, es compon de nombrosos temples; l'edifici central, restaurat fa poc temps, fa de biblioteca, i és ornat d'estàtues de Naropa, Tilopa, Marpa i Milarepa, mestres sagrats del budisme tibetà, i a l'extrem de tots hi ha la capella dels déus protectors, d'aspectes terrorífics. La iconografia del budisme tibetà és particularment rica, ja que es varen adoptar la major part dels déus de la simbologia Bön, cosa que configurà el budisme i el féu estendre, perquè d'aquesta forma no va ser gens difícil a la gent d'acceptar la nova doctrina en conservar els seus déus. Aquest budisme se sent molt allunyat de l'indí. Quan el visitant entra dins la sala de meditació d'un monestir queda corprès per la gran quantitat d'imatges, unes amb cares serenes i beatífiques, i d'altres amb cares ferotges que donen lloc a una neguitosa visió d'espectres.

El que veritablement sorprèn és la gran quantitat de monestirs estesos per tot el Ladak, cosa que ha donat lloc al nom de terra de lames. El terme tibetà per anomenar un monestir és el de «gumpa», que vol dir lloc de meditació.

Els ladakis viuen a redós dels monestirs perquè és l'únic lloc d'ensenyament i d'activitat cultural; els infants hi aprenen de llegir i d'escriure i de pas s'instrueixen en les arts religioses, i no és rar que a la fi s'hi quedin com a monjos, ja que no hi ha

Monjos en plena cerimònia amb la sopa vegetal preparada. (Foto: Ramon Pintó i Comas.)

altre mitjà de vida. També és normal de viure al costat d'un monestir per raons econòmiques i de salut: sovint els monjos han estat instruïts en les arts de la medicina i són els únics que poden assistir els vilatans en cas de malaltia. Els mestres són respectats i venerats pel fet de ser els posseïdors de la saviesa, per la qual cosa se'ls dona el títol honorífic de *rimponché*, que vol dir molt preciós. Des del punt de vista espiritual els monestirs s'organitzen en jerarquies disciplinades pel lama principal, títol honorífic que recau en qui ha aconseguit un alt grau de maduresa i de saviesa, atès que no tots els monjos són estudiosos, fins n'hi ha que no passen de ser uns llecs tota la vida. Des del punt de vista civil, estan establerts com un feudalisme monacal.

Sortim ja d'aquest gran Lamaïuru i com que el dia s'escurça hem de cercar el lloc d'acampada, que trobem molt ben preparat per cert, amb dutxes i

serveis i les tendes ja preparades. La dutxa però vol una forta dosi de bona voluntat en aquest clima.

La cuina tibetana, com la ladaki, no és gaire rica a causa de la manca de primeres matèries, normalment els monjos es conformen amb unes sopes vegetals fetes amb les verdures que cultiven, i amb farina torrada d'ordi que barregen amb el te, la pasten amb la mà i en fan unes boles que reben el nom de *tsampa*. El te és també tota una experiència; el fan amb te, aigua, sal i mantega rànica, i esdevé d'un color rosat i de densitat més aviat espessa. Diré que ens el varen oferir en la visita a un monestir, i tot i que l'aspecte no és gens agradable, el gust no és massa dolent, a més, no ens vàrem atrevir a refusar-lo malgrat servir-nos-el en un estri de dubtosa netedat. La beguda tradicional és el *xang*, cervesa casolana d'ordi fermentat amb una baixa gradació alcohòlica.

L'endemà, de bon matí, empenem un camí que discorre per aquest alt planell i ens permet d'albirar pics i més pics nevats, fins que trobem un fort desnivell que salvem en pocs quilòmetres de pista, entre revolts i més revolts que encongeixen el cor, ja que la carrosseria del nostre cotxe voleia sobre el barranc cada cop que canvia de direcció. Arribem per fi al llit del riu Indus, el curs d'aigua principal, que neix al Kailas, travessa tota la vall i entra al Pakistan.

Seguint el seu curs aigües amunt, arribem a Alxi, el monestir més prestigiós per la seva antiguitat, edificat al segle XI per Rinchen Zang Po i que, per sort, ha conservat la seva decoració primitiva sense cap mena de restauració que li tregui l'originalitat. Hi trobem una gran estàtua de Buda en posició dreta, d'uns 6 metres d'alçada, amb la particularitat de tenir el vestit que li cobreix les cames decorat d'unes

pintures fetes per pintors musulmans vinguts de Catxemira a l'època de la fundació del monestir, ja que no hi havia pintors ladakis a mà per fer-ho. Per això s'hi troben guerrers amb llances a cavall, amb unes vestimentes ben diferents de les que és possible trobar per aquestes contrades.

Totes les parets són pintades amb escenes de la vida de Gautama, mestre propagador del budisme, que uns seriosos japonesos calquen i fotografien. També hi ha uns grans *mandales*, ricament decorats, que omplen totes les parets, amb la figura central d'Adi-Buda o Buda de la meditació rodejat de mestres que li fan de protecció. Explicaré que un *mandala* és una figura geomètrica ordinàriament quadrada, on hi ha representada una imatge central rodejada d'altres imatges de ioguis o mestres; representa un diagrama còsmic que serveix per a meditar i és en tots els monestirs, pintat

a les parets del temple principal on es fan les cerimònies.

Visitem també el monestir de Bazgo, enfilat a dalt d'un pujol, i la pujada l'hem d'emprendre amb calma, ja que es fa feixuga —no oblidem que ens movem a més de 3.500 m d'alçada i el nostre entrenament no és prou bo ni hi tenim el metabolisme acostumat.

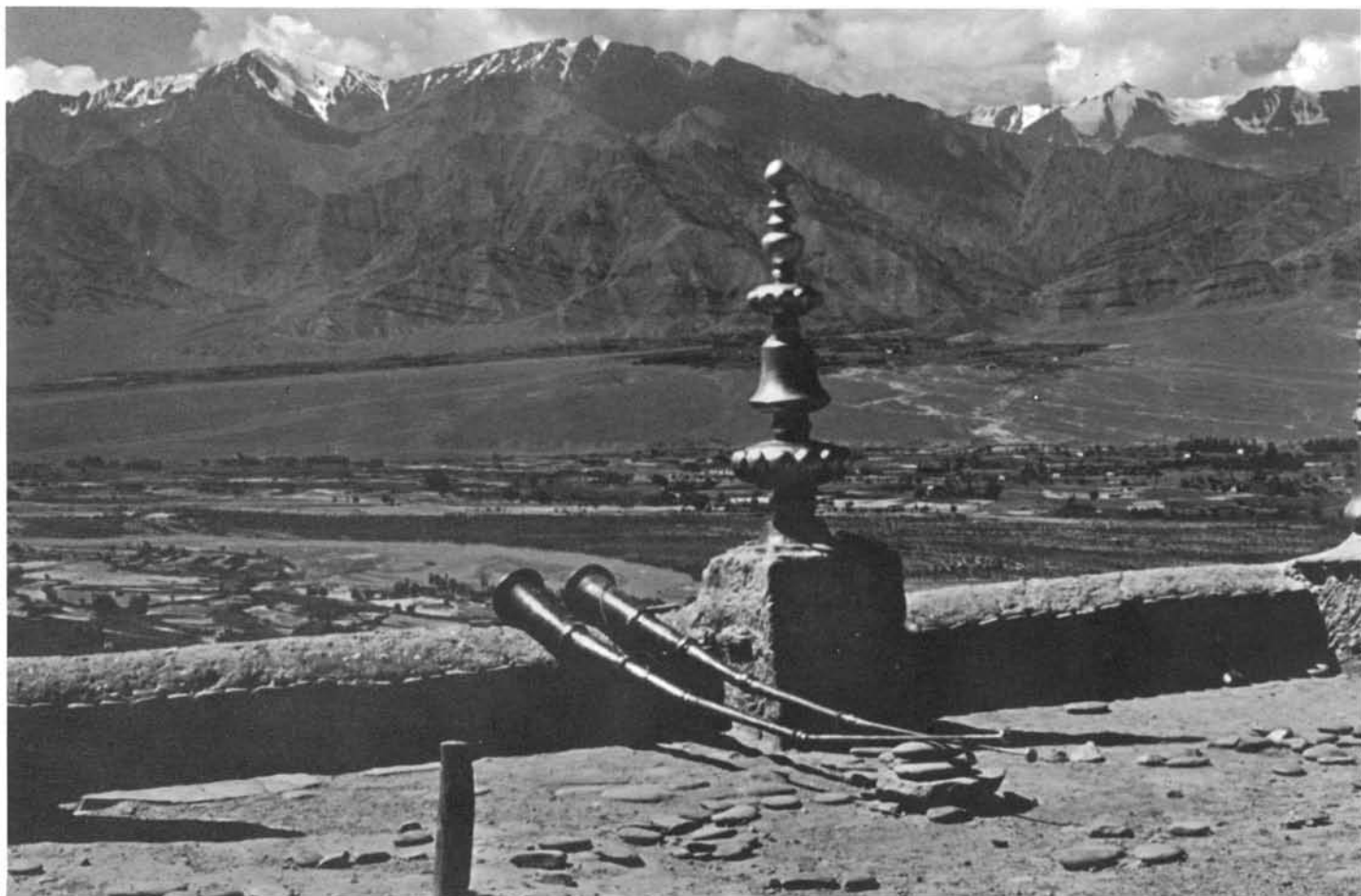
Per a entrar-hi hem de passar pel dessota d'un *xorten*. El *xorten*, literalment «receptacle d'ofrenes», és com un altar gegantí, o com una alta stupa, en què es guarden relíquies d'un lama o les restes dels difunts, o també objectes que han servit per al culte i que són massa preciosos per a ser llençats. Se'n troben pertot arreu, principalment a l'entrada de les viles i monestirs, i n'hi ha molts, un al costat de l'altre. Si és edificat al mig d'un camí, s'hi fa una porta per a passar-hi per dins, si no s'ha de rodejar en el sentit de les agulles del rellotge, que és el sentit en què giren els planetes al voltant del sol. És així com els ladakis s'integren a l'ordre còsmic i reconeixen l'esperit il·luminador de Buda, simbolitzat pel *xorten*, com a sol espiritual i llum de la saviesa que condueix a la visió de la realitat. En això són profundament complidors i es molesten si algú en la seva presència no fa com ells i segueix la via contrària.

Una de les grans diferències entre la civilització occidental i la tibetana és que nosaltres admirem l'home que ha aconseguit la realització d'una carrera per tal d'assolir un alt estament social, mentre que ells admiren l'home que ha sabut deslligar-se de les coses d'aquest món.

Arribats a Leh, capital del Ladak, després de dos dies de viatge per fer els 200 últims quilòmetres que ens separaven de Kargil, visites als monestirs incloses, dormim en uns *bungalows* situats al costat del riu Indus, i s'apressen a avisar-nos que no ens hi banyem ja que porta molta empena i és perillós.

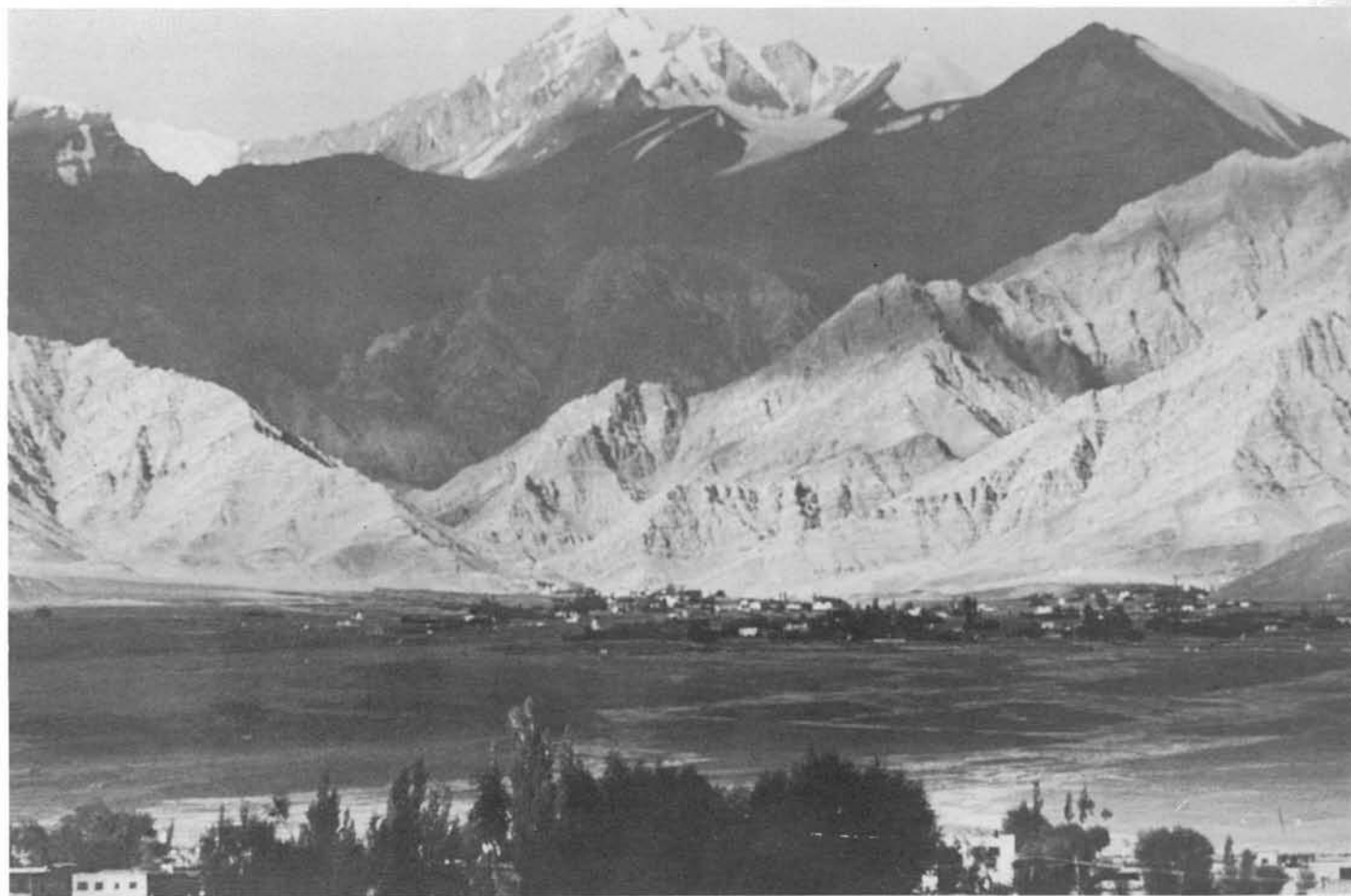
En el monestir d'Hemis, on ens deixen presenciar una cerimònia, ens expliquen que va ser fundat el segle XVII i que és un centre d'importància dins la història espiritual. Les seves festes, que duren dos dies, teneu lloc cada dotze anys (l'any del mono) en què una gran tapís, ornat de perles, d'uns 15 m d'alçada per 12 m d'amplada, que representa el mestre Pratmasambava, principal iogui predicador del budisme al Tibet, és exposat al públic. Aquest gran tapís és semblant al que s'exposava a Lhasa un cop a l'any, abans que els xinesos la destruïssin.

Explicaré que el calendari tibetà no té res a veure amb el nostre, tal com he dit al principi, ja que divideixen el temps

Desde Bazgo ens vigila la gran cadena Himalaia. (Foto: Ramon Pintó i Comas.)

El Kangalaxe de 7.000 metres. (Foto: Ramon Pintó i Comas.)

Un Xorten, receptacle de ofrenes. (Foto: Ramon Pintó i Comas.)

en cicles de dotze anys englobats en seixantenyes. Cada un dels anys és posat sota el signe d'un animal per aquest ordre: rata, bou, tigre, llebre, drac, serpent, cavall, moltó, mono, ocell, gos i porc. Per a distingir els cinc cicles de dotze anys, cada un és posat sota el signe d'un element segons aquesta cronologia: fusta, foc, terra, ferro i aigua. Així tenim que ens diuen que aquell fet s'esdevingué l'any del moltó ferro, o bé que el tapís l'ensenyaran l'any del mono terra, i ja t'espavilaràs si vols saber-ho.

La cerimònia que ens és permès de presenciar, és veritablement particular i estranya per la nostra mentalitat. Els monjos romanen hores i hores asseguts

a terra en uns coixins posats sobre unes llargues tarimes d'un pam d'alçada, i canten o reciten fórmules màgiques que llegeixen en un llibre de fulls sense rellegir que tenen al davant, i de tant en tant toquen unes grans trompetes per tal de foragitar els mals esperits, o bé unes de més petites, semblants a la nostra tenora de sardanes, a més d'uns cargols de so fort i profund. Com que la funció dura molt, fins i tot mengen allà mateix, en plena cerimònia, una sopa vegetal, a xarrupets fent molt soroll, i la *tsampa*, tot barrejat amb el te tibetà que serveix a cada monjo un escolanet llantiós amb un cullerot de bronze.

Ens hi deixen estar asseguts a terra sense fer soroll, i passem llarga estona escoltant-los i mirant les «tankes» penjades del sostre. *Tanka* és una pintura sobre seda o cotó fi, que es pot enrotllar per a ser transportada, i serveix d'altar portàtil en els seus desplaçaments. Admirem també els llibres curiosament embolicats amb seda damascada, guardats en un moble biblioteca ricament ornat de pintures d'or, blau, verd i vermell. Per primera vegada sento la temptació d'agafar-ne un per a examinar-lo i tractar de desxifrar els incomprensibles signes.

Recorrem tot seguit la cuina, molt primitiva, amb fogons de pedra ennegrits pel fum, on es couen les sopes en grans olles i el te tibetà. És aquí on ens l'ofereixen i el tastem. Al bell mig d'aquesta fosca cuina, l'única ventilació de la qual són la xemeneia i la porta d'entrada, hi ha posada una fotografia del Dalai Lama, sobre un ram d'herbes oloroses i tapada amb una *kata* en senyal de respecte. Una *kata* és un xal de cotó fi que s'ofereix a una persona

de categoria superior a qui es va a visitar, i és com un senyal de submissió. Si la persona que la rep se la posa al coll, vol dir que ets ben acollit; si la guarda al seu costat, és que et rep i prou, i si te la torna quan marxes, és que vol que tornis un altre dia.

No he explicat que tots els monestirs tenen també a l'entrada els molins d'oracions, formats per un cilindre de fusta més o menys gran ple de *mantres*, que és l'oració en termes tibetans. Un *mantra* és una espècie de jaculatòria que es repeteix fins a l'infinit. Perquè tingui eficàcia, s'ha de dir quantes més vegades millor, d'aquí ve que s'ompli de papers escrits amb aquesta, perquè a cada volta donada si hi és 100 vegades millor que no pas 10. El *mantra* per excel·lència és OM MANI PADME HUM, que si bé no té una traducció possible, almenys puc dir que significa una mena de crit d'acció de gràcies per la presència de Buda en totes les coses.

El Ladak ha estat un regne independent dominat per uns senyors feudals, dividit en províncies i tancat al món exterior, fins que a causa de les diverses invasions ha perdut la seva independència i ha quedat reduït a una província més de l'invasor.

La raça principal és d'origen mongol, però hi ha unes ètnies diferents apartades de les capitals; sobretot n'hi ha una d'origen ari, raça de nòmades que ha pogut preservar la seva originalitat cultural vivint permanentment a més de 4.000 m suportant els climes més rigorosos, que s'anomena Xang-Pa, i que baixen a les viles només per a canviar la llana per cereals.

La llengua tradicional és una forma de tibetà antic, la pronunciació del qual és molt semblant a l'utilitzat en les obres religioses; l'escriptura es fa amb l'ajuda d'un alfabet del segle VII compost per 30 signes a partir del sànscrit. Hi ha també una certa quantitat de dialectes.

Avui el Ladak viu en un moment difícil de la seva història. Després d'haver viscut en completa autarquia, ja que el troc ha estat la seva única forma de canvi i comerç, el 1974 s'obria al món exterior, en admetre turisme, i la necessitat de moneda s'han fet imperiosa. Amb la seva pobra economia totalment deslligada de la concepció occidental, amb els ulls oberts a tot el que ve de fora, haurà de canviar la mentalitat i la forma de vida del ladaki en desitjar i crear-se noves necessitats. És una llàstima, ja que anirà perdent tota l'autenticitat que encara conserven.

Seguint amb la nostra idea, i després d'haver visitat el Nepal, hem decidit ara d'anar al Buthan. Ja en parlarem.

Leh, capital de Ladak. (Foto: Ramon Pintó i Comas.)

ESGRAFIATS I TERRES CUITES DE BARCELONA

Ramon Pujol i Alsina

Sóc un home que estimo la meua ciutat, amb una mena d'enamorament que, amb el pas dels anys, es fa més viu i més profund.

M'hi he passejat vegades i vegades, embadalit, a la recerca sempre de nous racons, amb la dèria de fer descobriments en la part més entranyable: la Barcelona vella, als volts de la Catedral, de Sant Just i Pastors, del Pi, de Sant Pere de les Puel·les, de Santa Maria, de la Rambla... És en aquesta mena de romiatge, que sempre és nou i diferent, que m'he adonat de com els nostres avantpassats dels segles XVII, XVIII i XIX, s'esforçaren a fer una ciutat bella, tot construint cases boniques, i fent tots els possibles per a donar-li una aparença ben agradable, decorant les façanes amb esgrafiats (de la darrerria del s. XVII a la del s. XVIII) i amb aplicacions de motius en terra cuita a començaments del s. XIX.

Ja fa uns quants anys que vaig fent la recollida de material, una mica diguem-ne a tongades i segons la sort. Però un bon dia caigué a les meves mans un llibre interessantíssim, editat per l'Ajuntament de Barcelona, el 1913, quan començaren les obres del que fou anomenada més tard la «Reforma», amb l'obertura de la Via Laietana. El llibre (que després he descobert també a la nostra Biblioteca del CENTRE) es titula: «La via Laietana», per Francesc Carreras i Candi (text en català), i «Esgrafiados de Barcelona», per Ramon Nonat Comas (text en castellà).

La creació de la Via Laietana fou la causa de l'enderrocament de tota una colla de carrers interessantíssims de la Barcelona medieval, i segles següents.

CASA DELS VELERS –Via Laietana–. Alt de Sant Pere. (Foto: Ramon Pujol i Alsina.)

Dels carrers d'aquella vella Barcelona sacrificada de cara al progrés de la ciutat, ens en queda la magnífica col·lecció de dibuixos fets per Dionís Baixeras. Dels esgrafiats, gràcies a Déu encara se'n poden contemplar uns quants escampats per la nostra geografia ciutadana, alguns d'ells encara molt vistosos, però la majoria en un punt de degradació tan avançat, que aviat serà difícil distingir el que hi havia damunt de les parets.

El llibre del nostre erudit de principis d'aquest segle, Ramon Nonat Comas, es titula exactament: «Datos para la historia del Esgrafiado en Barcelona. (Trabajo hecho por encargo del Ecmo. Ayuntamiento)».

No cal dir que aquesta relació històrica dels nostres esgrafiats m'ha esperonat encara més en la meua afició, i gràcies a les pistes que en el llibre he trobat, he pogut anar completant la col·lecció que molts anys abans de la descoberta del llibre de Comas, jo ja havia començat.

L'estudi d'En Ramon Nonat Comas és detalladíssim, i n'he anat seguint els itineraris i les indicacions dels edificis on romanen encara vestigis dels esgrafiats que ell enumera i descriu amb coneixement i amor ensem. En el cor del barri vell per exemple, i als carrers Tapineria, Basea, Pom d'Or i Durfort, les cases que segons diu Comas posseïen uns esgrafiats bellíssims són totalment desaparegudes: unes cases foren enderrocades, i d'altres

enderrocades i substituïdes per nous edificis. També al raval (l'altre cantó de la Rambla) he tingut decepcions. Per exemple al carrer d'Amàlia, 12, En Comas m'hi situa uns bells esgrafiats, i jo hi he trobat un garatge de quatre plantes nou de trinca. El mateix em succeí al carrer de Carretes, 58, on han edificat una casa nova. També hi ha cases noves als n.º 18 i 26 del carrer de Tallers. Desaparegué també la casa que Comas assenyala, amb bons esgrafiats, que tenia una part de façana a la Rambla i les altres dues a Bon Succés i Tallers.

És ben de doldre que aquell treball del 1913 del nostre tantes vegades esmentat erudit i historiador Ramon Nonat Comas, no hagués tingut un seguiment més important per part de l'Ajuntament. Es limitaren a fer fer el catàleg dels nostres esgrafiats, però no pensaren en allò que era més important: llur conservació. Fou una llàstima que en aquell moment no s'hagués estudiat la possibilitat d'anar a la restauració de tots els esgrafiats de la ciutat (almenys els més vistosos i amb menys dificultats de recuperació) establint uns acords interessants entre els diversos propietaris i el nostre Ajuntament. Tenim un bon model del que haurien pogut ser els nostres esgrafiats en l'edifici de la Casa Gremial de l'Art Major de la Seda, vulgarment coneguda per la «casa dels Velers», a la Via Laietana, cantonada carrer Alt de Sant Pere. El projecte de restauració fou fet per

Ferran Romeu el 1914 (un any després de la confecció del catàleg per part d'En Comas: és possible que l'Ajuntament tingués ganes de fer alguna cosa!), però la restauració no es fa fins al 1930! Deu fer també prop de deu anys o més que els esgrafiats del Palau Moixó de la Plaça de Sant Just i Pastor foren restaurats. Igualment ho foren els de la casa del carrer del Call, 14, esgrafiats molt originals de finals del s. XVIII, casa dels antics llibreters Cormellas de finals del s. XVI. Si a totes les cases de la vella Barcelona on hi ha esgrafiats s'hagués fet aquest treball de restauració, avui la nostra ciutat podria oferir uns itineraris molt interessants per als estudiosos i la gent sensible a l'art de l'esgrafiats. N'existeixen encara força de ben bonics i recuperables, però també dissortadament n'hi ha molts que amb moltes ganes i bona voluntat pots endevinar què és el que havien estat.

Cal tenir també en compte que una bona part dels esgrafiats de finals del s. XVII i començaments del s. XVIII, desaparegueren pels estralls ocasionats per la guerra de Successió. La total desaparició del barri de Ribera, decretada per Felipe V, féu desaparèixer una colla de cases ornamentades amb els esgrafiats de l'època.

Em permeto transcriure, en català, el que ens diu Ramon Nonat Comas al començament del seu treball:

«Per una colla de circumstàncies històriques prou conegudes, la nostra Barcelona encetava el segle XVIII en la més suprema situació de decaïment, mai no havia passat una època de tan gran infelicitat. Cal destacar, però, que el seus enemics mai li tingueren tanta por. Ensorrada per les bateries que al volt de les muralles havien situat les tropes assetjadores el 1714, i amb les 40.000 bombes i les 100.000 bales de canó que es dispararen damunt de la ciutat, semblant arreu l'incendi i la ruïna, aquell rei tan «animoso» no sols desposseïa els nobles que a la ciutat i a la resta de Catalunya no s'havien aplegat a sotmetre's a la seva obediència, sinó que també els treia el privilegi de l'ús d'armes. Tothom era obligat a tenir subjecte, amb una cadena a la taula, el ganivet de llescar el pa, no fos cas que els catalans es preparassin per a una nova revolta.

»De fet Felip V, pogué ventar-se públicament d'haver sotmès els catalans, però tots els esforços que li calgué fer són una prova palesa que en el seu fur intern s'adonava que ens havia pogut vèncer, però no convèncer. I així era, ja que els barcelonins deixaren de resar aquella oració que de temps molt reculats deien per a la salut del rei; a les dues de la tarda les campanes de la Catedral invitaven cada dia a

CASA DELS VELERS —Via Laietana—. Alt de Sant Pere. (Foto: Ramon Pujol i Alsina.)

l'oració, però sols els botiflers eren capaços de moure els llavis per a resar, la resta, si algú preguntava perquè restaven muts, es limitava a respondre: Que resin els que cobren del rei!»

És bonic posar en relleu aquest text amb prop de setanta anys de vellesa, i constatar amb tristesa que el curs de la nostra història continua si fa no fa amb les mateixes alternatives. A partir del s. XV, i després de la iniquitat de Casp, s'inicia la nostra decadència, i al cap de cinc segles encara no hem pogut aixecar el cap, però tampoc no han pogut fer-nos-el doblegar del tot! Si després de la llarga nit franquista, els catalans encara existim, podem deixar de banda el pessimisme i posar-nos a treballar de ferm, perquè la nostra terra sigui la Catalunya que tots volem i enyorem. Si tots els catalans som conscients de la nostra responsabilitat, la nostra estimada Catalunya reprendrà la vida pròpia, amputada des de fa més de cinc centúries pels tristos avatars de la nostra història.

Com ja he dit, molts dels bons esgrafiats es perderen quan la nostra guerra de Successió, i força més per l'obertura de la Via Laietana. D'altra banda, el terrible bombardeig de l'aviació franquista del març del 1938 destruï, gairebé totalment, el barri de la Plaça Nova. Per un voler de Déu se salvà la nostra Catedral, ja que una de les bombes travessà el cimbori i caigué dins del temple, però no va esclatar. Se salvà la Seu, però desaparegueren tota la part de llevant de la Plaça Nova, i els carrers de la Corribia, Bou de la Plaça Nova, i bona part del carrer dels Arcs. És un record tristíssim, ja que sols en uns quants segons desaparegué tot un barri per a mi entranyable, perquè hi havia viscut la meua infantesa i bona part de la meua joventut. Fou un trist i terrible balanç: moltes cases enfonsades i centenars de víctimes. Podria fer una ressenya dels establiments, i llurs propietaris, on jo anava més sovint, però fóra remoure una nafra que el pas dels anys ha anat guarint.

L'ESGRAFIAT. Segons ens explica en el seu llibre Ramon Nonat Comas, els esgrafiadors pertanyien a la Confraria dels «Estofadors, Dauradors, Esgrafiadors i Encarnadors». La tècnica de l'esgrafiats és arrebossar la paret que es vol decorar, en un to verdós, torrat o regenc, a gust de qui paga o de l'artista. Damunt del primer arrebossat de color, s'hi fa un altre arrebossat o enlluït en blanc. Llavors cal ja tenir preparats els dibuixos en paper gruixut i resistent, per a fer-ne l'estergit damunt de la façana. Aquesta operació es fa tot resseguint de petits forats els perfils dels dibuixos. Aplicant els papers o

CARRER D'EN CARAVASSA. (Foto: Ramon Pujol i Alsina.)

cartrons ja foradats damunt de la paret que s'ha de decorar, els refregarem amb una monyeca plena de pols de carbó, ben bé per damunt dels forats, i ens quedarà ben senyalat damunt de la paret tot el dibuix. Llavors, l'esgrafiador farà les reserves de l'enlluït blanc i farà ressaltar el fons del primer arrebossat de color. Acostumaven a fer els projectes pintors d'ofici, i ells mateixos preparaven els papers o cartrons.

En aquest aspecte, el treball de Ramon Nonat Comas fou exhaustiu i gairebé detectivesc, atès que en la seva obra ens dona el nom de 28 pintors-esgrafiadors del 1788, i ens facilita una altra llista més detallada del 1799, de 17 mestres, amb llurs adreces.

L'esgrafiats fou una importació italiana a finals del XVII, i fou durant el XVIII que agafà molta volada a casa nostra, per a iniciar el seu decaïment a finals

de segle, però a l'entrada del XIX els barcelonins comencen a ornamentar les façanes de llurs cases amb motius més o menys monumentals de terres cuites. A la inversa del que succeeix amb els esgrafiats, que la majoria estan molt malmesos, pot dir-se que les nostres cases amb motius ornamentals de terres cuites estan encara amb perfecte estat de conservació.

Com a complement d'informació sobre l'esgrafiats, em permetro transcriure el que en diuen diferents obres nostres:

Diccionari de la Llengua Catalana, de Pompeu Fabra (Catalònia, 1932).

Esgrafiats: Traçar dibuixos (en un mur) fent saltar en certs indrets la capa superficial que el revesteix, i deixant així al descobert la capa següent d'un altre color.

Esgrafiats: Acció d'esgrafiats; l'efecte. **Diccionari Enciclopèdic de la Llengua**

Catalana. Salvat 1935

Esgrafiari: Procediment de decoració que consisteix a aplicar damunt d'un fons d'estuc una pasta blanca, o bé damunt d'un fons clar, una pasta obscura alçada en son pla, formant dibuixos. En les cases catalanes dels s. XVII i XVIII s'aplicava sovint.

Esgrafiari: Escultura de molt poc relleu, que només presenta dos plans uniformes, el de les figures o dibuixos, i el fons.

L'ART CATALÀ. Aymà 1958: Vol. II

Ens diu sobre els esgrafiats: «A primers del s. XVII s'introdueix a Catalunya l'esgrafiari, probablement procedent d'Itàlia. Per aconseguir en l'ornamentació dels edificis un cromatisme resistent a la intempèrie, es superposen capes de pintura de color diferent i es graten després per descobrir parcialment les inferiors. La majoria dels temes decoratius esgrafiats són geomètrics o vegetals, però no manquen composicions al·legòriques o mitològiques amb figures algunes ben reeixides.» En aquest

mateix volum II de l'Art Català, es dona una informació gràfica i escrita, molt detallada, dels edificis ornamentats amb motius de fang cuit.

GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. Vol. VI 1974

Esgrafiari: Decoració mural consistent en un sobreposat de material més o menys dur que amb una eina d'acer tallant o punxant anomenada estilet, hom pot ratllar o gratar contornejant un dibuix sobre qualsevol objecte o paret. Cal preparar primerament un dibuix estergit per traspasar-lo o calcar-lo al revestiment de la paret i tot seguit esgrafiari-lo amb l'estilet. L'esgrafiari és molt més sòlid que la pintura, té un to de més vistositat i és més resistent a la intempèrie. Hom el treballa a dues tintes, com si fos un aiguafort, però també pot tenir diverses tonalitats, i llavors en surt un art mig entre la pintura i l'esgrafiari. L'esgrafiari té innombrables aplicacions en art. Ja apareix en temps prehistòrics en objectes d'ús corrent: gerros, figures, làpides, etc., més tard ha servit per a

decorar els murs dels edificis despullats de decoració.

En l'obra de J. Carrera i Pujal «LA BARCELONA DEL SEGLE XVIII» (Bosch, 1951) i en la de diversos autors «UN SEGLE DE VIDA CATALANA 1814-1930» (Alcides 1961), també se'ns donen bones referències relatives als esgrafiats i a les ornamentacions en terres cuites.

També la «GUIA ARQUITECTURA DE BARCELONA» feta pels arquitectes J. Emili Hernández-Cros, Gabriel Móra i Xavier Pouplana, dona bones referències del que resta de més notable a la ciutat tant en esgrafiats com en terres cuites. Aquest llibre és una publicació del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i Balears, i fou editat el 1973. ■

LA SEGONA PART DE L'ARTICLE
SERÀ PUBLICADA AL MES DE
JUNY.

ALTA RUTA CHAMONIX ZERMATT - SAAS-FEE

Enric Font i Lloret

En el conjunt de muntanyes dels Alps, poden fer-se diverses Altes Rutes amb esquís (Vanoise, Oberland, Oetzal, Bernina, etc.), però tradicionalment l'Alta Ruta Chamonix-Zermatt-Saas-Fee és considerada la més grandiosa i completa, de tal manera que quan hom es refereix simplement a «L'Alta Ruta», ja se sobreentén quina és.

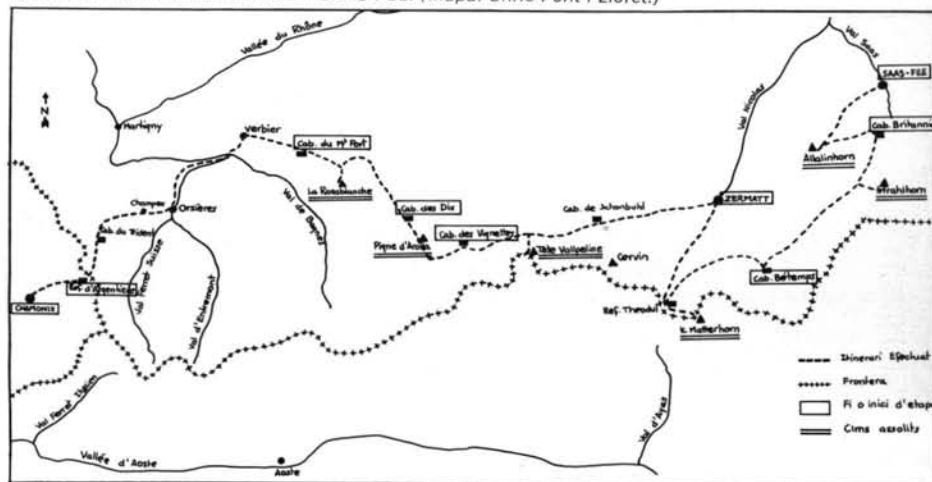
La grandiositat del marc en què es desenvolupa, al cor dels Alps, així com la possibilitat d'efectuar-hi ascensions molt reputades, juntament amb els magnífics descensos, li donen una merescuda fama i tradició en l'ambient alpinístic. Fent-ne una mica d'història, pot dir-se que els anglesos coneixien ja l'Alta Ruta a peu abans de l'aparició dels esquís als Alps. L'any 1862, F. W. Jacomb escrivia un treball anomenat «High Level Road», que es publicà en el que més tard seria l'«Alpine Journal». Però no és fins al gener de 1903 que té lloc la primera travessia amb esquís Chamonix-Zermatt realitzada per un grup de sis «chamoniards» format per: Joseph Ravel (Le Rouge), Alfred Simond, Dr. Payot, Jean Ravel, Camille Ravel i Jules Couttet.

Un mes després, R. Helbling i F. Reichert realitzen una important variant d'aquest itinerari.

L'any 1909, M. Beaujard i el guia Joseph Ravel (Le Rouge), fan el segon recorregut de l'Alta Ruta Chamonix-Zermatt. El 2 d'abril de 1910, MM. Alf. V. Martin i H. Rumpelt, amb el guia Oscar Supersaxo i Herman Kronig, van de Zermatt a Saas-Fee.

Paral·lelament, en aquests anys, l'activitat esquí-alpinística sistemàtica d'un suís, Marcel Kurz, acaba de polir

ALTA RUTA CHAMONIX-ZERMATT-SAAS-FEE. (Mapa: Enric Font i Lloret.)

l'itinerari, especialment entre Verbier i Zermatt, establint definitivament la que poc temps més tard es convertiria en l'Alta Ruta per excel·lència dels Alps.

Quina és la millor època per a realitzar L'Alta Ruta?

A l'hora de preparar «l'Alta Ruta» és possible que ens preguntem quina és la millor època de l'any per a realitzar-la. Pot establir-se, de fet, entre mitjan abril i la primera de juny, considerant la primera quinzena de maig la més idònia. En el nostre cas (del 7 al 16 d'abril), era un xic aviat, tot i que estava en immillorables condicions i la gran quantitat de neu acumulada permetia de fer amb esquís tots els recorreguts.

Sobre quin és el millor sentit, si de Chamonix a Saas-Fee o viceversa, la tradició aconsella la direcció oest-est, o sigui Chamonix-Saas-Fee, ja que,

segons sembla, els descensos són millors.

L'itinerari de l'Alta Ruta, actualment, arran de la xarxa de refugis existents, ofereix possibilitats, amb tota mena de variants que seria llarg enumerar, encara que fonamentalment hi ha dos itineraris bàsics: el que va de Bourg St. Pierre-Valsorey-Chanrion a Vignettes, i l'altre que hi va des de Champex passant per Verbier-Montfort i Dix. Totes dues són interessants, puix que si bé en la primera es pot ascendir Rosablanche i Pigne d'Arolla.

Nosaltres, que ja coneixíem el Gran Combin, ens decidim per la segona, la qual sembla oferir més interès des del punt de vista de l'esquí.

Pel que fa als refugis, en aquesta època solen trobar-se oberts i guardats, la qual cosa facilita el poder-hi menjar i estalvia el fet d'anar excessivament carregats.

Tècnicament parlant, l'Alta Ruta presenta les dificultats pròpies de l'alta muntanya hivernal, que requereixen un nivell d'esquí més aviat alt, i sobretot una bona preparació física, ja que les etapes són llargues.

1.ª etapa

Chamonix (1.047 m) –Argentière (1.257 m), amb cotxe—. Grands Montets (3.297 m), amb telefèric–Gelera d'Argentière (cota 2.600 m)–Refugi d'Argentière (2.771 m).

Prop del poble d'Argentière hi ha l'estació inferior del telefèric, que amb dos trams porta als Grands Montets.

Són necessaris uns 25 minuts per a situar-nos a l'estació superior dels Grands Montets (3.297 m). Són 2/4 de 4 de la tarda, una tarda esplèndida i

amb un paisatge recarregat de neu. El lloc és ferm, amb una visió admirable dominada per les, des d'aquí, properes agulla Verte i agulla del Dru. Més enllà, el Montblanc emmiralla les seves geleres en un marc de cel blau. A l'altra banda, tota la gelera d'Argentière i els seus cims.

Ja amb els esquís als peus comencem l'itinerari, primer amb un llarg descens sobre neu pols, ja fora de pistes balitzades, que ens porta fins al mig de la gelera d'Argentière (cota 2.600 m). Des d'aquí cal remuntar lleugerament la vorera dreta de la gelera, sense cap dificultat, fins arribar a un contrafort rocós que baixa de l'agulla d'Argentière, damunt del qual es troba el refugi del mateix nom (2.771 m), fi d'aquesta primera etapa.

El refugi d'Argentière és de novíssima

construcció i avançat disseny. A una màxima confortabilitat, cal afegir-hi la seva privilegiada situació, mirador de primer ordre sobre els cims del sector, i de manera especial sobre el conjunt de parets nord de les Droites, Courtes, agulla Verte, Triolet, etc.

La bonança del temps fa que avui el refugi sigui força concorregut. A part dels grups que intenten l'Alta Ruta, és també el punt de sortida d'una travessia anomenada «Els tres colls». Nosaltres esperem que demà continuï el bon temps, ja que l'etapa que ens espera és complexa i llarga.

2.ª Etapa

Refugi d'Argentière (2.771 m) –Coll du Chardonnet (3.323 m)–. Gelera de Saleina (3091 m) –Fenêtre de Saleina (3.261 m)–. Coll des Ecandies (2.796

Travessant el glacier d'Argentière, al fons el Triolet i la seva cara Nord. (Foto: Autor.)

m) –Val d'Arpette-Champex (1.498 m)– Orsieres (901 m) –Le Chable (821 m), amb taxi –Les Attelas (2.733 m), amb telefèrics estació d'esquí de Verbier– Cab. Monfort (2.457 m).

Sortim aviat. Un llarg flanqueig, glaçat en aquesta hora, que passa per sota de l'agulla d'Argentière, ens retorna a la vorera dreta de la gelera i després a l'inici del pendent glaçat que baixa del coll du Chardonnet, primer objectiu de l'etapa d'avui. Per ara trobem la neu en excel·lents condicions i el temps és bo. Més amunt, quan el pendent perd inclinació, el sol, que ja il·lumina totalment les vessants nord d'enfront, dóna un relleu especial al conjunt.

Esmercem unes dues hores en remuntar els aproximadament 600 de desnivell que ens porten al coll du

Chardonnet (3.323 m). La baixada pel vessant contrari presenta un tros d'uns 100 m que pot oferir certes dificultats segons les condicions. El trobem força bé, podem baixar-los esquiant, però amb compte, car hi ha trossos glaçats. El pas de la «rimaia», ara pràcticament tapada per la neu, és el darrer lloc que demana atenció. Ens reagrupem sota aquest punt, trobant-nos ara damunt de la gelera de Saleina, que pertany a Suïssa.

Tornem a remuntar la gelera cercant un estratègic coll anomenat la Fenêtre de Saleina (3.261 m) que dona accés al Plateau de Trient.

Pujant el tram final d'aquest coll, el fort pendent ens fa optar per treure'ns els esquís, ja que està recarregat de neu i l'orientació est ens fa témer possibles allaus.

Superat el coll, ens trobem en una extensíssima pleta glaciària (Plateau de Trient), sobre un esperó rocós es troba el refugi de Trient, que pot ser utilitzat en cas de dificultats o de mal temps. Nosaltres, però, continuem travessant-lo totalment en direcció NE, perdent alçada i passant prop de la Fenêtre de Chamois. Després prosseguim el descens per la gelera fins a l'alçada del coll des Ecandies (2.796 m). El fet d'haver arribat aquí ens injecta una dosi de tranquil·litat, ja que hem superat el camí més conflictiu de l'etapa.

El llarg descens des del coll fins a Champex constitueix el millor rècord de la jornada. Ens acompanya una neu immillorable, aquesta neu pols típica dels Alps, que dona les més grans

satisfaccions a l'esquiador-muntanyenc.

Primer per vall oberta i després per una zona d'arbres, s'arriba al lloc anomenat «Relais d'Arpette», petit i acollidor bar-restaurant, on varem restar força estona, mentre sota un fort sol primaveral contemplem tota la baixada que acabem de fer.

Com que al bar hi ha telèfon, truquem a un taxi perquè vingui a buscar-nos a la carretera, que passa a uns 10 minuts del lloc que som.

El descens des d'aquí a la carretera es fa amb esquís seguint primer un maquíssim camí al bell mig d'un bosc d'avets fins a un punt on, per un pendent convertit en pista d'esquí, fem els darrers metres fins a la carretera, prop ja del poblet de Champex. Puntualment ens recull el taxi i ens porta, tot passant per llocs i poblets pintorescs, fins a Le Chable (821 m), on s'inicia el telecabina de l'estació d'esquí de Verbier.

Aprofitant les instal·lacions ens situem a l'estació superior de «Les Attelas» (2.733 m), inici d'una excel·lent pista, que ens conduirà al refugi. Quan són les 6 de la tarda aproximadament, entrem a la Cab. Montfort (2.457 m), refugi suís ben conegut alpinísticament, puix que per la seva situació gaudeix d'un bon panorama sobre els massissos del Montblanc i del Gran Combin.

3.ª Etapa

Cab. Montfort (2.457 m) – Coll de la Chaux (2.940 m) – Lac de la Louvie (2.764 m) – Coll de Momin (3.003 m) –

Gelera de Gran Dessert Rosablanche (3.336 m) – Coll cota (3.241 m) Gelera de Mourti-La Barma (2.458 m) – Lac des Dix-Pas du Chat (2.386 m) Gelera de Cheilon-Cab. des Dix (2.928 m).

Són les 4 del matí quan amb la llum de les nostres frontals comencem a remuntar el pendent, glaçat pel fred de la nit, en direcció al primer coll del dia. El temps és esplèndid i un cel totalment estelat ens dóna ànims en aquests primers moments de l'etapa, que avui serà llarga.

Amb la llum esmorteïda arribem, una hora i mitja més tard, al coll de la Chaux (2.940 m). Un ràpid descens per l'altra vessant ens porta fins al llac de la Louvie, on hem de tornar a posar pells per a remuntar el coll de Momin (3.003 m). Amb tot, el dia s'ha anat aixecant i el panorama alpí és dominant pel Gran Combin, que des d'aquí ofereix un aspecte molt altiu.

El coll de Momin dona accés a la gelera de Gran Dessert, que remuntarem totalment arribant amb els esquís fins al cim mateix de la Rosablanche (3.336 m) unes 5 hores després d'haver sortit del refugi. Del cim estant el paisatge és la millor compensació per a tots nosaltres, mentre en gaudim totalment menjant quelcom.

La continuació de l'itinerari presenta un tros delicat, ja que cal baixar fins a un collet per una aresta nevada. Pot fer-se amb els esquís posats, però demana seguretat en els viratges. Una vegada al coll, una àmplia coma glaciària ens espera: la gelera de Mourti. Cadascun de nosaltres gira al seu aire i

la neu pols que trobem dona la sensació única i especial de flotar en aquest mantell blanc. El descens continua fins al punt anomenat La Barma (2.458 m), molt a prop del llac des Dix.

No ens entretenim. El lloc demana passar de pressa, car a la vorera del llac hi ha restes d'allaus i cal travessar-lo abans que el sol escalfi massa.

Fem una parada. Hem esgotat les reserves de líquid i ens veiem obligats a fondre neu. No passa cap alè d'aire i on ens trobem sembla talment un forn: ens cal encara remuntar uns 600 m de desnivell amb força recorregut.

Les hores següents, les de més sol, són esgotadores. Aquesta etapa va ser, sens dubte, la més pesada de tota l'Alta Ruta.

Seguim la gelera de Cheilon, i de mica en mica superem aquest darrer tros passant per sota la paret nord del Montblanc de Cheilon. Finalment arribem a la Cab. des Dix (2.928 m), i acusem tots l'esforç de l'etapa i de manera especial els efectes de la calor. La resta del dia la passarem bevent i contemplat el panorama. Estem satisfets i el bon temps continua.

4.ª Etapa

Cab. des Dix (2.928 m) –Gelera de Cheilon (cota 2.850 m)– Cota 3.423 m –Mur de la Serpentine–Coll du Breney (3.639 m)– Pigne d'Arolla (3.796 m)– Cab. Vignettes (3.158 m).

Després d'un curt descens fins a la Gelera de Cheilon, ens dirigim cap al Montblanc de Cheilon, que deixarem a la dreta. Quan som a la cota 3.423 m,

en una mena de gros replà glaciari, dividem ja davant nostre el cim del Pigne d'Arolla, objectiu del dia d'avui. Però aquí especialment capta la nostra atenció el meravellós panorama dels cims del Valais, on destaquen la Dent Blanche i el Weishorn. L'itinerari ens porta a un altre possible punt conflictiu, l'anomenat Mur de la Serpentine. Aquest pas és un fort pendent que cal flanquejar per damunt un tallat de la gelera i que generalment està glaçat. Pot passar-se amb esquís, amb l'ajut de les ganivetes. Passat això arribem ja a la capçalera del glaciari. Remuntem un collet, on deixem les motxilles, i continuem amb els esquís fins al cim mateix del Pigne d'Arolla (3.796 m), envoltats novament d'un marc incomparable de cims difícilment descriptible. Com es diu vulgarment, «es veu tot», del Montblanc al Mont Rosa.

Retornats al coll, vàrem restar-hi força estona. Fou un d'aquells moments de comunió total entre la muntanya i nosaltres, moments de joia i de contemplació en el cor dels Alps. Un bonic descens sobre neu pols primer, i primavera després, ens porta a la Cab. Vignettes (3.158 m), estratègicament situada en un contrafort penjant al buit...

És un refugi ampli, des del qual es divisa un gran panorama, un dels millors de l'Alta Ruta.

5.ª Etapa

Cab. Vignettes (3.158 m) –Gelera du Mont Collon (cota 2.970 m)– Coll de

l'Evêque (3.392 m)– Alta Gelera d'Arolla (cota 2.950 m) – Coll du Mont Brulé (3.213 m) – Alta gelera de Tsa de Tsan (cota 3.150 m) – Coll de Vallpeline (3.568 m) – Tête de Vallpeline (3.802 m) Stockjigletscher-Zmuttgletscher-Zermatt (1620 m).

Quan ens llevem neva i no hi ha visibilitat, la pressió ha baixat i les perspectives de sortir avui són ben magres. Els altres grups que, com nosaltres, fan l'Alta Ruta, avui restaran també al refugi.

L'endemà al matí no neva, però està emboirat. Dubtem una mica, però com que sembla que el temps millorarà decidim sortir.

Baixem fins a la gelera e Mont Collon, on ja amb les pells, iniciem la remuntada cap al primer coll del dia, el de l'Evêque (3.392 m). L'etapa d'avui és la més llarga en distància, ja que travessa tres alts colls i baixa finalment a Zermatt. Arribem al primer, totalment embolcallats per la boira.

La neu recent té un bon gruix i fa que el descens per l'altre vessant, cap a l'Alt Glaciari d'Arolla, sigui sensacional. Després, ens toca remuntar el segon coll per uns pendents molt francs fins a l'última pala, llarga i redreçada. Com que hi ha molta neu nova acumulada a mitja pala preferim treure'ns els esquís i pujar recte amunt, fins al coll de Mont Brulé (3.213 m), on arribem enmig d'una espessa boira. Ara comença a bufar el vent, i creiem que acabarà emportant-se-la.

De cop i volta davant nostre, apareix un magnífic paisatge, que en fer-ho de sobte encara fa més afecte. La Tête Blanche i la Tête de Vallpeline, la tortuosa gelera des Grans Murailles, la Dent d'Herens, etc. Ara ens cal baixar uns metres tot flanquejant cap a l'esquerra fins damunt la gelera Tsa de Tsan. Una breu parada i tornem a remuntar, esquís als peus, el que seria tercer i darrer coll de la jornada, el coll de Vallpeline (3.568 m), àmplia depressió que separa el cim de la Tête Blanche del de la Tête de Vallpeline. Quan hi arribem la visió que ja teníem és ampliada per l'aparició del Cerví. Com que anem bé de temps alguns de nosaltres deixem les motxilles al coll i seguint una àmplia carena al cap d'una hora escassa som al cim de la Tête de Vallpeline (3.802 m).

Reagrupats al coll, iniciem el descens, primer per la Stockjigletscher i després seguint la Zmuttgletscher. Més avall passem prop de la Shombiel-Hutte i un llarg «schuss» ens fa arribar a la zona de bosc prop de les pistes d'esquí de Stafelalp. Primer entre avets i més tard per zona ja marcada, amb els esquís als peus entrem finalment a Zermatt.

És un centre d'esquí i d'alpinisme de primer ordre i ara, com que són dies festius, està ple de gom a gom. Estem satisfets, ja que arribar aquí, en certa forma, és ja un èxit.

La dificultat principal va consistir, paradoxalment, en trobar lloc on dormir, ja que tot estava ple. Finalment en trobem en dues cases particulars i tot menjant una típica «fondue» comentem les incidències d'aquesta llarga etapa.

6.ª Etapa

Zermatt (1.620 m) – Theodulpass (3.290 m) amb telefèric – Kleine Matterhorn (3.883 m) – Unterer Theodulgletscher – Gornergletscher (cota 2.500 m) – Monte Rosa Hutte (2.795 m).

Aquesta etapa, ofereix moltes combinacions, ja que en funció de les ganes de fer coses es pot allargar més o menys.

Alguns grups utilitzen aquesta etapa com de mig descans, limitant-se a anar amb el cremallera fins a Rotenboden i des d'allà amb esquís fins al refugi.

Nosaltres davant les perspectives de bon temps decidim fer una variant que ofereix força interès.

A primera hora del matí deixem Zermatt i aprofitant les instal·lacions mecàniques de l'estació, anem fins al Theodulpass (3.290 m), on es troba un refugi italià i on deixarem part de la càrrega, amb intenció de pujar al Kleine Matterhorn (3.883 m) (Petit Cerví). Des d'aquest punt també es pot pujar al Breithorn però com sigui que de la nostra colla, alguns ja l'hem fet, ens decidim pel Petit Cerví. L'itinerari no presenta cap problema especial, fins arribar al peu del con somital, lloc on deixem els esquís. Cal grimpar un tros curt i dificultat variable, depèn de la neu; arribant poc després al cim, a 3.883 m. Entre alguna aclarida, veiem el Breithorn i Mont Rosa però torna a venir la boira, que ja no ens deixaria al llarg del retorn al Theodulpass. La continuació de l'etapa, demanava visibilitat per ser totalment per gelera i no haver-hi cap traça: esperem a veure si s'aixeca la boira. De sobte s'aclareix una mica i veiem que efectivament a la vall fa sol, decididament..., cal sortir.

L'itinerari de descens segueix la vorera dreta de la Unterer Theodulgletscher, on hi ha freqüents zones esquerdades. Quan portem baixats uns 300 m sortim definitivament de la boira i gaudim finalment de l'esquiada.

Arribats a la Gornergletscher, gelera principal d'aquesta zona, hem de tornar a posar pells als esquís i remuntar un parell d'hores fins al Mont Rosa Hutte

Cim del Breithorn, baixant pel Unterer Theodulgletscher. (Foto: Autor.)

(2.795 m), fi de l'etapa d'avui. Mentre ho fem, és constant el canvi de tons del paisatge, que del taronja al rosat i al malva ofereix visions diferents i canviants de l'entorn. Encara que un xic tard, entrem satisfets al refugi, que és ple de gom a gom. Això obliga uns quants a dormir en el menjador, sobre les taules.

7.ª Etapa

Mont Rosa Hutte (2.795 m) – Stockhornpass (3.394 m) – Findelngletscher (cota 3.140 m) – Adlerpass (3.789 m) – Stralhorn (4.190 m) – Allalingletscher-Cab. Britannia (3.029 m).

Amb un flanqueig en direcció NE ens evitem el baixar fins a la gelera, cosa que fem amb l'ajut de les ganivetes i sota un cel sense ni un núvol. Un cop passat aquest punt i per accedir a la pleta glaciària de la Gornergletscher cal fer un tros d'uns 150 m sense esquís, recta amunt cap unes roques que cal grimpar. Com que anem carregats, muntem un parell de passamans per a facilitar l'evolució de tot el grup i encara que això ens entreté una estona, poc després ens reagrupem damunt la gelera. Continuem ara vorejant la vessant nord del Mont Rosa en direcció al Stockhornpass (3.394 m). Un cop aquí, fem un curt i bon descens fins a la cota 3.140 m, damunt de la Findelngletscher, on cal remuntar altre cop. El primer tros, d'uns 200 m, és força redreçat.

De mica en mica, però, anem guanyant alçada i finalment arribem al Adler-Pass (3.789 m), lloc obligat per passar a la vessant de Saas-Fee. Des d'aquí estant és temptador pujar al

Pujant a l'Allalingletscher, en la última etapa de la alta ruta. (Foto: Autor.)

Stralhorn, cim de 4.190 m. Finalment quatre dels grups ens hi decidim. Sense pes, fem els 400 m. de desnivell bastant ràpidament. Davant mateix tenim tot el grup de cims del Mont Rosa i més lluny, aparentment petit, el Cerví. Sabia greu deixar aquest lloc. Les condicions del moment i el marc invitaven a restar-hi, prospeccionant l'horitzó i comentant detalls amb els companys.

Novament al coll (Adler-Pass), ens espera un boníssim descens sobre neu pols primer i neu dura després, que ràpidament ens condueix sota la Cab. Britannia (3.029 m) on retrobem els altres companys. Ha estat una bona etapa i ens sentim satisfets. Tenim la certesa que res no impedirà acabar l'Alta Ruta a Saas-Fee, ja que per arribar-hi tan sols resta un descens.

8.ª Etapa

Cab. Britannia (3.029 m) – Egginerjoch (2.991 m) – Feeegletscher (cota 2.800 m) – Feejoch (3.826 m) – Allalinhorn (4.027 m) – Saas-Fee (1.790 m).

Ens queda un dia de temps i aquest marge ens permet intentar l'ascensió a algun dels 4.000 m que es troben en aquesta zona. Com que uns quants prefereixen baixar directament a Saas-Fee, mentre ells fan això els altres decidim intentar l'Allalinhorn (4.027 m), cim que a més d'oferir una interessant ascensió té sobretot un descens espectacular.

Tot just a trenc d'alba quatre de nosaltres deixem enrera l'acollidora Cab. Britannia en direcció a l'Egginerjoch, una mena de coll que dóna accés a les geleres de tots els cims del cercle.

Damunt del Feegletscher, al fons l'Allalinhorn, darrer cim d'aquesta ruta. (Foto: Autor.)

Saas-Fee, fi de l'alta ruta. (Foto: Autor.)

En aquest punt i per comunicar dos nivells de la gelera, els suïssos han fet un túnel il·luminat per dins la gelera i la muntanya.

Passat això, i ja damunt la Feegletscher, anem remuntant-la en direcció al nostre objectiu. L'itinerari, sense especials complicacions, porta al Feejoch (3.826 m), des d'on per pendents més redreçades, però amb els esquís, arribem fins a la cresta i també fins al cim mateix de l'Allalinhorn (4.027 m). A l'igual que en dies anteriors el paisatge paga amb escreix tots els esforços. Com que és aviat hi restem bastanta estona abans d'iniciar el descens, que seria llarguíssim, ja que des del cim fins a Saas-Fee hi ha 2.200 m de baixada que varem fer amb una neu pols i primavera esplèndida. Durant la baixada passem per la Langfluhutte i continuem aquesta borratxera de neu, ara ja per pistes, encara que siguin zones glacials. Finalment amb els esquís posats arribem al mateix poble de Saas-Fee (1.790 m), sota un fort sol primaveral que fa brillar els blancs pendents dels cims del voltant. A les dues de la tarda, segons el que hem convingut, som a la plaça del poble, on un xic més tard retrobarem la resta del grup.

Un grup d'onze companys, havíem aconseguit acabar la famosa Alta Ruta Chamonix-Zermatt-Saas-Fee.

Era difícil dissimular l'alegria que sentia; dintre meu es barrejaven un conjunt de records, moments i sensacions viscudes intensament. Però abans que tot, tenia el goig i la joia especial que dóna l'acabar amb èxit un projecte elaborat amb il·lusió i meticulositat.

El futur, ens portarà per noves traces, a cims i valls d'altres massissos alpins, però estic segur que cada un de nosaltres difícilment oblidarà el record d'aquesta «Alta Ruta».

DADES COMPLEMENTÀRIES

Total etapes de l'Alta Ruta:

8 Refugis de pas

- Argentièr (C.A.F.)
- Montfort (C.A.S.)
- Dix (C.A.S.)
- Vignettes (C.A.S.)
- Theodul (C.A.I.)
- Mont Rosa (C.A.S.)
- Britannia (C.A.S.)

Cims assolits

- Rosablanche (3.336 m).
- Pigne d'Arolla (3.795 m).
- Tête de Vallpeline (3.802 m).
- Kleine Matterhorn (3.883 m).
- Stralhorn (4.190 m).

- Allalinhorn (4.027 m).

Total metres de desnivell

- Pujada: 8.593 m.
- Baixada: 13.037 m.

Cartografia

Cartes Nacionals de Suïssa – Escala 1:50.000 versió amb itineraris d'esquí.
Fulls n.º 282 – Martigny.
» » 283 – Arolla.
» » 284 – Mischabel.
(Zermatt-Saas-Fee).

Bibliografia

- Haute Route – Michel Darbellay.
- Sci-Alpinisme ne le Alpi – Toni Gobbi.

- Hors de les pistes... l'Aventure – Jacques Rouillard.
- Diverses referències i articles a revistes d'alpinisme.

Components.

- Jordi Camals, del C.E. Catalunya
- Marta Estrada, del C.E. Catalunya
- Enric Font, del C.E. Catalunya
- Pilar Postigo, del C.E. Catalunya
- Anna Mª Pujol, del C.E. Catalunya
- Jordi Solà, del C.E. Catalunya
- Esteve Vergés, del C.E. Catalunya
- Josep Andreu, de l'U.E.C. Mataró
- Manel Andreu, de l'U.E.C. Mataró
- Josep Alvarez, de l'U.E.C. d'Horta
- Xavier Nogués, de l'U.E.C. d'Horta (des de la Cab. Mont Fort)

LA INVASIO DE LES LLAUNES

Armand Gutiérrez

En els últims temps la proliferació de begudes (coles, cerveses, suc de fruita, refrescos, etc.) que són presentades per al consum en envasos metàl·lics ha augmentat d'una manera extraordinària.

Els efectes de dispersió en l'entorn, pertot arreu, i l'impacte d'aquests residus —bé que no peril·losos— sobre el medi ambient, són innegables; la degradació del paisatge, la contaminació —encara que com diem no presenti efectes de toxicitat— també és preocupant i índex d'un procés ja quasi irreversible. D'altra banda, la permanència dels efectes pol·lucionants d'aquestes deixalles és molt prolongada.

Ja en el seu dia, DEPANA va fer públic un manifest en contra de la utilització d'aquests tipus d'envasos; però malhauradament, aquesta forma de comercialització ha continuat augmentant de forma geomètrica. Per això mateix, i tenint en compte els greus problemes que la nostra societat actual té enfront de l'economia, la despesa innecessària d'energia i l'espai de magatzematge de residus, hem elaborat un breu estudi —a títol d'assaig— sobre les seves conseqüències:

Suposant una aglomeració urbana, amb una població de 3 milions d'habitants, i amb un consum diari d'una llauna no recuperable per cada 20 persones, aproximadament trobarem que en tota la ciutat el consum seria de 150.000 unitats d'aquestes llaunes.

El pes de cada unitat és de 57,3 gr. (mitjana de pes), la qual cosa vol dir que el consum diari és de 8,60 tones/dia, amb un volum de 50 m³

(Foto: Jaume Xampeng.)

aproximadament, tenint en compte que cada llauna té una cabuda de 1/3 de litre.

Considerant que el cost estimat de recollida i transport dels residus urbans és de 1.650 pts./tona, i la seva eliminació a l'abocador de 1.400 pts./tona, el cost diari serà de 14.190 pts. i de 12.040 pts. respectivament (per la recollida i per l'eliminació); en total: 26.230 pts./dia, que fent un càlcul anual suposa 9.600.000 de pessetes en números rodons.

Si a més a més es té en compte que per a transportar aquests residus són necessaris uns mitjans de transport adients, veiem que fent també un càlcul sobre el grau de «compactació» que aquestes llaunes són capaces d'admetre, utilitzant els sistemes de recollida actuals (que és de l'ordre de 1/2 aproximadament, en el supòsit, i en el millor dels casos, que tot el contingut del camió-premsa fossin llaunes), vol dir que el volum d'aquest tipus de deixalles que cal transportar diàriament —el volum extra admès es tracta d'un consum nou— és de 25 m³. Com que els camions de recollida que es dediquen a aquesta mena de servei —recollida domiciliària d'escombraries— tenen generalment una capacitat de 8 m³, vol dir també que els serveis de la ciutat hauran de fer, diàriament, 3,13 viatges més; 3,13 unitats de transport extres diàries, a l'any, suposen 1.140 unitats-transport supletòries. Amb la qual cosa no sols augmenten els costos de recollida i tractament, a què fèiem referència, sinó que és necessari que la ciutat es doti amb més mitjans i equips per a prestar degudament el servei.

El valor no recuperable del metall utilitzat en aquests envasos —tenint en compte el preu de venda possible d'aquest tipus de ferralla residual— és actualment al mercat de recuperables de l'ordre de 3 pts./kg., que seran, al cap de l'any (8,60 tones/dia × 365 dies × 3 pts./kg.) 9.417.000 de pessetes. Xifra ben respectable que no contribueix, precisament —deixant clar també que ens sembla un consum perfectament innecessari—, al tan pregonat estalvi d'energia i de primeres matèries.

CONCLUSIONS

En una població de 3 milions d'habitants, i en el supòsit que siguin no més de 150.000 unitats/dia les que s'utilitzin d'aquesta forma d'envàs, les despeses que recauen directament sobre les arquitectures municipals —que són les arquitectures de tots els ciutadans—, són de 9.600.000 de pessetes, pels conceptes de recollida i eliminació de deixalles, amb un increment en les

(Foto: Salvador Filella.)

Maresme de Villazafila (Zamora). (Foto: Jaume Xampeng.)

dotacions d'aquest servei de 1.140 viatges-transport/recollida; i el que s'ha de comptar també d'una ocupació en el volum d'abocador disponible, de 9.125 m³ l'any, cosa que ve a minvar encara més els ja reduïts volums d'abocament disponibles. I tot això en el cas que les famoses llaunes siguin objecte de recollida i eliminació ordenada. El pitjor és que —com es pot observar en qualsevol lloc que anem—, la dispersió d'envasos arreu de l'entorn és més que considerable. Als costos econòmics esmentats, cal afegir-hi els costos socials derivats d'aquesta degradació de l'ambient; no per difícils d'estimar, menys reals.

No estem en contra de l'economia i llibertat de mercat, però pensem —com altres països han fet—, que aquests costos —derivats d'uns beneficis particulars: els beneficis de les companyies envasadores— no han d'ésser pagats per tots els membres de la comunitat, beguin o no beguin en

llauna. La distribució dels costos s'hauria d'internalitzar i fer recaure sobre: les societats de fabricació d'aquests productes, o les companyies envasadores, o els consumidors directes. Hi ha països que han resolt amb èxit aquesta mena de distribució del cost. Altres, més avançats, han arribat a prohibir aquesta forma d'envàs; i d'altres que han imposat, a nivell nacional, l'ús d'envasos reutilitzables, impeding la proliferació dels envasos no retornables.

I ací, entràriem ja no sols en el món dels envasos metàl·lics de begudes, sinó també en el d'envasos de vidre, de plàstic, etc... Aquesta és ja una altra història, i potser en continuarem parlant. Ací, de moment, volem posar l'èmfasi que no és just, que els costos econòmics i socials que es deriven d'uns beneficis particulars —obtinguts d'una mena de consum, que repetim, ens sembla totalment gratuït i innecessari— siguin pagats per tota la comunitat. ■

L'AMA DABLAM

Louis Audoubert

A LA RECERCA DEL NIRVANA SOBRE LA MUNTANYA MÉS BELLA DEL MÓN

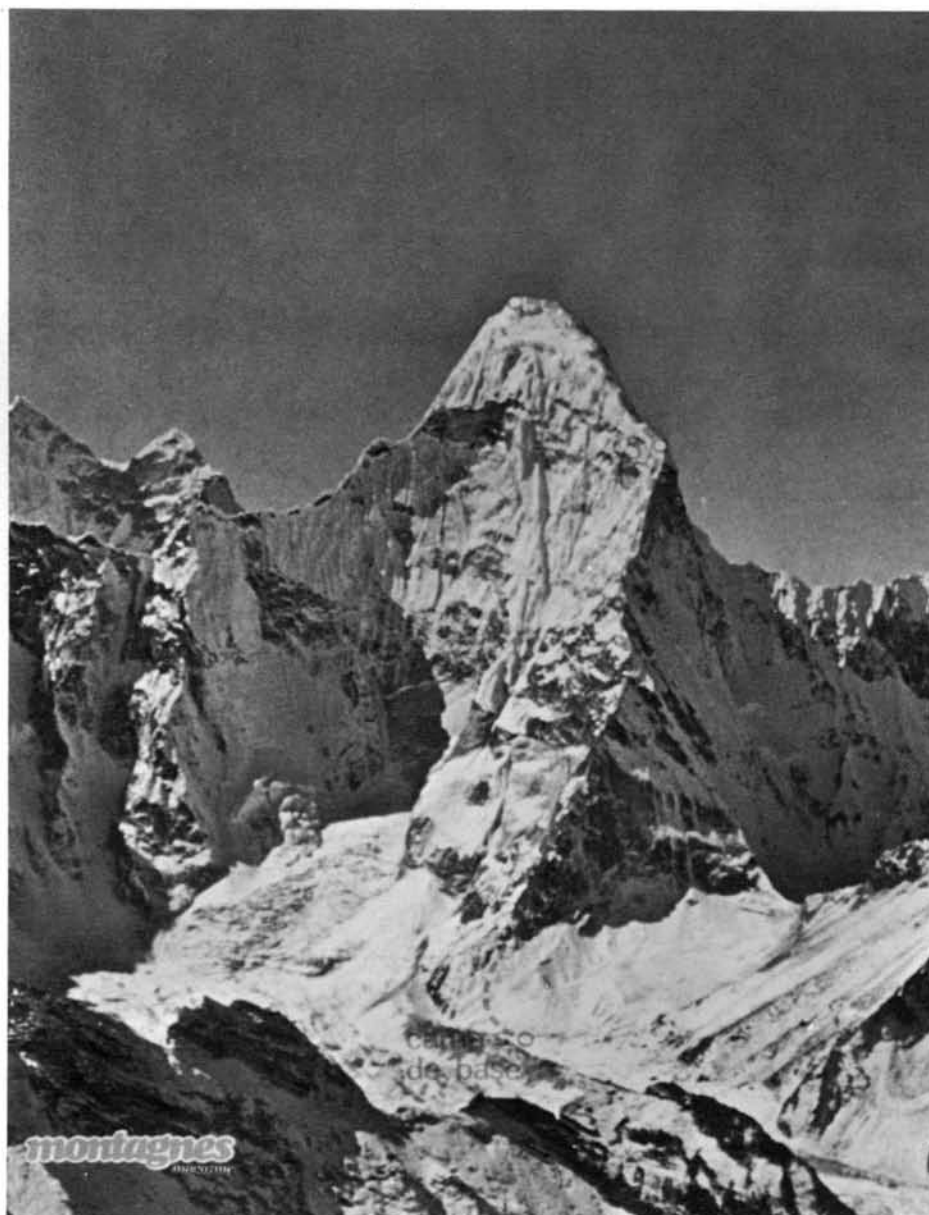
L'Ama Dablam, vist des de la banda de Tyamboche, recorda per les franges de seracs el *dablam* que les nepaleses duen sobre la cotilla. Aquesta joia de valor esdevé no obstant, molt pàl·lida davant de la muntanya. L'Ama Dablam és la muntanya per excel·lència.

L'elegància de les seves formes, l'estètica de la silueta, exerceixen una fascinant atracció sobre tots els escaladors del món i no solament sobre els muntanyencs, sinó també sobre tots els homes. És la raó per la qual els monestirs són construïts de cara a l'Ama Dablam. Vaig anar a visitar el lama més vell del Nepal en el seu ermitatge de Pamboché. Viu en contemplació permanent davant la cara oest de l'Ama Dablam. Observa la muntanya i per això el nostre sherpa Larka Norbu l'ha anat a consultar abans de la sortida de l'expedició. I el vell lama li ha donat bons auguris, en afirmar que la muntanya estava en bones condicions i dient que l'aconseguiria. En tornar, per celebrar el nostre èxit, Lakpa ens va invitar a casa seva. Allí, sherpas i sherpanis ens acolliren amb patates, tchang i rashki. Vàrem ballar tota la nit, una dansa senzilla, un fer anar les cames sense moure'ns de lloc, agafats del braç del veí i balancejant-nos de costat tot cantant la lletania.

L'endemà al matí vàrem anar amb en Lakpa a casa del lama. Per a donar-li les gràcies li va oferir arròs. Vàrem beure plegats el te tibetà.

A nosaltres aquesta ascensió ens va portar al Nirvana muntanyenc. Aquesta plenitud al cim, però, havia estat el fruit d'un esforç d'equip en què cadascú va

HIMALAÏA-AMA DABLAM 79. (Foto: J. Coudray.)

donar el millor de si mateix. Patrick Ségal va compartir aquesta joia seguint la progressió des del camp base, assegut en la seva cadira de rodes. Portat per vuit sherpas al llarg de camins escarpats, ell havia realitzat el seu somni: veure l'Ama Dablam.

En Jean Coudray va demanar-ne l'autorització, però pel fet d'ésser al Karakorum amb una expedició al K2, va cedir el seu lloc a en Raymond Renaud. Es van constituir dos grups: el primer per a fer tota la marxa d'aproximació a peu sota el monsó i les sangoneres, i el segon per arribar a Lula amb avió i fer solament les cinc darreres etapes a peu. Al Nepal la marxa d'aproximació és molt agradable. No hi ha cap hostilitat en el paisatge o en els habitants. Cap austeritat com al Karakorum. Aquí una vegetació abundant amb els colors esplèndids de la tardor. Els nostres amics sherpas ens ensenyen una certa dolçor de vida. Arribem a Namche Bazar en dia de mercat. Files d'iaks surten cap al cèlebre monestir de Thiamboché. Alguns ens acompanyaran amb *lenya* fins al camp base; tenen una banya rara i no es deixen apropar. El camp base és situat sobre el darrer replà d'herba a 5.100 m. No resta aïllat: el darrer poble, Dimboché, penjat a 4.400 m, tan sols és a dues hores de camí.

Amb el Sirdar i els sherpas l'ascensió es desenvolupa segons el pla previst: instal·lació de tres campaments sobre l'aresta nord. No sense penes encetem l'aresta. És extremament delicada. El mal temps persistent ha fet podrir la neu i fa que la progressió sobre les cornises sigui molt perillosa.

Malgrat aquest temps inestable, les cordades de punta se succeeixen per tallar en les cornises; al camp III les tendes no reposen senceres sobre el glaç, les vores exteriors estan sobre el buit i ningú no gosa escollir aquest costat per a dormir-hi!

Troblem els últims vestigis de l'expedició britànica del 1959. En el transcurs d'aquella expedició sense autorització, en Mike Harris i en George Fraser varen desaparèixer durant la tempesta.

A partir del camp III la progressió esdevé fàdica. És irreal. Una successió d'immenses volutes de glaç i de ressalts fantàstics enmig d'un decorat de somni.

Ens caldran encara tres dies per a superar-ho.

Mentrestant se'ns havia acabat el termini de l'autorització i el nostre oficial d'enllaç amenaçava amb interrompre l'expedició. Calgué que en Raymond fes un anar i tornar camp base-Kathmandu per a obtenir una pròrroga de vuit dies. La bona fe muntanyenca d'en Raymond ens havia jugat una mala passada. En efecte, en

Camp II. (Foto: Louis Audoubert.)

Per a la part superior del Camp III. (Foto: Autor.)

En el cim. (Foto: Autor.)

Peter Hilary, que volia fer la cara oposada, ens havia demanat que evacués la muntanya el 15 d'octubre..., però les circumstàncies atmosfèriques i administratives havien endarrerit l'ascensió. Sortosament vàrem guanyar el procés i els dies 21, 23 i 24 d'octubre les cordades podien contemplar des del cim totes les muntanyes del Nepal i fins al Tibet, més enllà de la gran deessa de les neus: l'Everest.

Aniré al cim a filmar del 21 al 24, encara que el 25 l'autorització caduca i hem d'evacuar els camps. En baixar ens assabentem que en Peter Hilary havia estat ferit per una allau de seracs i en Ken emportat... Per a en Reinhold

Messner, era una ascensió fallida pel fet d'haver d'anar en auxili de les cordades d'en Hilary...

És cert: tothom té ganes de pujar a l'Ama Dablam. Muntanya sagrada, muntanya mística, símbol de l'absolut i inaccessible... Calia assolir-la? ■

AMA DABLAM. A primer terme monestir budista de Thxangboche. (Foto: Jaume Altadill.)

EL «CAÑÓN» DEL RIU COLCA

Dr. Josep M. Arias

En el mes d'agost del 1977, de retorn de la serralada Huayhuash, que per la seva bellesa i alçada de les seves difícils punxes (Yerupaja, Jirichanca, Siula) està aconseguint ràpidament un alt prestigi en els mitjans alpinístics mundials, i ja en l'aeroport Internacional Jorge Chavez de Lima, vaig adquirir la «Guía de la Rep. del Perú», del Dr. Gonzalo de Reparaz, i on en el capítol XI corresponent al Departament d'Arequipa, es llegeix: Excursió aèria al «Cañón de Majes» i textualment diu: «El Cañón de Majes en su estudio» «La Zona Árida del Perú» publicado en 1958 en la «Geografiska Annaler» de Estocolmo y luego con fotografías aéreas en su obra «Perú, Pérou, Perú» Lima 1960». Amb els seus tres mil metres de profunditat (doble que la de l'anomenat «Cañón del Colorado») és sens dubte el més profund «cañón» actualment conegut a l'Amèrica.

Aquesta informació em causà un fort impacte, ja que havent visitat en els anys 1970-1975 el «Cañón del Colorado» i en l'any 1973 les profundes «barranques» del sistema «Rio-Urique Rio Verde» amb els seus desguassos (Cañón del Cobre, Barranca de Batopilas, etc.) en la Serra Mare Mexicana, al NO del país, els barrancs del qual són d'una bellesa salvatge amb llurs profunditats que estan entre els 1.599 i 1.799 m, creia conèixer el que en aquest aspecte de la bellesa de la natura era el més espectacular d'Amèrica.

Per això entrà en els meus plans conèixer la regió del riu Colca al sud del Perú, començant naturalment per

tenir-ne la visió aèria tan aconsellada en l'esmentada guia, i després estudiar les possibilitats de baixar al fons de la seva llera, recórrer la graonada més espectacular del «cañón» i contemplar des de baix les ingents muralles que l'encaixonen.

Però abans de descriure el que va ésser l'excursió al «Colca» fem un breu esbós geogràfic de l'esmentat riu.

El riu «Colca-Majes» que amb els seus 389 km de longitud desemboca a l'Oceà Pacífic a l'alçada de Camana, al nord de Mollendo, és el riu principal del Departament d'Arequipa.

Nascut en els altiplans de la proximitat d'Imata, l'estació del ferrocarril del sud que va d'Arequipa a Juliaca, pren una direcció NO en un tram de quasi 80 km a través de pampes semi desèrtiques on rep el nom poc conegut de riu Llapa.

Bruscament torça cap al SE per entrar a la relativament àmplia vall de Chivay, l'única zona notablement poblada en el seu curs superior (pobles de Chivay, Achoma, Madrigal).

Seguint el seu curs, ara en direcció O, és quan en arribar a l'alçada de Cabanaconde, el riu Colca, ja sols amb aquest nom, s'introdueix en un estret «cañón» que cursa avall i en un tros de 69 km fins a l'alçada de l'Hisenda Aldamayo, ofereix un impressionant espectacle de la natura. Són 60 km en què el riu més que prendre un profund jaç per l'acció erosiva de les seves aigües, queda encaixonat pels alts massissos muntanyencs que l'envolten obrint-se un impressionant «cañón» enmig d'escalonades parets columnates basàltiques i pendents inversemblants

de laves i cendres totalment inaccessibles.

Mai com aquí poden aplicar-se les paraules del Comte Keisserling en les seves «Meditaciones Americanas» en dir dels Andes que estan en una geologia del tercer dia de la creació. Si mirem la Carta Nacional de l'Institut Geogràfic Militar en el seu mapa «Huambo» veiem sobre l'esmentada cartografia, que l'alçària assenyalada 972, sobre el nivell del mar, per la hisenda Aldamayo a la sortida del «cañón» i 1.599 a la petita hisenda de Canco 40 km aigües amunt (més o menys a la meitat del «cañón»). I quedem impressionats, quan damunt la mateixa carta veiem que a partir del fons de la llera del Colca, i tan sols a 4 km en línia recta damunt el mapa en direcció N hi ha una cota de 4.110 m (turó Aquehuina) i a 7 km el turó Sucna de 5.200, cosa que confereix a les muralles del marge dret del riu en aquesta part del seu curs un desnivell de l'ordre dels 3.500 m i pel que es refereix a la vorera esquerra o sud, a les mateixes distàncies cotes de 3.900 m (turó Atilayoc) i 4.460 m. (turó Ajo-Orjo) o sigui un desnivell de 3.000, confirmant-se el que està consignat en la guia del Perú de G. de Reparaz, amb la qual cosa el Colca forma una fenedura en l'escorxa terrestre quasi doble que la del «Gran Cañón» del Riu Colorado y versemblantment la més profunda d'Amèrica.

El Colca aigües avall de la hisenda Aldamayo surt de la seva estretor, per eixamplar-se en diverses lleres, regar les resseques pampes del desert costaner peruà, prenent el nom de Majes, i al final en la seva desembocadura el de Camana, nom del poble costaner, on la carretera Panamericana s'aparta de la costa per fer-se interior en direcció a Arequipa.

Amb aquests coneixements geogràfics ens trobàvem el mes de juliol del 1978 a l'aeroport d'Arequipa, on de l'experta mà del cap de pilots de l'Aero Club, August Fera Velazquez, vàrem fer un conscienciós reconeixement aeri del «cañón» del Colca, i les conclusions varen ser molt concretes.

En canvi el descens aigües avall del Colca des de l'alçada del poble de Cabanaconde que sembla factible, però amb l'ajut de bots neumàtics, i tan sols aconsellable a persones molt

Amb aquestes informacions em trobava jo el 8 de juny del 1978 en el poble d'Huambo, juntament amb el meu

Espectaculars extractes anticlinals de considerable alçada i de verticalitat absoluta (els més impressionants que he vist en les meves excursions per les muntanyes i deserts d'altres continents) adornen i converteixen la secundària barranquera d'Huambo en una joia geològica continuant la visió de la mateixa vessant esquerra, apareixen torres i muralles, adobades de materials

volcànics sedimentaris, alguns ja metamòrfics per les grans pressions geològiques que suporten i que entretallades per cons de dejecció de verticalitats de 90° fan inaccessible aquestes altíssimes parets.

El camí que discorre inversemblantment «a la mitja alçada» per aquests pendents, busca i troba la manera de travessar el bramulador torrent d'Huambo per passar a la seva vorera dreta, que si bé és abrupta és més factible.

El pas del torrent el vàrem fer a mig matí del segon dia del nostre descens al Colca, gual que no va tenir problemes ni pels homes ni per les atzembles carregades, ja que per aquelles casualitats de la Natura, Huambo es presenta en aquest sector baixant per una àmplia escalinata de suau pendent rocós, i encara que hagués de travessar-lo

amb aigua fins a la cintura, el fons és llis i sòlid.

A partir d'aquest moment i durant llargues hores i sota un sol implacable, sense rastre de vegetació, excepte alguna seca cactàcia, continuàrem perdent l'alçada vers el Colca sense que fins aquest moment s'aconseguissin veure les seves aigües.

El camí estretíssim però ben marcat va fent interminables entrants i sortints, per les estribacions del turó Condorsaya que cau sobre el Colca, en vertiginós i aeri recorregut en tot el seu trajecte sobre el fons de l'abrupte Huambo, que ens va quedar a la nostra esquerra, fins que a la fi de la tarda arribàvem ja, però encara des de considerable alçada, sobre l'oasi-hisenda Canco, ja damunt el curs d'aigua del Colca.

Des d'aquesta alçada ens impressionà descobrir un gran camp de ruïnes de

les quals ja en parlarem, i que s'albira a 500 metres més avall del nostre camí, que amb un fort desnivell baixava a la hisenda, a la qual arribàvem amb llum del capvespre, instal·lant el campament per sobre i a 300 metres de la llera del riu el soroll tumultuós del qual ens acompanyà tota la nit.

L'endemà a l'albada baixàvem el poc que ens faltava fins a poder tocar les aigües del Colca, que en aquella hora i a la llum del sol naixent presentava un espectacle imponent i fins i tot dantesco.

Mirant vers a llevant, o sigui aigües amunt, les tumultuoses aigües del Colca platejades per la llum obliqua del sol, sortien com d'un túnel, ja que per sobre i en l'ombra s'aixecava l'obscur muralló de més de 3.000 metres que cau quasi verticalment des dels cims del turó Aquehuina al fons del riu. Nombroses fumarades, procedents de petites deus termals, que a banda i banda de les riberes del Colca, vessaven llurs aigües calentes al riu, conferien al conjunt un espectacle d'antesala de l'infern. Però és sobretot seguint el Colca aigües avall, des de la hisenda Canco, on les seves ràpides aigües es congrien en tan perfecte «cañón» que en aquest tram i en una longitud d'uns 80 km és una meravella de la natura i una singular raresa geològica. Encaixonat entre muralles de roca, perfectament equidistants i que cauen verticalment fins a les mateixes vores del fons del riu, el Colca fent corbes i recolzes apareix des de l'alçada com una moderna autopista.

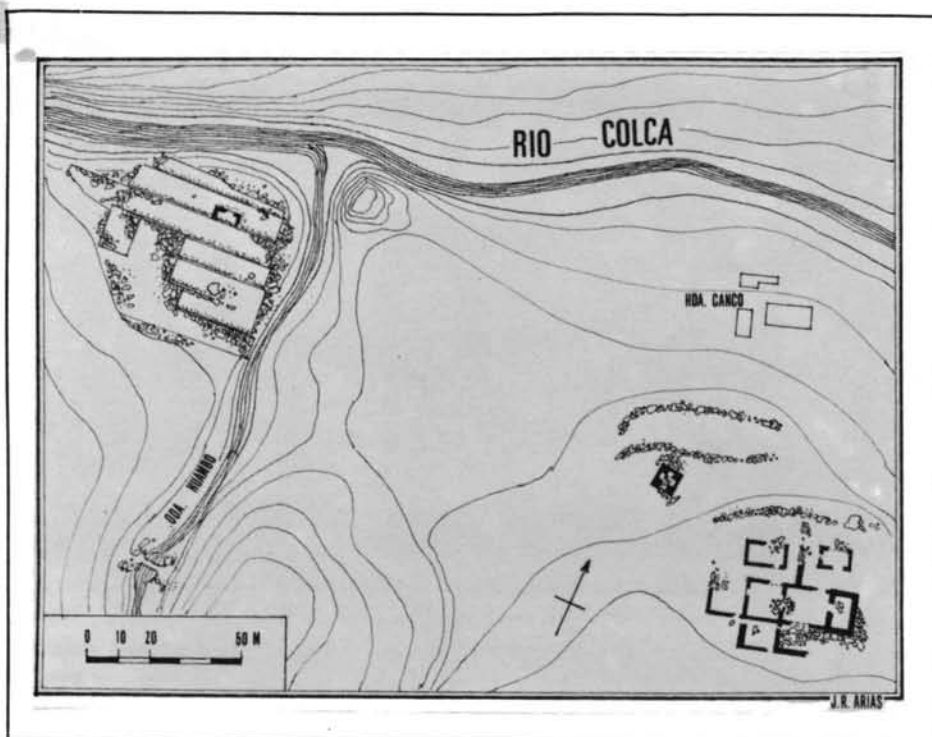
En caure el dia, en el fons del Colca la llum es va fent dolça, la fase tòrrida del dia ja ha estat superada, les roques, el riu i el cel, cada element, va agafant el color just per harmonitzar el conjunt.

Bruscament, la nit, però no una nit fosca, sinó una nit màgica, ficats dins dels sacs de muntanya, contemplàvem el cel que per la puresa de l'atmosfera, ens descobrí la geometria de les constel·lacions de l'hemisferi sud, amb la rutilant llum de les llurs estrelles de primera magnitud.

Ja vam veure, per l'observació aèria, que la hisenda Canco, en el sector mig del «cañón» era l'únic tros en què es veien terres cultivables i vegetació autòctona, però llur escassa extensió (de 3 a 4 hectàrees) no justifica el gran camp de ruïnes que afecten en el seu veïnat (vegeu el croquis).

Les esmentades ruïnes es poden agrupar en quatre grups:

Sis àmplies andanes fortament emmurallades, muralles que en alguns llocs aconseguixen nou metres d'alçada per dos d'amplada i que delimiten uns camps de terratges perfectes. Una torre observatori quadrangular d'angles cantoners, amb

Croquis situació ruïnes. (Foto: Autor.)

Els «Andenes» DEL FONS DEL «Cañón» d'origen desconegut segons els indid actuals. (Foto: Autor.)

El riu Colca. (Foto: Autor.)

tres finestres i una porta en el seu costat oest. Aquesta torre pel seu emplaçament permet una perfecta observació del contorn.

Un pont amb terraplens que sostenen les deixalles de pilastres i punts de suport d'un pont penjat (?) actualment enderrocat.

Una extensa zona d'habitacions agrupades, la distribució topogràfica de la qual s'evidencia en el croquis.

Aquest important camp de ruïnes, de les quals els habitants actuals de la regió d'Huambo no saben donar raó pausable de la seva existència, podria atribuir-se a l'existència d'una població permanent al fons de la llera del Colca, en un període d'extrema secada que hagués arrasat l'altiplà volcànic de la regió del Nevado Ampato, Nevado Subancaya, Nevado Hualca Hualca, i que hagués tingut lloc cronològicament en el segle XVII, o sigui en ple període virreinal; no obstant és indubtable que una investigació més a fons, buscant ceràmica i altres restes d'activitat humana (i que no crec que fos difícil de trobar, ja que el terreny no presenta cap indicatiu d'haver estat excavat mai), podria donar informació per una datació més exacta d'aquestes ruïnes, àdhuc no es pot descartar (vist l'impressionant desenvolupament de les muralles, amb pedres de gros volum, que delimiten els terratges o andanes) una sorpresa arqueològica.

Després de dos dies de campament en les proximitats de la hisenda Canco, iniciem el retorn pel mateix camí del descens, remuntant l'abrupta i trencada Huambo, en dues jornades, fins arribar al poble d'Huambo, on ens acomiadem del nostre guia, i empenem la mateixa nit el retorn a Arequipa per Chivay.

El riu Colca queda al meu entendre com un dels espectacles geològics de primer ordre, dins de la gegantesca Orografia Peruana.

NOTES DE CAMP

Marti Boada i Funcà

Divendres, 25 de maig del 79,
els núvols s'ajacen amb respecte
al llom de Les Agudes...

— Localització d'Orella d'ós
(*Ramonda myconi*) i Genciana (*Gentiana
lutea*) a la Vall de Santa Fe del
Montseny.

Antecedents

De temps que pels naturals del país,
ambdues plantes, l'Orella d'ós i la
Genciana, eren conegudes i apreciades
per les seves propietats medicinals. Això
que per ells, encara que difícils de
trobar, era propi del massís; per alguns
experts, que havíem consultat
—botànics i ecòlegs— era improbable
d'ésser cert, especialment la primera,
espècie rupícola, endèmica d'algunes
muntanyes catalanes lligada sempre a
sòls i roques calcàries. Si hom té
present que els montsenyencs
afirmaven llur presència pels voltants
de Les Agudes, en roques de predomini
granític, no cal dir que aquesta
característica, a ulls dels experts,
impedia quasi de manera absoluta llur
veracitat.

Això m'havia fet pensar, que en dir
Orella d'ós, es produïa un malentès. La
gent del país, potser designava amb
aquest nom una planta que no tenia res
a veure amb l'Orella d'ós —*Ramonda
myconi*— dels botànics. Malgrat tot, en
tenia els meus dubtes, que quasi varen
desaparèixer del tot en fer-me'n la
descripció un vell senglar de la
muntanya, en Jaume Creus de l'Hotel
de Sta. Fe. Feia molts anys que no
n'anava a buscar, però la descripció que
em va fer corresponia de ple amb la
diguem-ne Orella d'Os autèntica.

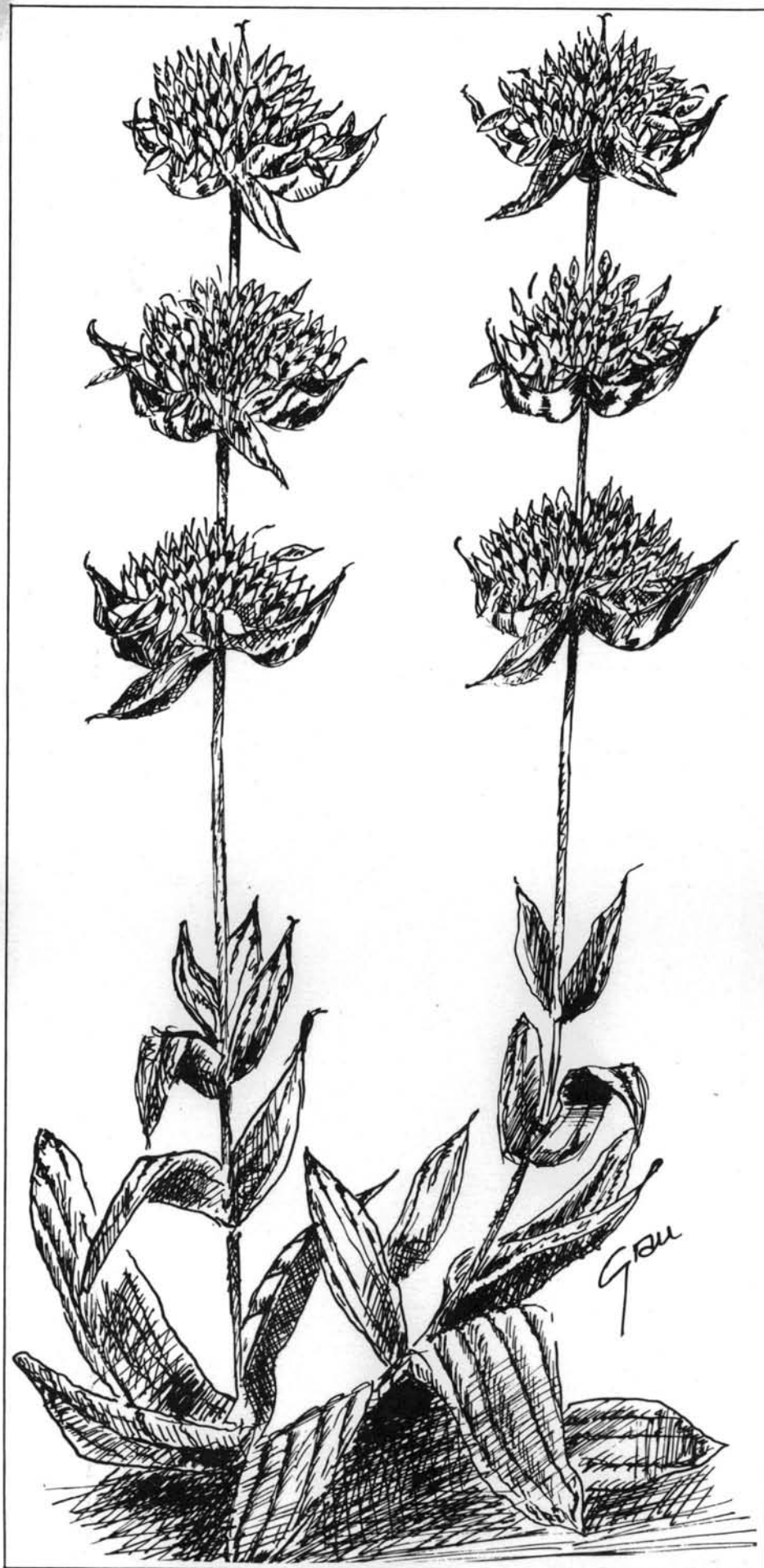
Pel que fa a la Genciana, em venia a
la memòria el record d'una contalla de

Orella d'Os. (Dibuix: Grau.)

la meua mare, en què m'explicava que a
Arbúcies, de fa molts anys, era costum
pujar per la banda dels Castellets, no
recordo en quina diada de l'any, a
buscar-ne l'arrel, molt apreciada en
medicina popular. N'havia sentit parlar
amb certitud de la dita planta, pels

trementinaires, pastors, bosquerols.
Aquesta herba ha estat per a mi
quelcom mític, evocador d'infantesa, de
paisatges pirinencs. Trobar-la, era
trobar Montseny, d'aquell Montseny
ocult, inconegut, reservat a les faïnes,
a les moixeres, als poetes del silenci.

Genciana. (Dibuix: Grau.)

En els meus somnis, apareixia sovint la silueta esvelta, inassolible de la Genciana, emperadriu de les afraus montsenyenques.

Localització

Finalment, avui després de dinar, ens hem trobat amb en Martí Pey i la Fina Ferrando, ambdós avesats muntanyencs. Temps enrera els havia parlat del meu projecte de localitzar les dues plantes, malgrat la dificultat que em suposava l'accés a llur probable hàbitat. De seguida varen quedar il·lusionats en dur-ho a terme, i gràcies a ells, allò que per a mi era un vertader entrebanc —l'accés—, per a ells, sobretot en Martí, n'era un incentiu que feia encara més suggestiva la descoberta.

Amb aquest parell de cabirols, iniciem la prospecció del Sot del Malpàs. Al cap d'una bona estona d'ascendir per la canal, en arribar a l'alçada aproximada de la cota 1.400, trobem dessota la bessa d'un faig enrocat, a l'obaga del sot, el primer exemplar del que amb tota certesa es Orella d'ós —*Ramonda myconi*—, encara que sense flor la seva identificació no ofereix cap dubte. No cal dir que la troballa ens produeix una gran il·lusió. Prosseguim amunt amb la idea de trobar-ne més, per tal de fer una valoració aproximada de la població. En fer uns cinquanta metres sot amunt un nou peu, a partir d'ací, es pot dir que arreu de l'obaga on hi ha rocam apareixen mates, en quantitats molt notables. Som a les envistes de Les Agudes, prop del collet del mateix nom, davant d'un espadat, i tot mirant de detectar Orella d'ós, veig en un replà enlairat una planta que treu nas encara que a molta distància i amarat per l'emoció em sembla que és la Genciana. Ho adverteixo a en Martí, i ell com un àgil isard, em pren camí cingle amunt, retornant al cap de poca estona amb rappel i amb la mostra a la mà d'una planta sense flor, que després d'observar-la detingudament ens dona definitivament Genciana —*Genciana lutea*—, prospectem una estona més la vall amb resultats negatius, tanmateix ens donem per satisfets d'haver-ne trobat un exemplar. Comença a llostrejar i em prenem el camí de tornada, del tot cofois amb les mostres, amb aquell pessigolleig íntim que hom sent quan ha descobert un bri més de muntanya.

Altres observacions

A partir de la cota 1.300, hom ha trobat una notable localitat d'un arbre infreqüent a la contrada, la Moixera de guilla —*Sorbus aucuparia*—, uns trenta peus.

ESQUI EXTREM I CINEMA

Patrick Vallençant

Esquiar a 6.000 m és banal. Però en esquí extrem la gesta és una cosa, i una altra fer-ne un film. I la dificultat no és sempre allà on sembla: Patrick Vallençant n'ha fet l'experiència al Yerupaja.

Pel juliol del 1978, recorria a cavall la cordillera Huay-Huash i allargava un reconeixement fins al peu del Yerupaja. La seva bellesa em captivà. La cara oest semblava esquiable, encara que la part superior estriada d'orgues de glaç es redrecés fins als 65 graus d'inclinació.

Me'n vaig anar amb la decisió secreta de tornar armat del meu material d'esquí i de filmació. Al llarg dels rodatges amb el realitzador Pierre Saloff Coste, hem imaginat un estil d'argument que permeti al cinema de muntanya ésser més que un reportatge. Decidim fer sacrificis per la tècnica i contractem un «Fellini» de la cambra (Bernard) i un «Paganini» de la cinta magnètica (Michel). Una ombra en el seu virtuosisme: no havien fet mai muntanya!

Algunes tendes eren ja instal·lades a la vora del llac: Nicolas Jaeger amb el seu equip, un grup de guies de la Maurienne ocupava la major part de l'emplaçament.

Des de l'endemà al matí, estava afrontant problemes d'organització. Vaig haver de contractar dos altres indis per ajudar Oswaldo i Rinaldo a pujar les primeres càrregues fins al cim d'una llarga morrena.

Vaig sentir una vergonya quan vaig veure els homes patint tot fent uns esforços que venien imposats tan sols per la meua voluntat de conquesta. Carregant-me com ells, m'alleugerava d'aquesta sensació de culpabilitat. M'estimo els indis, llur presència és

El pendent de la Cara Oest del Yerupaja, amb els seus 65° de mitja. (Foto: P. Vallençant)

suficient per a calmar-me. I encara que els comprenc poc, aprecio el seu diàleg.

Després d'un segon transport, tothom s'instal·là a 5.000 m d'alçada, sobre un replà rocós que ens permetria gaudir del matí al vespre d'uns espectacles sumptuosos.

Ràpidament començarem el rodatge. La gelera propera es prestava a fer filmacions de final de descens. Em trobava en plena forma. La manca de convicció inicial s'havia dissipat, i només restava una incògnita: l'estat de la neu en el pendent.

Molt clar al matí, el cel es cobria a primera hora de la tarda. Per tant, la llum decidia el nostre horari de treball, augmentant més els condicionaments imposats pel rodatge.

Em sentia disposat per al cim, però en Pierre em forçava a rodar altres

per a arribar-hi. L'apreciació dolenta de les distàncies és sempre més gran a mesura que el pendent es fa més dret. Darrera meu, una ullada sobrepassava les meves esperances, un vertigen de neu, de glaç, de cornises i seracs, llacs verds i blaus, tot hi era, perfectament compenetrat.

Al moment d'atacar amb els esquís els orgues de glaç no estava realment tranquil. Tan poc, que fins i tot portava el piolet suspès sota la mà. Buscant l'equilibri amb la mà de dalt sobre la neu, a vegades amb el colze, vaig aconseguir de fer cinc, sis viratges. Més avall no era la mateixa cosa, el pendent s'accentuava més. Tan sols s'agafaven les espàtules i els talons perquè la crosta en trencar-se les bloquejava sobre els punts una mica fermes.

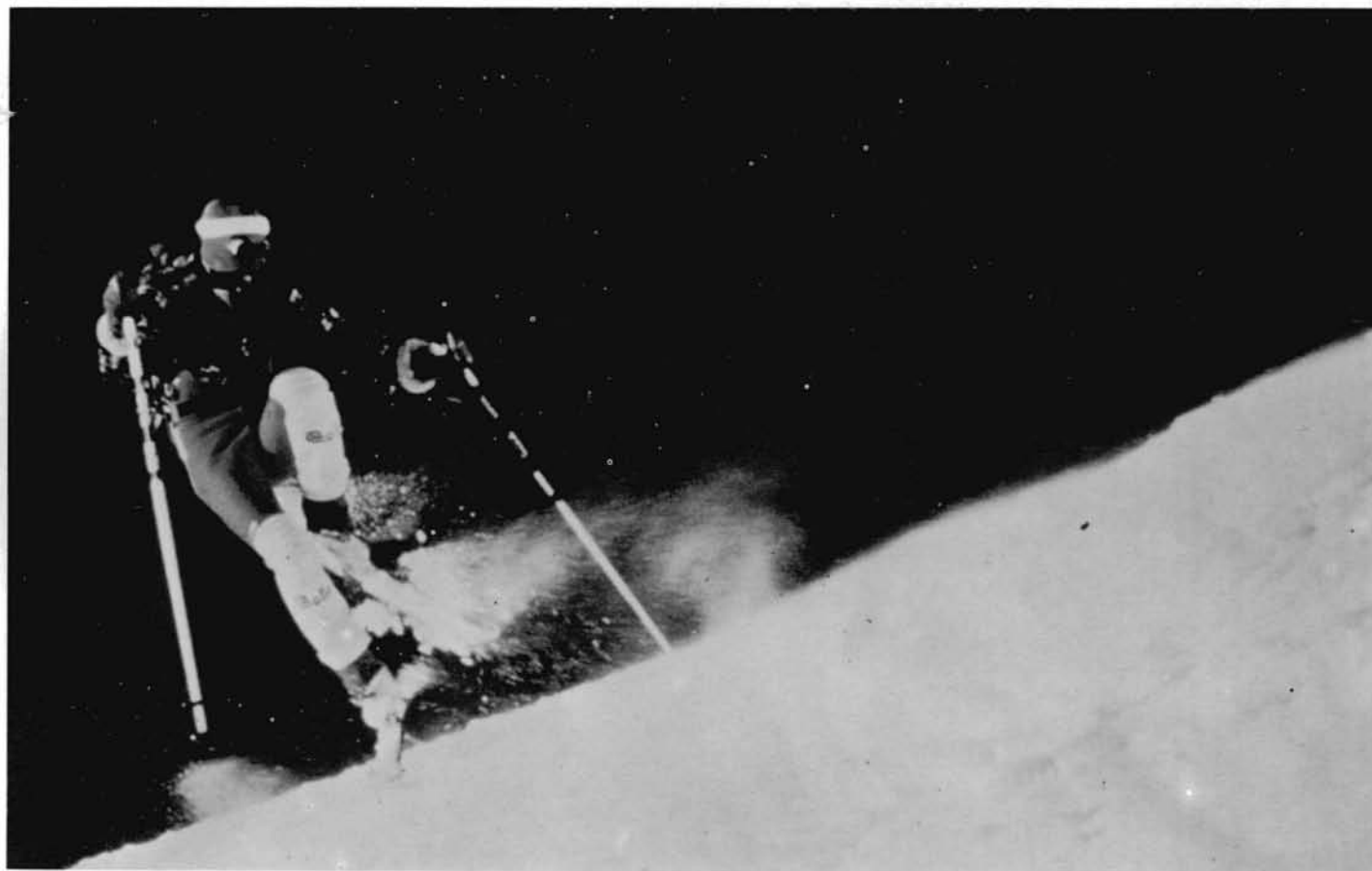
Durant més de cinquanta metres de

decisiones o trencar el ritme del meus encadenaments, tan sols em guiava la meva joia d'esquiar, enllaçant amb la felicitat perfecta que se sent dominant la dificultat.

Les esquerdes que havia hagut de rodejar tot pujant, les passava d'un salt, el pendent s'esborrava ràpidament. La meva trajectòria em conduïa cap a un couloir polit per les colades de neu: uns mil·límetres de glaç eren suficients per als cantells dels esquís, que s'agafaven prou, el temps d'un contacte violent, ràpid. Uns seracs vorejats, encara dues clivelles més, i uns lloms suaus em portaven sobre el pla de la gelera des de la qual en Michel, armat d'una paràbola i de micros de magnetòfon, captava els sorolls del meu descens.

Acabava de fruir de l'única veritable jornada de llibertat, d'andinisme, i

El personal estil de Patrick Vallençant. (Foto: P. Albert)

primers plans. Aquestes fases estàtiques pesaven més sobre la meva impaciència que sobre la meva forma, puix que a còpia de pujar i de baixar havia de fer bastants desnivells. Al mateix temps m'adaptava a una neu molt especial.

L'escalada tornà a agafar els seus drets quan vaig atacar l'ascensió del Yerupaja: 1.600 de desnivell em separaven del cim.

Les deu, el sol passava la cresta, els orgues de glaç semblaven molt propers i m'estranyava del temps que em calia

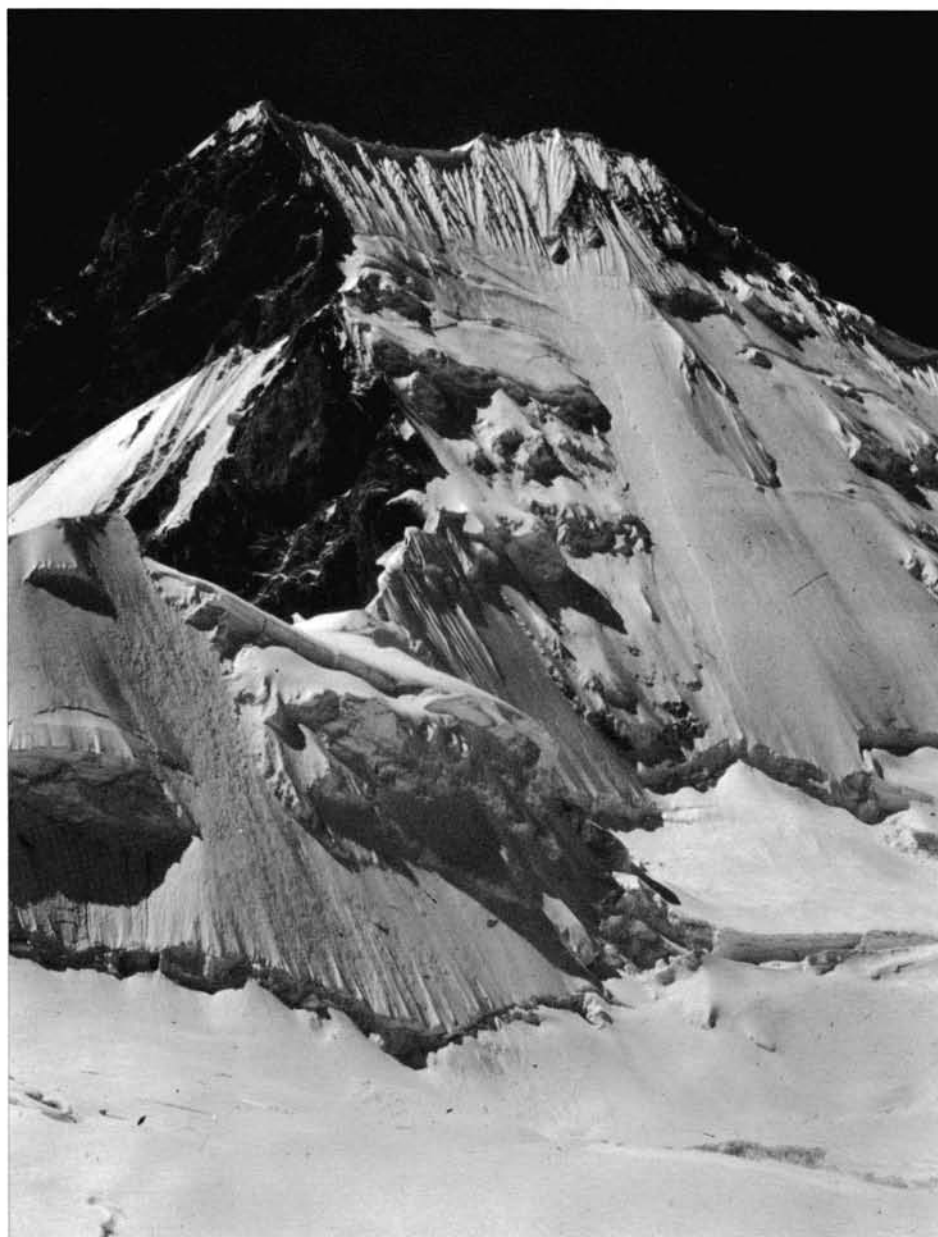
desnivell, el meu únic objectiu era perdre alçada despenjant-me del piolet.

En escollir baixar aquesta cara, havia cedit més a unes consideracions estètiques que a un vertader estudi tècnic. La neu de les parets exposades al sol està massa treballada, fins i tot en alçada per a poder ser ben esquiable. A força de «tacos», de tensió, arribo a un escorranc més ample i allibero els meus esquís per a tornar a trobar mecanismes més clàssics.

En Pierre filmava des de lluny, sense poder intervenir sobre les meves

tornava a capbussar-me dins la gàbia que m'havia teixit: el film.

La presència dels de Maurienne vinguts tan sols per escalar em feia sentir cruelment els inconvenients de la meva professió. Normalment, tot hauria pogut acabar aquí, havia aconseguit el primer descens amb esquís del Yerupaja. L'absència d'un segon «cameraman» havia d'obligar-me a tornar a fer el descens, a fi de poder rodar imatges de dalt del pendent. Quedar-me en els llocs conquerits, quan tants d'altres m'atreien. Odiava el film.

Un altre aspecte de la impressionant Cara Oest del Yerupaja (6.500 m). (Foto: Arxiu)

Salt d'una esquerra durant el descens de la Cara Oest. (Foto: P. Albert)

P. Saloff Coste és monitor d'esquí. Cineasta fins a la medul·la, acaba per insuflar-me una part de la seva convicció, de la seva voluntat de realitzar bells films. Si a vegades maleïa la seva tranquil·la lentitud, d'altres la seva determinació forçava la meua admiració. Malgrat el pes del material de filmació que augmentava el de les nostres motxilles, caminàvem de pressa. Pujava fent esclatar el meu cor. I sense entrebancs sortírem al coll del Yerupaja a 6.500 m. Pierre exultava, hagués volgut pujar fins al cim, molt proper, però els núvols, molt matiners aquell dia, complicarien el nostre programa. Ja no es tractava de filmar, calia bivaquejar dins la tempesta que feia entrar neu dins la reduïda tenda.

En tornar el bon temps, anava per tercera vegada a pujar i tornar a baixar el Yerupaja. Havent sortit al davant, arribava a l'aresta a les set del matí. Mai no m'havia trobat tan bé: m'hagués «menjat» els pics dels voltants.

En el cim, em vaig instal·lar sobre un enorme bolet de neu per esperar Hubert Covarel, un dels guies de Maurienne, que se'ns havia ajuntat. Com m'hauria agradat escalar amb ell la banda del Yahapacha, del Jirishanca, del Siula Grande!

El cinema, la meua feina.

En Pierre, ell, al·lucina, tenia imatges fantàstiques.

«fes-me tres viratges aquí... torna cap a mi... escurça els teus girs... ves una mica cap allà... salta aquest serac... una petita caiguda quedaria molt bé.»

La caiguda, no havia de trigar en arribar.

La neu bufada estava enganxada aquí i allà, en plaques fàcils de desprendre's. Però ocupat i discutint un enquadrament amb en Pierre, no vaig fer prou atenció als canvis de color i d'aspecte del terreny. Anava a parar-me a deu metres sobre la cambra, i només vaig tenir temps per a bascular sobre l'espatlla del cantó avall, enfonsar les mans a la neu, queia. Neu fonda, reflexos, el temps d'un rebot, i tornava a redreçar-me sobre els meus cantells. Quina suor! Però quina suor! En Pierre, sorprès, tan sols havia filmat la meitat de la meua caiguda pensant que també me l'enduria.

Havia tingut l'oportunitat de plantejar-me moltes preguntes sobre l'excés de riscos, de fatigues que em vénen imposades pels films; en treia tan sols una experiència suplementària. L'expedició s'acabà en aquest punt final tan mogut. Més que abans, l'antagonisme entre el film i l'alpinisme s'havia fet sentir. Potser ha arribat el moment de parar d'explicar-me, de treballar, per no oblidar-me d'allò que més necessito: la muntanya. ■

ALPINISME

HIMALAIA DEL NEPAL

EVEREST (8.848 mts.)

Una nova etapa de l'alpinisme ha estat oberta a l'Himalaia, amb l'ascensió d'aquest cim en època hivernal. L'expedició polonesa dirigida per Andrzej Zawada, va assolir el cim el 17 de Febrer passat, situant-hi la cordada Leszek Cichy i Krzysztof Wielicki amb utilització d'oxigen, la temperatura quan varen fer cim era de -50° . Les condicions durant tota l'expedició varen ésser extremament dures, la manca de neu va dificultar al màxim, la cascada de glaç, el bombat oest i l'accés al coll sud que es trobava totalment glaçat, que acabava amb l'esperó final, totalment sense neu.

Èxit de l'expedició basca al sostre del món. El dia 14 de maig a les 3,30 p.m. Martín Zabaleta i el sherpa Pasang Temba varen assolir el cim i aixecaren per primera vegada la «ikurriña». L'expedició ha estat dirigida per Juan Ignacio Lorente, de Vitoria, els altres components són: Emilio Hernando, de Bilbao, Angel V. Rosén, de Biarritz (Euskadi Nord), Javier Garayoa, de Pamplona (metge de l'expedició), Xabier Erro, de Lesaca, Enrique de Pablos (Bilbao, Luis M.ª Saenz de Olazagoitia, de Vitoria, Ricardo Gallardo, d'Oyarzun, Juan Ramón Arrue, d'Azpeitia, José Urbieto, d'Azpeitia, Felipe Uriarte, de Pasajes de San Juan i Martín Zabaleta, d'Hernani.

BARUNTSE (7.220 mts.)

L'expedició aragonesa a l'Himalaia dirigida pel conegut alpinista Pepe Diaz,

Expedició aragonesa a l'Himalaia. BARUNTSE (7.220 m)

va assolir aquest bell cim per segona vegada, *obrint una interessant primera que recorre l'aresta oriental, en els darrers dies 27 i 28 d'Abril.*

Varen trepitjar cim; Jerónimo López, Javier Escartín, Lorenzo Ortas i Carlos Bhuler el dia 27. Al dia següent un sherpa i Gonzalo Prado varen aconseguir el mateix objectiu, resultant un esclatant èxit i una important fita per l'alpinisme aragonès.

GANESH II (7.132 mts.)

Expedició conjunta japonesa-nepali dirigida per Dr. Hidayo Agura i els sherpes Mingma Tenzing i Pemba Tshering, varen assolir el passat mes d'Octubre aquest cim obrint per primera vegada un nou itinerari que recorre la Cara Nord.

KANJIROBA (6.880 mts.)

A primers del passat mes

de novembre una expedició japonesa del Club Alpí de Fukuoka va situar tres membres al cim després d'una dura escalada oberta a l'aresta N.W. També va assolir el cim el Sirdar Ang Temba.

KUSUM KANGURU (6.370 mts.)

Una expedició japonesa dirigida per Takeshi Kanazawa va assolir aquest cim el darrer mes d'Octubre escalant la vessant Sud. Cinc dels seus components varen fer cim.

PUTHA HUINCHULI (7.246 mts.) (Dhaulagiri VII)

Una expedició alemanya dirigida per Siegfried Hupfauer i Pit Shubert del D A V va situar a 26 alpinistes en aquest cim entre mitjans del mes d'Octubre i primers de Novembre, seguint itineraris que recorren l'aresta Sud i la cara Sud.

TUKUCHE PEAK (6.921 mts.)

La cordada René Collet i Fermin Follard de nacionalitat francesa varen escalar la cara Nord d'aquest cim per després assolir el cim Oest; el cim principal no varen poder-lo assolir atès el perillós estat en què es trobava l'itinerari d'accés.

HIMALAIA DEL GARHWAL

BARCHU (6.305 mts.)

Un grup de 12 alpinistes de la ciutat de Bombay (India) va visitar el darrer estiu la zona del Santuari Nord realitzant un intent d'ascensió a l'aresta Oest però hagueren d'abandonar quan es trobaven a la cota 6.100 mts. També varen explorar altres cims d'aquesta interessant zona com el Deo Damla (6.570 mts.), Mangraon (6.621 mts.) i el Sakram (6.255 mts.).

RATABAN (6.168 mts.)

Una expedició Indo-novazelandesa dirigida pel Coronel Balwant Singh

Sandhu va situar el passat mes de Setembre la cordada Lakha Singh i Raymond Burton; dos dies més tard, el 6 de Setembre, també varen fer cim Graeme Dingle, Jo Straker i Miss Chandra Prabha.

TRISUL (7.120 mts.)

Un grup de 16 escaladors alemanys varen assolir aquest cim el darrer mes de Juny. El darrer mes de Setembre un grup d'escaladors de nacionalitat Índia va situar 7 membres en el cim; sobresurt el fet que 4 d'ells eren dones.

P K 6648 (6.648 mts.)

Una expedició japonesa dirigida per Kerji Nvasam va situar 3 membres en aquest cim situat en la gelera de Trisul. L'ascensió va ésser realitzada el darrer 22 de Setembre.

● KARAKORUM

CHORICHO (6.760 mts.)

La darrera tardor una expedició anglo-americana formada per Michael Gott, Don Wade, Geoff Child i William Miller han assolit aquest cim per la seva cara Oest situada a la Vall de Parmah.

GASHERBRUM II (8.035 mts.)

Primera expedició xilena a un cim de vuit mil metres, formada per 9 alpinistes dirigits per Gastón Oyarzún. Ascensió realitzada el darrer mes de Maig, instal·lant tres Camps d'alçada. El cim va ésser assolit per la cordada Lucero-Oyarzún. L'itinerari seguit recorre l'esperó Moravec, on varen realitzar un bivac a la cota 7.600.

● SIKKIM

SIMVU (6.795 mts.)

Primera ascensió al cim principal d'aquest massís situat a l'est del massís de Kangchenjunga, realitzada per una expedició índia encapçalada pel Major Pushkar Chand. El cim va ésser assolit per la cordada Pathal-Chherring Nubu-S. Rani el darrer 27 de Maig.

SINIOLCHU (6.893 mts.)

Una expedició pesada del SGM (Sonam Gyatso Mountaineering Institute) de l'Índia formà un grup de 43 membres. Un sherpa y 18 expedicionaris varen fer cim en 4 grups: 6 el 18 de Maig; 6 el 20 de Maig; 3 el 21 de Maig i 6 el 23 de Maig; 3 components varen fer cim dues vegades.

KASHMIR

BRAMMAH'S WIFE PEAK (5.480 mts.)

Situat a la regió de Kishtwar, aquest cim va ésser ascendit la passada tardor per una expedició polonesa situant al cim la cordada Urbanik-Mastowski; Crepie-la.

PEAK 6.013

Una altra expedició polonesa dirigida per Mariujz Koras va realitzar la primera ascensió en aquest cim.

BRAMMAH II (6.425 mts.)

Una expedició anglesa formada per Mo Anthoine, Bill Barkerm Joe Brown i Pete Minks va abandonar el seu intent a aquest cim atès el mal temps i la mala qualitat de la neu.

SHIG RILA (6.230 mts.)

El darrer mes de Setembre un grup d'alpinistes femenines va desistir del seu intent en aquest cim. L'equip era dirigit per Lipika Ghoch. El Camp Base va ésser situat a la gelera de Bara Shigri i quan el grup va desistir del seu intent li mancava uns 600 metres fins el cim.

SRIKANTA (6.135 mts.)

Una expedició canadense composta per 6 membres i dirigida per Peter Fruhman va assolir aquest cim el darrer 15 d'Octubre, la cordada que va fer cim era

Fruhman-Vuert-Ratan Singh.

BHAGIRATHI PARVAT (6.545 mts.)

Retornant de l'ascensió al cim del Bhagirathi II, l'equip txec va fer un bivac per després atacar aquest cim per la cara Est. Ambdues ascensions varen requerir instal·lació d'un camp d'alçada i dos bivacs en paret.

● HINDU RAJ

GHAMBAR ZOM (6.520 mts.)

Una pesada expedició japonesa de tipus mixt (homes, dones) de 22 components, dirigida per Yoshibari Isomura, va haver de desistir del seu intent a aquest cim quan es trobaven en el coll que condueix a l'aresta Sud i al cim. El mal temps va impossibilitar l'èxit en aquest primer intent a aquest cim.

● ALASKA

MONT FORAKER (5.303 mts.)

La cordada R. Cower i D. Johnston va realitzar el darrer hivern del 1979 la segona ascensió d'aquest cim per una via que no havia estat fins ara recorreguda totalment, la ruta ha estat anomenada Via Sultana.

Aquest itinerari té 12 kms. de longitud, comença al S.E. del Mont Crosson, assoleix el cim del Crosson (3.902 mts.) i el llarg de l'aresta sommital del Pic 12.472 de 5 kms. fins a l'aresta N.E. del Mont Foraker.

MONT FORESTA

Fred Beckey i Rick Nolting han realitzat la primera ascensió al cim principal d'aquest massís, situat entre els Monts Cook i Seattle. L'ascensió es va realitzar per la vessant Oest.

MONT SALISBURY, Cim Sud (3.650 mts.)

Les cordades formades per Dan Cauthorn, Peter Spoer, Mike Friedman, i Ben Dobbins i Ernie Jones varen realitzar el darrer mes de Juny l'ascensió del Cim Sud obrint un bell i difícil itinerari que solca la Cara Nord. Per a poder accedir a la Cara Nord primer varen haver d'escalar l'aresta N.W.

MONT HUNTINTONG (3.473 mts.)

L'aresta Sud d'aquest cim extraordinàriament difícil ha estat recorreguda el darrer mes de Maig pels alpinistes J. Thomas, S. Woolums, D. Jay i J. Kerr. L'itinerari fou de gran dificultat, remuntant dues cascades de glaç, un corredor de 600 mts. i uns llargs de roca per bivaquejar a uns 200 mts. del cim, la part final és una sèrie de pendents de glaç de 70°.

MONT VANCOUVER (4.848 mts.)

Un grup de sis alpinistes del Capilano College, ha realitzat una nova ruta a l'aresta S.E. d'aquest cim. L'ascensió va ésser realitzada el darrer mes de Juni, però per causa de les difícils condicions de la neu, les baixes temperatures (-20°), el fort vent in pendents de glaç (80°), va haver d'abandonar a uns 75 mts. del cim.

ROOESTER'S COMB

MUNTANYA

La cordada Jay Kerr i Scoot Woolums ha realitzat l'ascensió a la Cara Oest d'aquest cim.

● ESTATS UNITS

EL CAPITAN (Yosemite)

La cordada formada per Dale Bard i Bob Williams ha realitzat la segona ascensió a la Via «Never Never Land». La qualitat de la roca durant tota l'ascensió fou excel·lent. La cordada Bard-Werner-Braun realitzà la segona ascensió a la via «Rossenthal's Tribal Rites», una variant molt interessant a la via «The Nose».

d'Agost la cordada A. Lehner, B. Young i K. Messer va assolir el cim.

Nevado ALPAMAYO (5.947 mts.)

El darrer mes d'Agost els components de l'Expedició Basca a l'Everest van realitzar diverses ascensions en aquesta serralada. Aquest cim va ésser ascendit per les vies Ferrari, Cara S.O. i l'Aresta Nord.

Els components varen ser: J. Ramón Arrúe, Juan I. Lorente, A. Rosen, R. Gallardo, Luis Mª Saenz, E. de Pablos, F. Uriarte, E. Hernando, M. Zabaleta, J. Urbieto.

També per la Cara Nord el grup basc va realitzar una bella ascensió en aquest Nevado.

Nevado CASHAN Este (5.200 mts.)

Una nova via ha estat oberta a la Cara Est d'aquest cim. El nou itinerari ha estat realitzat per la cordada Carl Lehner i Peter Lehner.

Nevado HUASCARAN (6.656 mts.)

La cordada D. Anderson - C. Buhler va realitzar el darrer estiu la quarta ascensió a la via Paragot. Després de deu dies

Andes del Perú - Cordillera Blanca - Nevado ALPAMAYO (5.947 m). Foto: J. Altadill

● ANDES DEL PERU

Nevado HUANTSAN (6.395 mts.)

Una expedició del Harward Mountaineering Club dirigida per P. Lehner, ha escalat el darrer estiu la llarga i difícil Cara Oest d'aquest cim. L'ascensió va ésser realitzada des de la quebrada Rajucolta. L'expedició va tenir certs problemes deguts a la salut dels components i el mal temps. A primers del mes

Nevado QUITARAJU (6.100 mts.)

També realitzà aquest mateix grup una ascensió a aquest cim per la seva cara Nord.

Nevado PILANCO (5.200 mts.)

Aquest grup durant el període d'acimatació va ascendir aquest cim per la seva cara Nord.

Nevado LOYACHIRCA (5.600 mts.)

d'escalada, sis i mig en paret, va assolir el cim el dia 18 d'Agost. Aquest itinerari té un desnivell d'uns 1.500 mts. de terreny mixt de roca i gel.

● ANDES DE BOLIVIA

Nevado HAYNA POTOSI (6.080 mts.)

Aquesta ascensió fou realitzada en solitari per l'aresta Oest, per Charles Buhler. Va necessitar 3 dies i mig, dos d'escalada a

l'aresta. L'ascensió va tenir 800 metres de desnivell. Tot en aresta el dia 4 de Juny es feia el cim.

● ANDES DE LA PATAGONIA

CERRO TORRE (3.128 mts.)

Els alpinistes nord-americans J. Bridwell i S. Brewer van realitzar el darrer Gener del 1979 la repetició de la ruta Maestri en aquest cim. Com a curiositat cal esmentar que per obrir-la Cesare Maestri va necessitar 54 dies. Ara els alpinistes nord-americans en ascensió en estil alpi, van esmerçar solament un dia i mig.

FITZ-ROY (3.440 MTS.)

Una expedició francesa composta pels guies J. Afanassieff, G. Abert, M. Afanassieff i J. Fabre, acompanyats pel cineasta G. Sourice, ha obert una nova via estil alpi el darrer mes de desembre del 1979.

L'itinerari transcorre per la cara nord i recorre un desnivell aproximat de 1.800 mts., via bàsicament rocosa de dificultat entre MD i MD. Sup.

● KENYA

NELION PEAK

La via oberta per la cordada Allan-Howell l'any 1978 a l'Eastern Groove al Nelion ha estat repetida dos cops la darrera temporada de 1979. La segona ascensió va ésser realitzada per la cordada Richard Toon i Peter Melling de nacionalitat anglesa i la tercera ascensió ha estat realitzada per Ed Hart i Mick Haffler de nacionalitat anglesa amb el nord-americà Matt Christensen.

BATIAN PEAK (5.119 mts.)

Les cordades H. Vogl-A. Lambert i E. Muller-H. Seuring han ascendit aquest cim per l'aresta Oest.

La cordada Miguel Angel Gallego «El Murciano» i Miquel Gómez, de València, han obert una important via

MONT KENYA: PUNTA BATIAN — PARET del DIAMANT i COULOIR del DIAMANT. Foto Arxiu

a la Paret del Diamant el darrer mes de Febrer de 1980. La via ha estat nomenada «MEDITERRANEO», i per la seva obertura van ésser necessaris 3 bivacs en paret, la dificultat ha estat catalogada com a MD Sup.

ALPS

MASSÍS DEL MONT BLANC

TOUR RONDE (3.792 m)

La cordada Godefroy Perroux-Eric Carquillat, ha realitzat una nova via a la paret oest d'aquest cim, aquest darrer hivern després varen fer el descens amb esquís fins al refugi de Leschaux.

MONT BLANC (4.807 m)

El japonès Mitsumori Shigi ha realitzat la primera hivernal en solitari al Pilier Central du Freney, en 5 dies d'escalada.

L'Esperó de la Brenva ha estat realitzat per primer cop en solitari i hivernal el darrer

mes de febrer per Michel Berruex.

MONT BLANC DE TACUL (4.248 m)

Primera ascensió hivernal en solitari a la via Albinoni-Gabarru, realitzada el darrer mes de febrer per Alexis Long d'Annemasse. El temps esmerçat fou sols de 2 h. 30 m.

També ha realitzat la primera solitària en hivernal del Super-Couloir.

La segona ascensió ha estat realitzada en un total de 18 hores per Christophe Profit i Dominique Radigue.

MASSÍS D'OISANS

PIC SENSE NOM

Aquest cim del Massís d'Oisans ha estat ascendit els darrers dies 26 i 27 de febrer pel Gran Couloir Central, que és la primera repetició de l'ascensió realitzada per Jean Marc Boivin i que és catalogada com ED Sup.

Aquesta primera hivernal

va ésser realitzada per Bruno Douillet i Pascal Sombardier.

AILEFROIDE OCC.

Primera hivernal i primera repetició a la via Marmier-Mercadier 1969, realitzada tan sols en 11 h. per la cordada Patrick Berhault i Patrick Edlinger.

PIRINEUS

GAVERNIE

Cinc noves vies han estat obertes en aquest sector de la cascada; sud, la ruta «Six troncs givres», uns 180 m, catalogats com MD., oberta el darrer dia 12 de gener per la cordada P. Dufaur-D. Julien.

La via «Phantom of Parad'Ice», de 160 m, catalogada com MD., oberta per la cordada J. L. Hourcadette i D. Julien el dia 13 de gener.

Sud, via «Freezante», de 200 m, catalogada com MD., oberta en solitari per D. Julien el dia 29 de gener. El dia dia 3 de febrer varen

obrir la via «Ice Folle», d'uns 300 m, catalogats com MD., ascensió realitzada per la cordada D. Julien-S. Zebrosqui.

El 21 de febrer, la cordada D. Julien-B. Prat i T. Bedel, obrien una via d'uns 300 m anomenada «L'eau, l'eau, l'eau, là».

El dia 17 de febrer, D. Julien va realitzar en solitari l'ascensió del Coll de la Cascada per la vessant nord.

MONTSEC-TERRADETS

PARET DE LA FONTFREDA

Els darrers dies 4 i 5 d'abril d'enguany, va ésser obert un nou itinerari en aquesta paret. Les cordades J. Camprubi-A. Gómez i R. Bresco-J. Nadal han catalogat aquest com MD., considerant necessàries unes 8 hores d'escalada.

PEDRAFORCA

POLLEGÓ INFERIOR

El darrer dia 3 de novembre va restar oberta la nova via anomenada de l'EMILI, que solca la cara sud d'aquest cim. La via ha estat realitzada per M. Rosell, X. Ortega, L. Moreno i E. Ortega. Es calculen d'unes 7 a 10 hores per realitzar la via i ha estat catalogada com MD.

A la cara sud, l'1 de maig del 1979 les cordades compostes per Miquel Arcarons, Joan Martín, Joan Carles Grisú i Armand Ballart varen obrir una de les vies més interessants de tot el massís, via aquesta que varen anomenar «De l'Estimball».

El dia 17 de juny la cordada Sánchez-Alarcón-González varen obrir també en aquesta paret un bonic itinerari, que varen anomenar via de «La Patum».

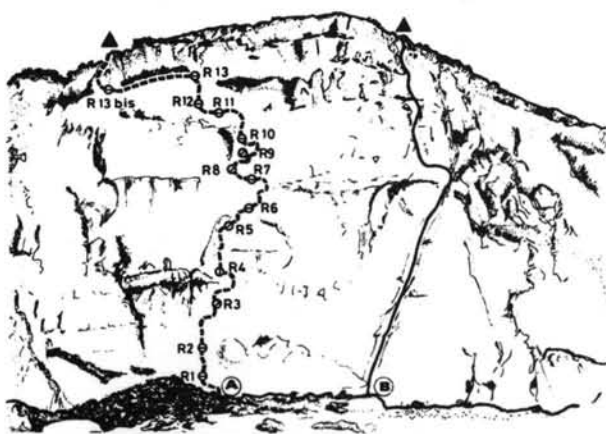
MONTSERRAT

SERRAT DEL MORO

PARET DE PATRIARQUES

MUNTANYA

PARET DE LA FONTFREDA (Terradets)

Via A) Barrufets.

Via B) Fissura Oblicua

MONTSEC

Via Barrufets

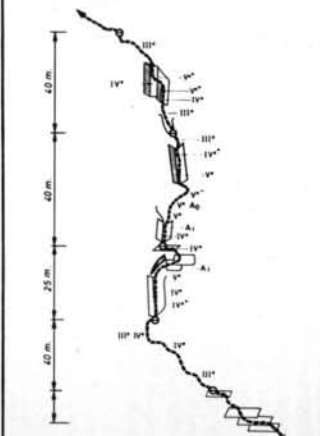
PEDRAFORCA – Pollego Inferior – Cara Sud.

A – Gran Diagonal
B – Via de l'Estimball
C – Pany
D – Via de L'Emilio

E – Via Anglada
F – Via «La Patutti»
G – Via Provençals

PEDRAFORCA

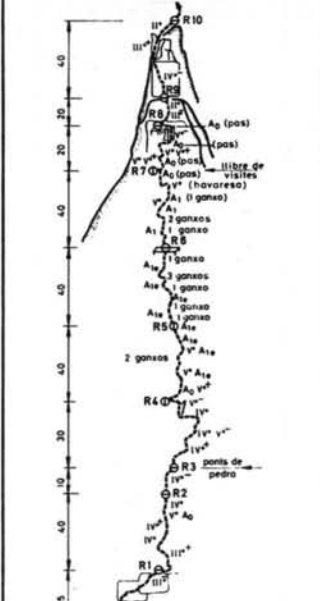
Via: «La Patum»

PEDRAFORCA

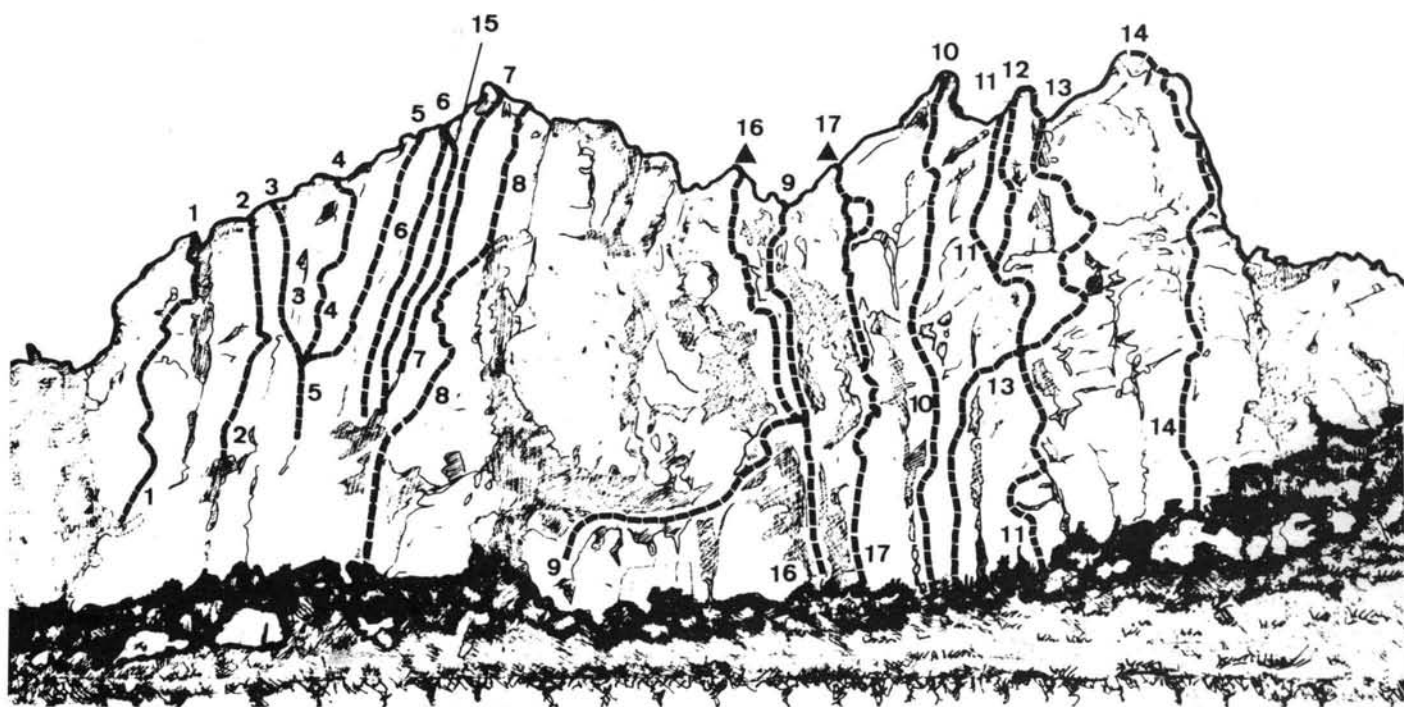
Via: «De l'Estimball»

PEDRAFORCA

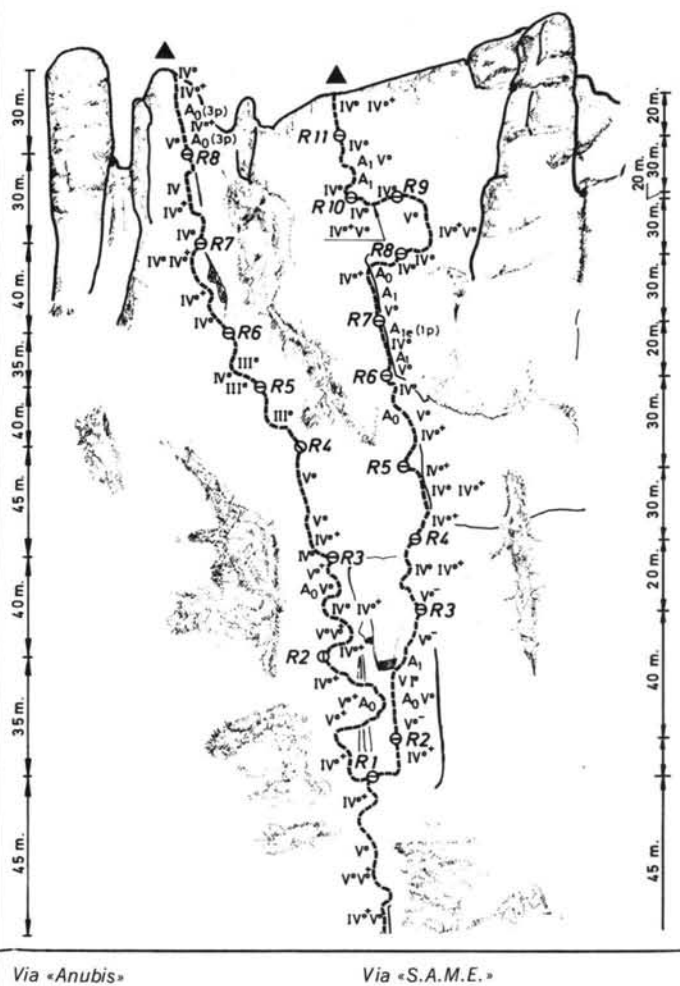
Via: «De L'Emilio»

SERRAT DEL MORO – Paret de S. Jeroni i de l'Aeri

1 – Easy-Rider	5 – Integral Pany-Ferrera-T.I.M.	9 – Gregori-Vidal	15 – Anglada-Cerdà
2 – G.E.S.A.M.	6 – Antonio Machín	10 – Jordi Matas (G.E.D.E.)	16 – Anubis
3 – Majer-Jofer	7 – Valentí Casanovas	11 – Mas-Brullet	17 – S.A.M.E.
4 – Electric-Lady-Land	8 – Dels Sostres	14 – Esperò N.W.-Sánchez-Gràcia	

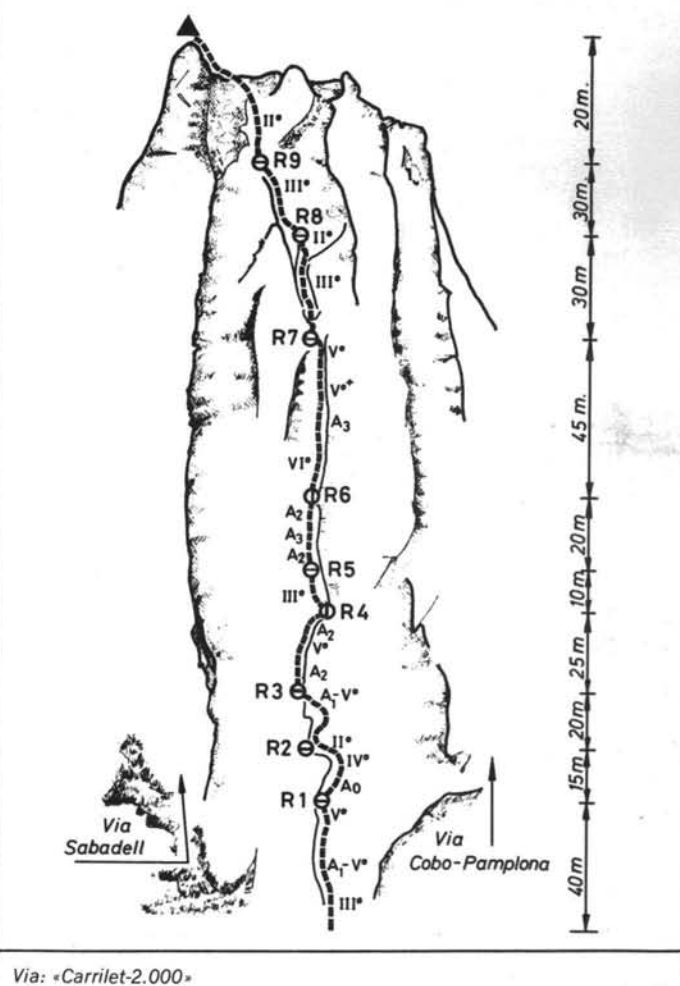
MONTSERRAT – SERRAT DEL MORO

Via «Anubis»

Via «S.A.M.E.»

MONTSERRAT

Via: «Carillet-2.000»

En aquesta zona han estat obertes dues vies darrerament:

La via **Anubis**, oberta el darrer dia 8 de març per la cordada Santi Llop, J. L. Moreno i J. Massip, estant catalogada com MD., amb un horari per la repetició de 5 a 7 hores.

L'altra via oberta ha estat anomenada **Same**, realitzada per J. L. Moreno, X. Ortega, S. Llop i E. Promio. L'horari calculat és de 7 a 10 hores i ha estat catalogada com ??

El darrer dia 20 de maig, la cordada Caralt-Pratva obrir una nova via en aquesta paret, que varen anomenar **Carillet-2000**.

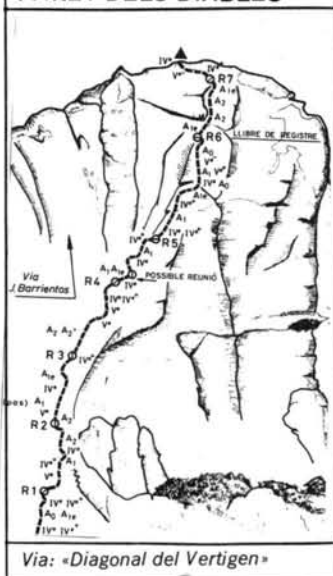
PARET DE L'AERI

També el dia 1 de maig del 1979 va restar enllestida la **Via dels Sostres**, oberta després de moltes jornades de dur treball, per X. Nicolau i S. M. Freixas, amb la col·laboració de J. C. Benito i J. C. Ferrero.

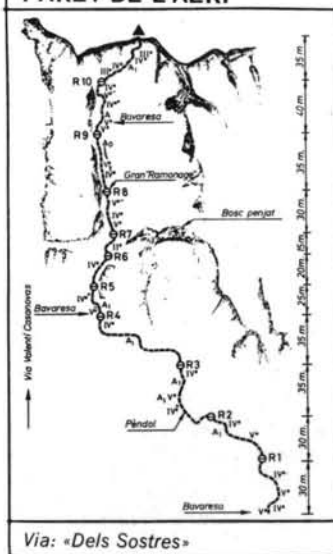
SERRAT DE LES ONZE-PARET DELS DIABLES

Una nova via anomenada **Diagonal del Vertigen**, ha estat oberta el darrer dia 5 de gener, per la cordada Jordi Pallas i Josep Lluís Moreno, la via ha estat catalogada com MD.

PARET DELS DIABLES

PARET DE L'AERI

XXII Rallye d'Esquí XI Internacional dels Pirineus MONTARDO/ 80 (Alta Ribagoça)

La Vall de Boí ha estat el marc de la darrera edició d'aquest Rallye d'esquí celebrat els propassats 22 i 23 de març.

El divendres foren rebuts i allotjats a l'Hotel Fondevila de Boí els vint-i-sis equips participants que representaven a entitats d'arreu de Catalunya i resta de l'Estat.

Enguany les minvades precipitacions en forma de neu d'aquesta temporada obligaren a modificar els itineraris previstos per tal d'aprofitar millor les condicions de neu existents.

El dissabte degut a les condicions atmosfèriques adverses s'hagué de suspendre l'etapa prevista. En el seu lloc s'efectuà una sortida neutralitzada des de Caldes de Boí fins al Refugi Ventosa on estava previst pernctar. Al migdia i aprofitant una de les clarianes es va recorre una curta etapa des del Refugi. Al port de Güellacrestada (2.475 m), realitzant els equips que optaven a medalla d'or, el descens en baixard davant mateix del nou refugi Joan Ventosa i Calvell.

El diumenge amb un temps esplèndid es donà la sortida, seguint els equips l'itinerari següent: Refugi Ventosa (2.220 m.) - Port de Colomers (2.519 m.) - Estany Bergils (2.260 m.) - Port de Caldes (2.550 m.) - Planell de Riu Malo (1.840 m.), amb ascensions facultatives als cims. Creu de Colomers (2.894 m.) i Montardo d'Aran (2.830 m.).

A la tarda i després del dinar de cloenda, a Boí es procedí a donar la classificació i a lliurar les medalles i premis als equips. Finalment el President de la nostra Entitat acomiadà l'acte amb un breu parlament dirigit a tots els assistents.

Fou guanyador del Premi Josep M.ª Aguilera, l'entitat Unió Excursionista de Catalunya que classificà quatre dels seus equips.

ESPELEOLOGIA

ANGLATERRA

Easegill Cavé System es reafirma en el primer lloc de les cavitats angleses amb els seus 46 km de recorregut, el doble de la segona, Ogof Flynnon Ddu.

AUSTRIA

Un equip polonès ha trobat la continuació de l'avenc de Wieserloch, situat al damunt de Lamprechtsofen. Després d'arribar a la cota -730 m la cavitat queda obstruïda a nivell de la cota + 650 de Lamprechtsofen a unos 200 m d'aquesta. La unió d'ambdues cavitats donaria al sistema una profunditat de 1.450 m aproximadament.

A Raucherkarhöhle, els espeleòlegs austríacs han realitzat noves exploracions. A Riesenkluff s'ha explorat una cavitat fins a -200 m. El més important ha estat la descoberta de 1.729 m de noves galeries que situa a la cavitat en un recorregut de 22.984 m.

Durant l'Agost de 1979 els espeleòlegs del GS Doubs i GS Clevall, trobaren una continuació a l'avenc Burgunderschacht, on havien quedat aturats a 290 m. En aquesta ocasió s'arribà fins a 650 m de profunditat i la cavitat encara continua. S'esperen noves exploracions en aquest avenc per a l'estiu de 1980.

ESTAT ESPANYOL

Una expedició francesa formada per membres de la SC Noisy-le-Sec, SHAG de Besançon, y el GS Catamaran de Montbéliard ha estat treballant al massís de la Pedra de St. Martí, a la regió de la Hoya del Portillo de Larra, dins del pla de recerques coordinades per l'ARSIP.

Unes 15 cavitats han estat explorades encara que cap d'elles no sobrepassa els -40 m. Amb tot, a l'avenc A 60, descobert en 1975, una

SERRAT DE LES ONZE - Paret dels Diables

1 - Armand-Fredi	12 - Diagonal del Vertigen
2 - G.E.A.M.	13 - C.A.D.E.
3 - Arc Sant Martí	14 - Reina-Bellmunt
4 - Còsmica	15 - Hurtado-Carbonell

desobstrucció a la cota 15 m han permès arribar a - 270 m.

Una altra expedició francesa patrocinada per la FFS s'ha efectuat en el massís Occidental dels Pics d'Europa (Amieva).

L'exploració de l'avenc **Sima del Prado de la Fuente** s'ha realitzat fins a - 550 m. En el flanc nord del **Collado Verde**, s'ha explorat un avenc de 280 m de profunditat, amb un sol pou de 250 m.

GRÈCIA

En el Plateau d'Astraka s'han explorat algunes cavitats entre les que destaca la Gouffre des Vires de - 208 m.

IUGOSLÀVIA

Noves exploracions s'han realitzat a la cavitat gelada de Velika Legenica V Paradani en les quals s'ha arribat a -382. Aquesta cavitat se situa en els Alps Dinàrics a una alçada de 1.100 m s.n.m.

A l'avenc Brezno pri Gamsovo vi Glavici, en el febrer de 1980 un equip format per dos slovac i cinc polonesos arribà a - 773 m.

RUMANIA

Les cavitats descobertes a Romania durant l'any 1979 fan elevar el nombre de les conegudes en aquest país a més de 4.000.

Actualment s'està treballant en un inventari.

Les més importants descobertes en 1979 són:

Pestera Cornilor (Monts Pádurea Craiului) 8.300 m.

Pestera Ponoras (Monts Pádurea Craiului) 3.861 m.

Pestera din Pîrîul Hodobanei (Monts Bihor) 5.906 m.

Pestera cu Pesti (Monts Bihor) 7.316 m.

Cavitats en les quals s'ha augmentat el recorregut:

Pestera Vintului (Monts Pádurea Craiului) 25.716 m.

Grota Zinelor (Monts Rodnei) 4.269 m.

Pestera de la Jghiabul lui Zalion (Monts Rodnei) 2.121 m.

Apart s'han descobert diverses cavitats; el Loess, Guix i Sal, totes elles de poca importància.

ESTATS UNITS

L'11 d'Agost del 1979 es va aconseguir la unió entre Proctor Cave i Flint Mammoth Cave System. El recorregut total actual és de 341 km. La unió ha estat feta per membres de la Cave Research Foundation a partir de Mammoth Cave i després de travessar un llac amb la tornada únicament a 10 cm sobre l'aigua. S'espera que uns 25 km nous podran ésser explorats en aquesta zona.

El desenvolupament de Friar's Hole System arribà en el Juliol de 1979 a 45,5 km.

A Califòrnia, la Bibfoot Cave amb un recorregut de 11.651 m ocupa la primera plaça dins de l'Estat.

Illa de Pasqua

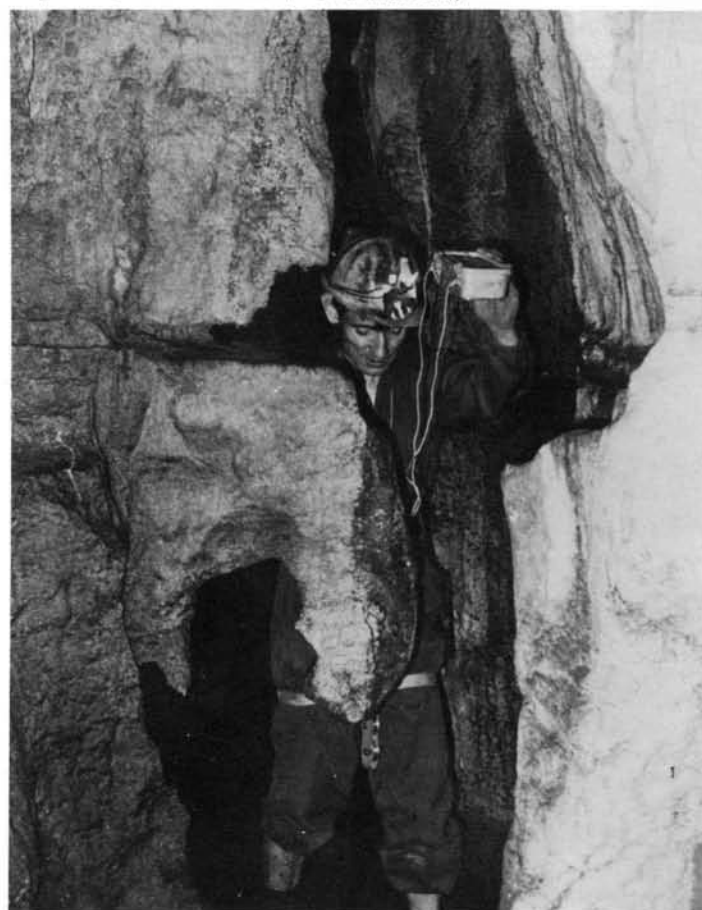
Quatre membres del Groupe Speleo de l'ASC de Bonsecours han explorat diversos tubs de lava a l'illa de Pasqua durant l'any passat. Totes les cavitats de petites dimensions contenen importants restes arqueològiques.

El sector treballat ha estat el de l'Ahu Akivi. Les cavitats més importants són; Ana Te Pahu (800 m) i Ana oke Ke (450m).

PAPUA - NOVA GUINEA

L'expedició francesa que en aquest moments es troba a les muntanyes Nakanai (Nova Bretanya) ha explorat la gran dolina-avenc de Kavakuna que havia estat localitzada per l'expedició de reconeixement de 1978. Aquesta cavitat havia estat parcialment explorada per un equip suís durant l'època de pluges de 1979 durant la qual perdé un dels seus membres. Seguint el riu d'aquesta cavitat en direcció amunt s'arriba a una gran sala d'uns 2.000 m³ i s'han explorat 2.000 m de galeries amb riu. Aquest compte amb un cabal mitjà d'uns 100 m³/seg. La profunditat total

Maig Mur Papua-Nova Guinea. (Foto: A. Monserrat)

ha estat estimada en 459 m, la segona de l'hemisferi sud.

També s'ha explorat la gran dolina-avenc de Lusé de -260 m amb unes dimensions a la boca de 600 x 800 m el que dóna un volum d'uns 80 a 100 milions de metres cúbics. Sens dubte és la dolina d'enfonsament més gran del planeta.

S'han explorat d'altres cavitats com el riu subterrani de Nare, començat a explorar en 1978. Actualment l'expedició es troba treballant al Karst verge de Kanohian, a l'oest de l'illa.

NOVA ZELANDA

En el Mount Arthur es troben dues importants cavitats, Coriolis Chsm (- 210 m) i Nettlebel Cave (5.900 m i - 280 m).

La unió entre Gorgoroth Cave (- 356 m) i Nettlebel Cave, prevista mitjançant coloració, donaria al sistema la profunditat de 976 m. El massís té una potència de 1.500 m.

ACTES

UNA MINA, UN POBLE

Reunit a l'estatge social del Centre Excursionista de Catalunya el Jurat del Premi Literari Centre Excursionista de Catalunya format pels senyors: Rosa Carrió, Joan Triadú, Albert Jané i Eduard Cardona, després de llarga i detinguda deliberació de les obres presentades **Cases i coses de Vilella** de David Rosselló, **Darrera nostre un riu de flors trencades** d'Enric Larreula, **Descobrim la natura: estudi del bosc** de Rosa Costa-Pau, **Unes vacances a la Vall d'Estós** de Salvador Ginesta i **Una mina, un poble** d'Esther Ayala, Pilar Serra, Pilar Villa i Montserrat Vilajosana, ha acordat declarar guanyadora aquesta última obra, per considerar que és la que s'adapte més perfectament a les bases del Premi.

El Premi, dotat amb 100.000 pessetes, es concedeix bianualment, des

de la celebració del Centenari del Centre Excursionista de Catalunya el 1976, i té per objecte promoure obres que ajudin a difondre l'excursionisme entre els joves de 12 a 15 anys.

L'obra, premiada amb el vot unànim del Jurat, és fruit del treball en equip de les seves joves autores, i és una descripció completa de les mines de sal de Cardona, especialment del sorprenent món subterrani que s'ha anat desenvolupant amb l'explotació dels seus minerals.

II CERTAMEN INTERNACIONAL DE CINE DE MUNTANYA - DONOSTIA 1980

Celebrat durant els darrers dies del 3 al 8 de Març, amb un important èxit tant de públic com de qualitat pels films presentats, el Jurat del II Certamen Internacional de Cine de Montaña **Euskal Herriko Mendizalena** composta enguany per Angel Lerma, Juan Miguel Gutiérrez i Isidoro Lapeña per fallar les pel·lícules presentades a concurs en format Super 8 i Jean Jacques Ricouard, Mariano Arrázola, Pascual Royo, Javier Aguirresarobe i Rafael Aguirre per a les pel·lícules presentades a concurs en format Super 8 i Jean Jacques Ricouard, Mariano Arrázola, Pascual Royo, Javier Aguirresarobe i Rafael Aguirre per a les pel·lícules en 16 i 35 mm. van concedir els següents premis: **Gorosti**

de plata al film **Everest sense origen** de l'anglès Leo Dickinson a la pel·lícula triada pel públic en votació popular.

Gorosti de plata i 25.000 ptes. a la millor pel·lícula en Super 8, a **Euskal Herriko azken artza** de Martín García de Beasain.

Gorosti de plata i 25.000 ptes. al millor film d'un realitzador basc a **Expedición Navarra a l'Himalaya-79 Dhaulagiri 8.172 m.** de Javier Garreta i Jordi Pons.

— **Mención especial** a la pel·lícula **Par delà le blanc glacier du K-2** de Ryutaro Monden, del Japó per l'extraordinària qualitat fotogràfica aconseguida en un film rodat en grans alçades.

— **Accèssit Gorosti de plata** al film **Glace Extrême** del francès Jean Marc Boivin, a la millor pel·lícula d'escalada presentada al festival.

— **Accèsit Gorosti de plata** a la pel·lícula **Sagarmatha** de Slavov Vajt de Iugoslàvia per la seva intensitat dramàtica.

Pagoa de oro i 50.000 ptes. a la pel·lícula **Race Day** de nacionalitat finlandesa, per les seves qualitats cinematogràfiques que estimulen una pràctica i participació popular en l'esport.

Pagoa de oro i 50.000 ptes. a la pel·lícula alemanya **Gletcherspalten, seil und schaufel** realitzada per Gerard Bhaur d'Alemanya. Pels seus valors didàctics i extraordinària realització que apropen a l'espectador

a la pràctica i el coneixement de l'esquí de muntanya.

— **Gran Premi Euskal Herriko Mendizalena Aritz**a de oro i ptes. 50.000, a la pel·lícula **Annapurna primer 8.000 en esquís**, guardó concedit per la realització singular que intenta superar els esquemes tradicionals de narració en el cinema de muntanya amb aportacions de gran valor estètic i humà.

KURT DIEMBERGER A BARCELONA

Els propassats dies 29 i 30 de gener el conegut alpinista Kurt Diemberger va presentar a Barcelona, la conferència i projecció **Everest-78**, film 16 mm. color i transparències, resultat de l'expedició francesa al sostre del món.

La projecció presentada pel Centre, dins del VIIe. Cicle de Projeccions d'Alpinisme Internacional, va tenir lloc en la Sala d'Actes de l'Institut Francès en un local ple de gom a gom, el conegut Kurt va ésser presentat pel nostre President Sr. Puntís. La primera part de la projecció va constar del pas de transparències de l'expedició. Els comentaris tan simpàtics com interessants van deixar palesa tota l'aventura d'una expedició a l'Everest amb la gran quantitat de mitjans com varen disposar els expedicionaris francesos. La fotografia và ésser d'una qualitat ben remarcable, no en va en Kurt Diemberger anava com a «cameraman» de l'expedició ja que en els darrers anys una de les seves principals ocupacions fou la realització de reportatges gràfics tant per a revistes com per a televisions.

A la segona part en Kurt va presentar una part del film color realitzat en aquesta ascensió, comprnent els darrers camps d'alçada i l'atac final al cim. La qualitat del film va ésser molt bona ja que eren de remarcar les imatges preses per Kurt des del cim que són sens dubte les millors realitzades fins a la data. Els companys de Kurt

Kurt Diemberger. (Foto: Arxiu)

Diemberger en aquesta expedició varen ésser; Pierre Mazeaud, Cap de l'Expedició, Claude Deck, Jean-François Mazeaud, Jean Afanassieff, Walter Cecchinell, Raymond Despiau i Nicolas Jaeger.

Aprofitant l'avinentsa d'aquest viatge a Catalunya, en Kurt Diemberger també va presentar aquesta conferència a Terrassa, Centre Excursionista de Terrassa, a Manresa, Centre Excursionista de la Comarca de Bages i Torelló Centre Excursionista de Torelló.

En Kurt Diemberger amb aquest feia 5 vuit mils, Broad Peak, 1956, Dhaulagiri 1960, Makalu, 1978, Everest 1978 i Gasherbrum II, 1979.

Per aquest any ens va comunicar una nova expedició a l'Everest com a «cameraman» d'una expedició italo-nepalesa. Sort, i esperem ben aviat tornar-lo a tenir entre tots nosaltres per a conèixer les seves darreres ascensions.

Lluís Belvis

VII CICLE DE PROYECCIONS D'ALPINISME INTERNACIONAL

EL GRINGO ESQUIADOR de Patrick Vallençant

Filmat en 16 mm Color. Director: Pierre Salof — Coste. Música: Pierre-Jean Crosset. Una hora de projecció en dues parts. Presentada a Barcelona el dia 29 de febrer de 1980 a la Sala Tabaré.

L'anada de Patrick Vallençant als Andes del

Perú, l'any 1978, per a efectuar el descens amb esquís, de la cara sud de l'Artesonraju (6.025 m) a la Cordillera Blanca, constitueix el motiu per a crear un film que s'aparta totalment del esquemes clàssics dels d'alpinisme.

Té una primera part, on veiem com es prepara l'expedició menys sofisticada que hom pot imaginar.

Un home dalt d'un cavall i un ase que li porta l'imprescindible menjar i equip, són tota l'expedició.

Aquestes imatges i les d'un paisatge tan despulat com és el del altiplà peruà, ajuden a conferir un personatge gairebé quixotesco: **EL GRINGO ESQUIADOR** lliutat a la realització d'una empresa tan bella i «inútil» com ho és l'esquí extrem.

Durant una breu estona entren a escena dues figures que, accentuen aquella sensació: dos indis hospitalaris, desenfeinats i encuriosits, que s'ajunten a l'aventura, amb l'esperança de trobar, en un hipotètic treball de guia, la manera de millorar llurs precàries condicions materials.

La segona part és la realització dels propòsits del protagonista. Una dura i ràpida ascensió al cim i tot seguit el descens pel mateix camí.

Les primeres imatges són impressionants, tant pels 60 graus d'inclinació del pendent, com per la precisió, càlcul, fortalesa i sang freda, amb que l'esquiador el va dominant.

Són uns minuts, curts minuts, d'esquí extrem, plens d'emoció que ens permeten també contemplar l'admirable arquitectura del «nevados» veïns, encara que, val a dir-ho, mostrats amb certa gasiveria per part del fotògraf.

També són remarcables els fotogrames del mercat de Huaraz, on comença l'aventura i els del Paló Parón al peu de l'Artesonraju, on el protagonista fa bivac, durant una magnífica nit de lluna.

Patrick Vallençant: Descens de L'Artesonraju. (Foto: Arxiu)

El film originàriament comentat en francès, tenim el goig d'escotar-lo en català. Hi ha també seqüències on el so directe recull el castellà dificultós que parlen els indis i el propi Patrik.

La música, molt original, està inspirada en els sons més característics de les melodies més populars dels Andes.

Marga Cardona

«AU VENT DES CIMES» i «GLACE EXTRÊME»

Films de Jean Marc Boivin, rodats en 16 mm i color. Masolu Susuki i Toru Nakano, cambres. Presentats a Barcelona al Palau dels Congressos el 21 de març de 1980, amb la presència de l'autor.

Un i altre film tenen com escenari els Alps de Chamonix.

El Montblanc i la maravellosa cresteria d'agulles que el volten, són un regal per la vista mercès a l'àgil treball dels dos cambres japonesos, bons alpinistes també, que filmant des de punts diferents, ens ofereixen una acció i un paisatge rics en matisos i constantment canviants. Queda ben lluny l'amenaça que fàcilment pot pesar damunt films d'aquesta temàtica.

Au vent des cimes, l'escalador es converteix en un ocell majestuós per obra i gràcia d'una ala delta de grans proporcions i llampants colors.

Jean Marc Boivin: Escalada en gel. (Foto: Arxiu)

Des del cim de l'**Aiguille du Midi**, Jean Marc Boivin, llançant-se a l'espai, planeja, s'enlaira o davalla, immers en el magnífic silenci de crestes i geleres, un dia assolellat d'estiu.

A la dificultat normal en un exercici d'aquesta mena, cal afegir-hi en aquest cas, la que representa el pes desestabilitzador de la cambra de filmar muntada damunt d'aquella mateixa ala.

L'èxit acompanya l'home volador i tant el vol com la filmació mereixen ésser admirats.

Glac Extrême, és l'escalada en el gel i en difícils condicions climàtiques, la per una via directíssima, realitzada per Jean Marc Boivin, Patrik Gabarrou i Patrik Vallençant, carregat el primer amb els esquís que li permetran efectuar el perillós descens d'esquí extrem.

Els cambres ens en donen magnífiques imatges des d'una veïna i igualment acrobàtica via, així com de l'escalada, el bivac i aquelles on la boira poderosa, engoleix literalment, els escaladors situats en plena paret vertical de gel.

Un bon film, guanyador de premis als festivals de Trento, La Plagne i Donosti.

Tots dos films han estat doblats al català.

Marga Cardona

EL NOU REFUGI DE FONT FERRERA (ELS PORTS)

El passat 20 d'abril

s'inaugurà el refugi de Font Ferrera que ICONA ha cedit a la FEEC, semblantment al cas del refugi de Prats d'Aguiló.

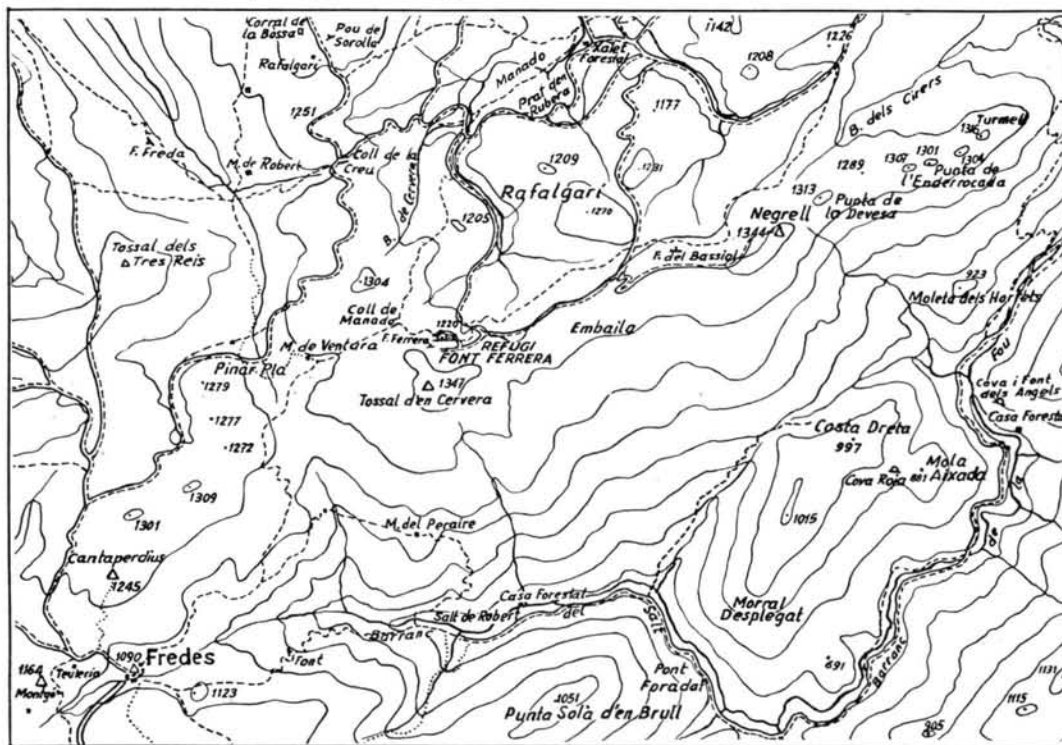
La xarxa de refugis als Ports de Tortosa-Beseit, a més dels de Caro i les Clotes (ambdós propietat de la UEC) s'ha ampliat així amb aquest nou aixopluc situat al sud-oest del massís, entre el tossal dels Tres Reis (1356 m) (màxima alçada del sector de la partenà de Refalgari), el mont Negrell (1.344 m) i el tossal d'en Cervera (1.347 m), que domina el barranc de la Tenalla.

Refugi força interessant, atesa la seva situació d'enllaç entre Fredes i el Caro o mont Car, a part que es troba dins el Sender de Gran Recorregut GR 7 (Fredes/Andorra), senyalitzat des del Pinar Pla. La densitat de pistes forestals fa que d'altra banda es pugui atènyer també el refugi des de diferents indrets dels Ports, amb la qual cosa, es comprendrà la utilitat d'aquesta construcció en una zona deshabitada i apartada totalment dels nuclis de població, llevat de Fredes que és el poble més proper (a 7 o 8 km).

La missa, primer acte de la inauguració, va ser oficiada pel rector de la Sènia, mossèn Cristòfol Suñer i Aguiló, Tingué lloc dins el nou refugi i el celebrant va tenir un emotiu record envers el doctor Joan Domènech i Miró, que havia estat cap de la Federació Catalana de Muntanyisme a Tarragona, darrerament traspasat.

Després, el cap provincial d'ICONA, senyor Manuel de Tuero, dirigí unes paraules als assistents, seguides de la salutació del president de la FEEC, Joan Garrigós, i de la que efectuà Fernando Muñoz, que juntament amb el senyor Huidobro, van venir expressament de Madrid per a aquesta inauguració. Per últim tingué lloc el clàssic refresc amb vi del país i pastissos de la Sènia.

Desitgem que tothom sàpiga respectar aquesta

nova construcció de muntanya, com a ciutadans conscients i dignes excursionistes.

David Aloy

FITXA TÉCNICA

Refugi: Font Ferrera.

Alçada: 1.220 m.

Situació: A l'indret

conegut per la font Ferrera, al peu (al nord) del tossal d'en Cervera (1.347 m), massís dels Ports i terme de la Sènia (comarca del Montsi).

Inauguració: 20 abril de 1980.

Propietat: Cedit per Icona al Comitè Català de Refugis (FEEC).

Característiques: Moderna construcció de nova planta. Consta d'una planta (que és la part utilitzable pels excursionistes) i un pis. La sala principal l'ocupa l'espai menjador i sala d'estar, amb taules i bancs, llar de foc, aigüera, etc. Un envà separa el menjador del dormitori. Porxo a l'entrada, al costat del qual hi ha els sanitaris. Font Ferrera a tocar.

Capacitat: 32 places amb lliteres i matalassos d'escuma.

Caràcter: Refugi tancat (sense guarda) amb part

lliure. A cura del Centre Excursionista Refalgari (C. Madrid, 6, 2. on. La Sènia).

Claus: Al C.E. Refalgari i al Comitè de Refugis de la FEEC.

Accessos: De la Sènia a Fredes (27 km carr.), pista al Pinar Pla (5 km) i d'ací al ref. pel coll de Manado (uns 30 mn.).

També és possible d'arribar-hi per diverses pistes forestals des d'altres indrets del massís dels Ports (lloc de pas quasi obligat en la travessia de Caro a Fredes).

Itineraris: Fredes-Pinar Pla (5 km)-Ref. Font Ferrera (30 mn.).

Ref. Caro-Ref. F. Ferrera (enllaç entre refugis): Ref. Caro-Coll dels Pallers (1.218 m)- Coll de l'Assucar (1.120 m)-Carena del Mont Negrell (1.344 m)-Ref. F. Ferrera. 6 h. aprox.

DIADA DE SANT JORDI

La nostra entitat com anys anteriors va celebrar la diada de Sant Jordi amb la solemnitat que mereix el patró del Principat i del Centre. A les onze del matí va quedar instal·lada la parada de llibres a l'entrada de l'estatge social. Els llibres exposats a la venda

procedien de les nostres edicions i d'aquelles, els autors de les quals, eren socis del Centre. A tothora, la parada de llibres, fou molt concorreguda i foren molts els socis que a la fresca rosa comprada a la plaça de Sant Jaume, hi afegien un llibre de muntanya o una guia excursionista.

A les sis de la tarda, va tenir lloc l'acte inaugural del XLVI Saló Internacional de Fotografia de Muntanya, al Palau de la Virreina, organitzat per la Secció de Fotografia, que aquest any, per cert, celebra el 75è. Aniversari de la seva fundació. Els afortunats participants foren: per l'especialitat Blanc i Negre; 1er. Premi, Eli Ros, 2. on, Marià López, 3er. Jaume Balañà. Per l'especialitat en color, els participants guardonats foren; 1. er Premi, Jean Perotti; 2. on Jaume Altadill; i 3. er Xavier Ensenyat. Respecte als Premis Especials, Blanc i Negre, solament es premiaren les següents variants; **L'Esquí de muntanya**, Jaume Florensa; **La Panoràmica de muntanya**, Jaume Altadill; **L'Habitat**, Josep M.ª Sala i **Espeleologia**, Tomàs H. Alemany. L'Exposició restà

oberta fins el dia 13 de maig.

A les set en punt de la tarda, tenia lloc al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, la celebració de la Festa de Sant Jordi, amb la presència del Regidor, sr. Lluís Reverté, qui va obrir la vetllada i passà la paraula al nostre president, sr. Lluís Puntis, que va estendre's amb un llenguatge entenedor, explicant quin havia estat el fruit de l'excursionisme a casa nostra en èpoques passades malgrat l'encasellament ideològic i quines fites podien aconseguir-se amb l'actual situació democràtica, recent Parlament de Catalunya i nou President de la Generalitat. Fou una dissertació documentada, que el públic assistent va saber valorar i premiar amb un fort aplaudiment.

Tot seguit féu ús de la paraula, el Dr. Lluís Solé i Sabarís, consoci nostre, que oferí un detallat estudi sobre **Geòlegs i Excursionistes primers de la Geologia Catalana**. No cal dir que en el llarg del seu parlament vàrem sentir noms molt preuats, consocis desapareguts, autèntics mestres, capdavanters en geologia. Com Mn. Font i Sagué o Mn. Bataller. Persones que amb el seu treball investigador ampliaren els nivells culturals del nostre país, en una assignatura que estaven endarrerits respecte a les altres nacions europees.

Després del parlament del Sr. Solé Sabarís, es procedí al lliurament de les insignies d'or i d'argent als socis que des de feia cinquanta o vint-i-cinc anys pertanyien al Centre. Indistintament, els Srs. que ocupaven la Presidència de l'Acte, lliuraren insignies als socis distingits i cal remarcar la representació de la Conselleria de la Generalitat de Catalunya, en la persona de la Sra. Rosa Carrasco, a qui va complaure molt a estar present en aquell acte i poder lliurar distincions a persones que coneixia personalment.

Va cloure la reunió el Sr. Regidor, que va encoratjar-nos a prosseguir tasca tan meritòria com és donar a conèixer la terra catalana, i les seves bel·leses, mitjançant l'excursionisme. S'acomiaça amb una simbòlica abraçada, fins el proper any.

A continuació i en el nostre estatge social, tingué lloc a la Sala d'Actes la lectura de l'Acta del Jurat Qualificador del XLVI Saló de Fotografia i es projectaren les col·leccions de diapositives guanyadores, els guardons de les quals foren: 1.er Premi, Jaume Alcadi; 2.on Joan Puras; i 3.er Jaume Fabrès.

Aquest any ens plau recordar que fa cent anys que l'Associació Catalanista d'Excursions, avantpassada nostra, va celebrar la diada de Sant Jordi a l'entorn dels capitells, que afloraven del trespol, tots guarnits d'aura, i el Saló decorat amb garlandes de diferents colors i de les quals sobresortien les roses oloroses. Un acte memorable, en el qual destacaren treballs literaris referents a la iconografia del Sant Patró i poesies al·lusives a la rosa, segons altres idiomes i que traduïdes al català, foren recitades per diferents socis.

Tradicció, com podeu veure, que s'ha mantingut fins els nostres dies, sempre que les circumstàncies han estat adients.

M. M.

RECERCA

RECERCA ARXIU DE MUNTANYA «INTERNACIONAL»

El Deutsche Alpenverein (DVA) ha decidit crear un Arxiu de Muntanya Internacional; això vol dir arxivar totes les empreses importants de totes les muntanyes del món per a tots els alpinistes del món. El conegut alpinista Toni Hiebel ha estat designat com a responsable de la direcció d'aquest arxiu. El DAV prega a tots els centres

i clubs d'alpinisme que contribueixin a l'èxit d'aquest treball amb informacions sobre expedicions o alpinisme privat, sobre nous reglaments, i sobre tot tipus d'informació d'interès pel món alpinista. Un cop en marxa aquest Arxiu de Muntanya Internacional serà una bona font d'informació.

L'adreça és:
INTERNATIONALES
BERGARCHIV, Deutscher
Alpenverein, Praterinsel, 5;
D. 8000 München 22, Tel.
089/ 29 30 86 – Telex:
5-22282.

Aprofitant aquesta notícia ens cal recordar que ja fa uns quants anys que funciona el «SERVEI GENERAL D'INFORMACIÓ DE MUNTANYA» que té la mateixa finalitat i serveis que el ara creat pel DAV.

Recordem que el SERVEI GENERAL D'INFORMACIÓ DE MUNTANYA es pot connectar escrivint a l'Apartat de Correus n.º de Barcelona i el seu Director és en Josep Paytubi.

TREKKINGS

Amb el nom de CIM-Trekking (Camins i Muntanyes) ha aparegut la primera companyia catalana dedicada a l'organització de trekkings. En el seu primer programa per l'any 1980, presenten per la tardor quatre interessants itineraris en terres del Nepal; l'itinerari n.º 1, a la Regió del Solu Khumbu amb 30 dies de durada on es visitarà el Camp Base de l'Everest, l'itinerari n.º 2 a la Regió Central amb el nom genèric de **Voltant l'Annapurna** també 30 dies amb un interessant itinerari circular que permetrà contemplar de prop tres vuit mils com el Manaslu l'Annapurna i el Dhaulagiri, l'itinerari n.º 3 també a la Regió Central d'una durada de 25 dies i tenim com objectiu el bell Santuari de l'Annapurna, finalment l'itinerari n.º 4, Regió Central i anomenat **Iniciació al Trekking**, durada de 20 dies.

Pel proper any 1981, tenen programat nous trekkings al Nepal primavera i tardor i Perú-Bolívia, durant l'estiu.

Entre els responsables d'aquesta companyia hi figuren Lluís Belvis, Jaume Altadill i Joan G. Casola, coneguts alpinistes de la nostre entitat.

Per informació detallada d'aquest trekkings cal escriure a: CIM-Trekking, Gran Via, 1075 - 7.è Barcelona - 20. Desitgem molta sort a aquests companys en dur endavant aquest interessant projecte que situa el nostre país a nivell internacional en una activitat que cada any hi guanya més adeptes i que permet als participants conèixer gents i muntanyes de tot el món.

SEMBLANCES

ENRIC GUERRA DE BALANZO

El coneixia des de petit. La seva família estiuava al poble de DAS des de l'any 1931. Havíem recorregut junts totes les muntanyes de la Comarca. Fou tan gran l'estimació a la Cerdanya, que ja casat, amb set fills, s'afinà a la urbanització de Tartera del municipi de DAS, en la qual apart de l'estada que hi feia durant les vacances d'estiu, cada cap de setmana a l'hiver hi anava per a practicar el seu esport predilecte: l'esquí.

Era soci del Centre des de l'any 1943, tenia el n.º 393 segons l'anuari del passat any.

Els companys del Centre que sempre hem tingut certa tendència a motejar els socis, li deiem «el potent». Calia conèixer la fortalesa de l'Enric, tot ell musculatura, per a comprendre aquest terme tan adient.

Jo recordo que quan ell era molt jovenet, deuria tenir 15 ó 16 anys, que tot sol, sortia de Das per a pujar a la Tossa (el Padró dels Quatre Batlles), i quan nosaltres esmorzàvem, ell ja era de retorn.

Total que amb tres hores

feia el que nosaltres necessitàvem cinc ó sis.

El diumenge dia 9 de març esquiva en companyia dels seus fills, Elena i Jordi, per les pistes de Masella. En una de les davallades, de sobte es sentí indisposat; un infart fulminant va acabar amb la seva vida.

L'Enric va trobar la mort a la muntanya que tan estimava, acompanyat de dos dels seus fills.

L'Enric era farmacèutic, regentava una de les farmàcies més antigues de Barcelona, al carrer Major de Gràcia, tenia 58 anys, era un bon espòs, un bon pare, un bon germà i un bon amic.

Al cel el puguem veure.

Raimon Arderiu

BIBLIOGRAFIA

Guia excursionista de la Safor i Guia Excursionista de la Serra Aitana per Antoni Galero Picó. Guies Excursionistes muntanyenques **Col·lecció el Teix** Sèrie valenciana. Alcoi, 1979. – Ptes. 175'.

Benvingudes aquestes dues petites guies excursionistes fruit de l'experiència d'un muntanyenc, Antonio Calero, d'Alcoi. De Barcelona estant, les muntanyes del país Valencià ens queden allunyades no solament per la distància, sinó també per la manca d'informació. Aquests llibres són doncs, un primer pas per a iniciar-nos al coneixement d'unes serres ben característiques del País Valencià i de les quals, dins ara no teníem cap mena de ressenya.

La guia dedicada a la serra de la Safor, situada a la comarca d'aquest nom que té Gandia per capital, comença amb una breu introducció sobre la comarca i el massís de la Safor, del qual remarca el magnífic Circ de la banda Nord. A continuació, cinc itineraris més aviat curts –cap arriba a les tres hores– s'enfilen per l'aspre terreny calcari d'aquestes serres, la de la Safor i les que se'n

desprenen, la serra d'Ador, la serra de la Solana i el Montdúber, al NO de Gandia. Entremig, trobem la descripció dels indrets més característics de la zona, així com la notícia d'alguns castells propers: el castell de Vilallonga, el de Palma de Gandia, el castell de Borró i el castell de L'Orxa, que coronen, com tants d'altres, els pobles de l'antic Regne de València. Al final de la guia hi ha una concisa ressenya de les poblacions que envolten el massís: Vilallonga de la Safor, L'Orxa, Forna, Gandia, Oliva, Ador, Palma de Gandia, Castellonet, Ròtova, Alfauir, Almiserà i Llocnou de Sant Jeroni situades a la comarca de la Safor, a excepció de Forna, que pertany a la Marina Alta, i de L'Orxa, del Comtat.

En aquesta guia hi ha una breu bibliografia d'obres consultades, les quals, però, s'haurien de completar amb el lloc i data d'edició.

El llibret dedicat a la Serra d'Aitana s'inicia amb una descripció d'aquest singular massís que pertany a la comarca de la Marina Baixa, amb capital a La Villa Joiosa i que està situat a la regió muntanyosa d'Alcoi, entre la vall del Guadalest i la vall de la Sella. Set itineraris ens porten a diversos punts interessants de la trencada orografia d'aquesta serra, l'altura de la qual (1558 m) és la segona del País Valencià, després de la Penyalgosa (1813 m), a la regió de Castelló. El fet d'haver trepitjat fa poc la

Serra d'Aitana, justament amb l'ajut de la guia que comento, n'augmenta l'interès i les ganes de tornar-hi: el pas per La Forata i els Avençs de Partagàs deixen un record inesborrable. Hi vàrem trobar a faltar, però, algun itinerari de travessa que allargués uns horaris potser excessivament curts, ja que cap dels recorreguts sobrepassa les dues hores. També crec que hi fóra útil d'indicar la pujada al majestuós Puig Campana, la segona altitud del massís, que s'alça sobre el mar de Benidorm i és assolible des del poble de Finestrat.

La notícia de tres castells: el de Penàguila, el castell de Confrides-l'únic situat a la Serra d'Aitana-i el castell de Rellu, i la descripció dels pobles d'Alcoleja (el Comtat), Penàguila (l'Alcoià) i Confrides, Benifato, Benimantell, Rellu, Sella i Orxeta a la Marina Baixa, n'estimulen la visita a fi d'aprofundir en el coneixement de la contrada on gairebé tots els llogarrets evidencien, llur d'aspecte, al seva ascendència musulmana.

A les darreres pàgines de les dues guies, una dotzena de fotografies en blanc i negre, obra de l'autor, en són un adequat complement. A l'inici hi ha un croquis molt senzill de la zona proposada. Crec que fóra molt útil complementar aquestes guies amb un mapa 1/25.000 actualitzat, ja que la seva manca és un dels principals problemes per als

que volen caminar per aquestes muntanyes, normalment només es disposa del mapa 1/50.000 de l'I.G.N.

D'altra banda, celebrem extraordinàriament la fidelitat a la llengua viva del país amb la qual estan escrites les guies; hom hi voldria trobar només una tasca més acurada del corrector. També crec que ja que les comarques hi són prou representades, és del tot innecessària la referència a les províncies. De fet, la genuïna i més natural divisió del nostre país és la comarca.

Tots aquests suggeriments els faig en el ben entès que, com sabem, tots els començaments són perfeccionables i esperant, també, que aquesta col·lecció continuï perquè el seu inici és ben útil: la divulgació de dues muntanyes poc conegudes a la resta del País Catalans i que gaudeixen d'una situació de privilegi; des d'una altitud de més de mil metres contemplen la Mediterrània només a 20 km de la costa.

Anna Borbonet

Fitxes-Itineraris d'esquí de muntanya, per Enric Font, Xavier Gregori i Josep M.ª Sala. Text en català, castellà i francès. 16 Fitxes-Esquí amb fotografies blanc i negre i croquis, Edita F & P. Barcelona - 1980. Ptes. 125'.

Els autors s'han decidit a presentar-nos 16 itineraris d'esquí del Pirineu en forma de fitxes. És el primer treball d'esquí de muntanya publicat al nostre país, fora de les revistes especialitzades; de la mà de tres profunds coneixedors d'aquesta activitat hivernal; el que dóna ultra el punt de serietat i rigor informatiu; una eina útil a tots als afeccionats a l'esquí de muntanya.

Cada itinerari amb una presentació acurada consta: d'una fitxa plastificada que li dóna un caire pràctic amb diversos apartats per una

millor informació de l'esquiador-muntanyenc: generalitats; cartografia; croquis-itinerari; orientació, època, dificultats, material, desnivell i horaris així com d'una breu descripció del recorregut. Acompanyen cada fitxa un suplement amb traducció al castellà i francès com també d'una descripció dels apartats anteriorment esmentats.

L'avantatge de la presentació d'aquest treball en forma de fitxa i no d'altres com seria un llibre, guia o mapa, està en la possibilitat d'ampliar contínuament el nombre d'itineraris o travessies d'una forma aïllada; per contra li manca la més àmplia informació i exhaustivitat que hauria pogut tenir la seva presentació en forma de guia o llibre tal com, fotografies amb itineraris sobreimpressos, àmplia bibliografia i un nombre superior d'itineraris; tot això dins d'uns preus més assequibles.

Pere Aymerich

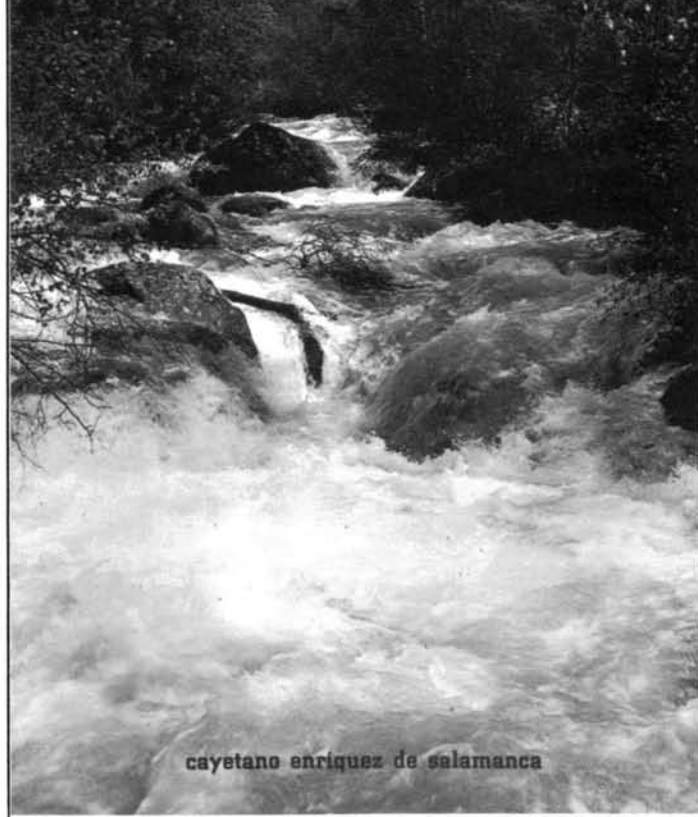
PEL PIRINEU CATALÀ (de la Cerdanya a l'Empordà), per Cayetano Enríquez de Salamanca. Volum de 368 pàg. molt ben il·lustrat amb Editat per l'autor. Madrid, 1980.

L'obra publicista de Cayetano Enríquez de Salamanca sobre temes geogràfics i humans de les principals serralades de tot Espanya, el portaren a recórrer el Pirineu de cap a cap i aplegar en quatre volums el Pirineu català, des de la vall d'Aran al cap de Creus, en belles edicions en castellà.

Seguint el criteri prefixat, edità el 1978 el primer volum Pel Pirineu Català (de la Vall d'Aran a l'Alt Urgell) en edició catalana i ara en 1980 ha aparegut el segon volum Pel Pirineu Català que aplega de la Cerdanya a l'Empordà, inclòs l'alt Berguedà, Ripollès, i alta Garrotxa, amb el qual ha complert el seu propòsit de ressenyar en dos volums en català, les bel·leses naturals

PEL PIRINEU CATALÀ

(de la Cerdanya a l'Empordà)

cayetano enriquez de salamanca

i l'obra humana que es troben reunides al nostre Pirineu.

Recordo que en 1976, en un pròleg al seu llibre **Por el Pirineo catalán (el Pallars, Alto Urgel y Andorra)** li deia que seguís el seu camí cap a llevant on l'esperaven la Cerdanya, el Berguedà, la Garrotxa i l'Empordà i que per camins i dreceres aniríem a donar-li la mà, a l'arribada a l'etapa final del seu llarg recorregut pel Pirineu.

Amb aquest segon i darrer volum que ens ocupa, l'autor ha mantingut el seu ropòsit i la mateixa qualitat narrativa i gràfica en ell característics, car es tracte d'un treball ben fet i d'acurada presentació.

Donem a la frase «treball ben fet» tot el seu veritable valor, perquè en Gaietà és exigent, meticulós, treballador i investigador de tot allò que sap interessa a tota persona amb neguit cultural, per conèixer i estimar les comarques pirinenques, que ell tan bé descriu.

És obra que ens fa gaudir quan la tenim a les mans i a l'ensem ens estimula a visitar els racons més impressionants de la gran serralada.

La limnologia; els llacs, els embassaments, i els rius catalans com a ecosistemes.

Quaderns d'ecologia aplicada. Servei de Parcs Naturals i medi ambient de la Diputació Provincial de Barcelona.

Ramon Margalef i col·laboradors de la Universitat Central de Barcelona.

La limnologia és la ciència que estudia les aigües epicontinentals des d'un angle ecològic.

No és gens segur que l'opinió pública tingui una noció gaire exacta de l'existència i abast d'una disciplina de base ecològica anomenada limnologia. Ni tan sols és segur que aital noció sigui suficientment posseïda per alguns sectors

d'estaments professionals el camp d'activitats dels quals ho faria presumible. Els rius, llacs o embassaments són simples cursos o dipòsits d'aigua als ulls de moltes persones mancades d'una òptica més aprofundida, precisament l'òptica que permet de veure que els rius, els llacs o els embassaments són, sobretot, sistemes ecològics.

«LA DEVEESA, PARADIS PERDUT»

Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona. Delegació de Girona del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya. Narcís-Jordi Aragó

Agermanament de la història, les dades tècniques, les opinions i els fets dels gironins, dona com a resultat una interessant anàlisi del què els gironins són capaços de fer o deixar de fer per a salvaguardar el parc de la Devesa.

Recursos y medio ambiente: una perspectiva socialista. Col·lecció: **Tecnología y Sociedad.**

Editorial Gustavo Gili

Michael Barratt Brown/
Tony Emerson/ Colin Stoneman

La crisi del capitalisme es manifesta en la crisi del medi ambient i dels recursos. L'abundor és condició prèvia per l'establiment del socialisme. Gràcies als recursos es podrà construir el socialisme no tan sols en els països desenvolupats, sinó a més a més en els subdesenvolupats. Es poden satisfer les necessitats sense haver de fer un malversament dels recursos, tal i com succeeix a l'actualitat.

Por una sociedad ecológica

Col·lecció: **Tecnología y Sociedad.** Editorial Gustavo Gili

Murray Bookchin

No hi ha dia en que des dels més diversos i solvents mitjans de comunicació se'ns cridi l'atenció sobre el procés de saqueig i

destrucció a què sotmetem el nostre món. Els problemes són molt variats; superpoblació, destrucció de boscos i sòls, contaminació de les aigües i de l'atmosfera, esgotament de les fonts d'energia, desequilibri entre el camp i la ciutat, amb clar avantatge a favor d'aquesta, etc. En el grup de treball de M. Bookchin, que amb aquest llibre es presenta, es tracten aquests problemes des de la seva arrel.

El uso industrial del Llobregat

Comitè de estudios de abastecimiento de aguas de Barcelona. Servicio de estudios en Barcelona del Banco Urquijo. Editorial Moneda y Crédito.

Josep C. Verges

El Llobregat és l'espina dorsal de Catalunya a la seva conca es troba una gran proporció de la indústria i població catalanes. Les seves aigües serveixen per a abastir la metròpoli de Barcelona. El Llobregat per la seva varietat d'usos i per la seva gran densitat de població i indústria, és també un riu polèmic. Però és un riu recuperable.

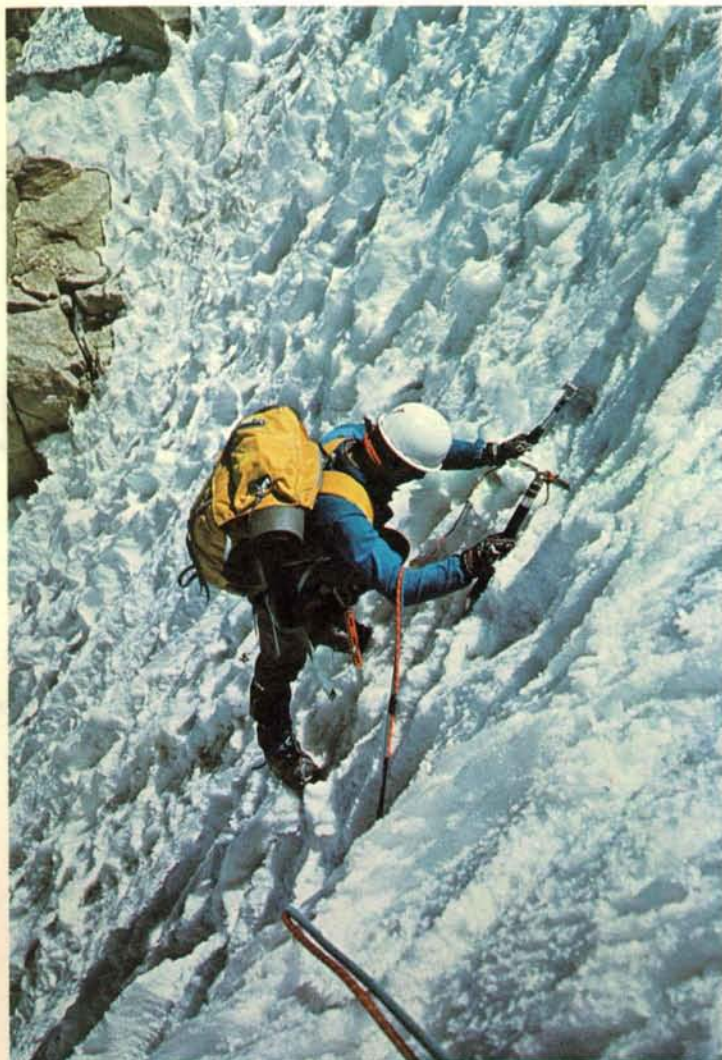
En compliment del que disposa l'article 21 de la Llei de Premsa i Imprempta vigent, donem nota de la composició de l'actual Junta Directiva del Centre Excursionista de Catalunya. President: Lluís Puntis i Pujol, Vice-presidents: Hilari Sanz i Gonet i Emili Civis i Abad, Tresorer: Joan de Ferrater i Casanelles, Comptador: Núria Mercadal i Madrazo, Secretari: Lluís Belvis i del Rio, Vice-secretaria: Montsió Garcia i Garcia, Bibliotecari: Modest Montlleó i Espasa, Vocals: Robert Garrigós i Ruiz, Francesc Valls i Bach, Josep Pratginestós i Marlotti i Antoni Abel i Bonada. A més formen part de la Junta Directiva tots els presidents de secció o de comissió.

Normes de publicació de MUNTANYA. Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir presents aquestes condicions:

Els articles cal que siguin escrits correctament en català i mecanografiats a triple espai en fulls Din A-4 o foli.

Quan el text haurà de ser escrit en diferents tipus, s'indica de la següent manera: subratllat senzill (*cursiva*), subratllat doble (VERSALETA), subratllat triple (CAIXA ALTA) i subratllat ondulat (*negreta*).

Els mapes, dibuixos i gràfics es presentaran dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o vegetal. Les fotografies en blanc i negre i diapositives, duran els seus corresponents i el nom de l'autor, escrits en un full a part. La Redacció podrà acordar la reducció o modificació d'aquells paràgrafs en què la manca d'espai o la reiteració ho facin aconsellable.

EN
L'ALPINISME
COM EN
L'ESQUÍ
TAMBÉ ELS
PRIMERS

ESPORTS
edelweiss

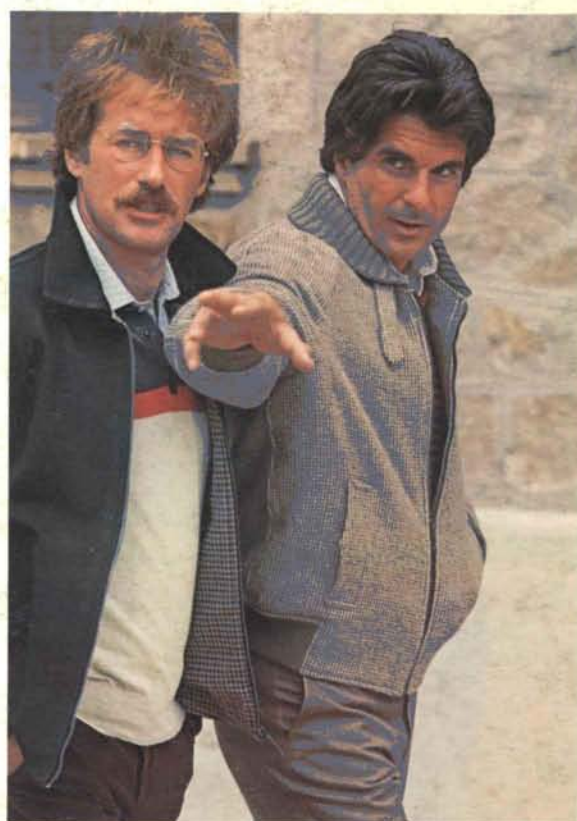
- ELS MILLORS MATERIALS, TANT NACIONALS COM ESTRANGERS.
- ASSESORAMENT TÈCNIC ESPECIALITZAT.
- INFORMACIÓ ALPINA.
- PROJECCIONS D'ALPINISME INTERNACIONAL.
- CICLES I CONFERÈNCIES SOBRE L'ALPINISME.
- INFORMACIÓ SOBRE MASSISSOS EXTRAEUROPEUS.
- GUIES, LLIBRES I REVISTES ESPECIALITZADES.
- INFORMACIÓ I RESERVA DE PLACES A TREKKINGS INTERNACIONALS.
- INFORMACIÓ SOBRE CICLES I CURSETS ORGANITZATS PER LES ENTITATS EXCURSIONISTES I L'ESCOLA CATALANA D'ALTA MUNTANYA.
- CONDICIONS ESPECIALS PER A L'EQUIPAMENT D'EXPEDICIONS.

Tot això i més ho trobareu a

GRAN VIA, 527
Telèfon 254 83 00
Barcelona-11

**PARKING
GRATUÏT**

presuma de elegancia

presumiu d'elegància